

ТЕМАТИЧНИЙ ДОКУМЕНТ

АНАЛІЗ ТЕХНОГЕННОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ

МІСЬКІ
НАВИЧКИ

Фахівці техногенного середовища: освіта та практика в Україні

Фахівці техногенного середовища: освіта та практика в Україні

ПОДЯКИ

Ro3kvit, URAG

Автори звіту

- Д-р Олександра Пантюхіна
- Д-р Галина Корнієнко
- Тетяна Самілів

Керівник проєкту

- Фулько Трефферс

Зовнішнє рецензування

- Марія Грищенко
- Валентина Полтавець

ООН-Хабітат

Управління та координація проєкту

- Гвендолін Меннетріє
- Маріана Лесса Войта
- Єлена Архіповайте

Редагування

- Марк Саут

Графічний дизайн

- Денніс Коч

Формат цитування

Ro3kvit, URAG. 2026. *«Фахівці техногенного середовища: освіта та практика в Україні»*. Серія тематичних документів для розроблення підходів до міського відновлення в Україні. Київ: Офіс ООН-Хабітат в Україні.

Застереження

Це видання було підготовлено в межах проекту *«На шляху до інклюзивного та стійкого відновлення міст в Україні»*, що впроваджується Програмою Організації Об'єднаних Націй з населених пунктів (ООН-Хабітат) за фінансування Федерального міністерства економічного співробітництва та розвитку Німеччини (BMZ). Підтримка ООН-Хабітат у підготовці цієї публікації не означає схвалення її змісту, який відображає лише погляди авторів. ООН-Хабітат не несе відповідальності за будь-яке використання інформації, що міститься у цьому документі.

Авторське право © ООН-Хабітат, 2026. Всі права захищено.

Фото на обкладинці: Професіонали з місцевого планування відновлення, Бородянка © ООН-Хабітат Україна

Інформація та запити

Додаткову інформацію про Ro3kvit можна знайти на сайті: <https://ro3kvit.com/>

Додаткову інформацію про URAG можна знайти на сайті: <https://www.urag.org/english/about>

Додаткову інформацію про ООН-Хабітат можна знайти на сайті: www.unhabitat.org

Коментарі, виправлення або пропозиції надсилайте на електронну адресу: unhabitat-ukraine@un.org

ПРО ЦЕЙ ДОКУМЕНТ

Серія тематичних документів

Цей документ є одним із дев'яти, підготовлених у 2025 році українськими організаціями в межах збірки «Серія тематичних документів для розроблення підходів до міського відновлення в Україні», створеної на замовлення ООН-Хабітат. До серії входять:

Міське управління

- Громадянська відповідальність: майбутнє міст в Україні
- Муніципальне управління в Україні
- Децентралізація та відновлення: планування місцевого відновлення в Україні

Питання землі в містах

- Питання землі та власності у контексті житлового й міського розвитку в Україні

Містобудування

- Просторове планування в Україні

Житло в містах

- Системи забезпечення житлом в Україні
- Дослідження питання соціального житла в Україні

Професійні навички

- Фахівці техногенного середовища: освіта та практика в Україні
- Фахівці техногенного середовища: університетська освіта в Україні

Резюме

Цей звіт має на меті дослідити минуле, сьогодення та майбутнє професій у сфері техногенного середовища в Україні. Зосереджуючись на освіті, нормативному регулюванні та професійній практиці, документ стверджує, що архітектори, планувальники, інженери та суміжні фахівці відіграють ключову роль у відбудові країни, її сталому розвитку та інтеграції до європейських систем. Ця роль набуває ще більшої ваги з огляду на виклики післявоєнного відновлення.

Розвиток цих професій в Україні формувався під впливом складної історії, триваючих інституційних реформ та численних зовнішніх факторів. Радянська централізована система з технократичними характеристиками з її суворими стандартами, обмеженою професійною автономією та потужною роллю держави у плануванні й реалізації проєктів після 1991 року поступово трансформувалася в більш ринково орієнтовану. Це супроводжувалося впровадженням приватизації, дерегуляції та нових форм професійної практики, що водночас сприяло розширенню сектору та спричинило появу нових викликів у сферах управління, координації та забезпечення якості.

Ключову роль відіграли законодавчі та нормативно-правові реформи. Нові системи сертифікації та Національна рамка кваліфікацій були спрямовані на узгодження професійних стандартів із європейськими нормами, підвищення підзвітності та підтримку мобільності робочої сили. Однак залишаються три структурні прогалини: обмежене залучення практикуючих фахівців до розроблення стандартів; розмиті юридичні межі між професіями архітектора, містобудівника та інженера; а також перенесення відповідальності з компаній на окремих фахівців без запровадження обов'язкового страхування чи механізмів муніципального контролю. Як наслідок, попри наявність комплексної нормативної бази, її впровадження залишається нерівномірним, а інституційна спроможність — фрагментарною.

Системи освіти та професійної підготовки зазнали значних трансформацій. У процесі модернізації навчальні програми в Україні поступово узгоджуються з міжнародними стандартами, проте радянська спадщина, що характеризувалася стандартизованими підходами, стандартизацією та вузькотехнічним фокусом, продовжує впливати на освітній процес. Дедалі більше усвідомлюється необхідність знаходити баланс

між технічними компетенціями та креативністю, міждисциплінарною співпрацею і практичним досвідом. Водночас наслідки війни прискорили перехід до цифрового навчання, паралельно оголивши нерівність у доступі до освіти та її якості.

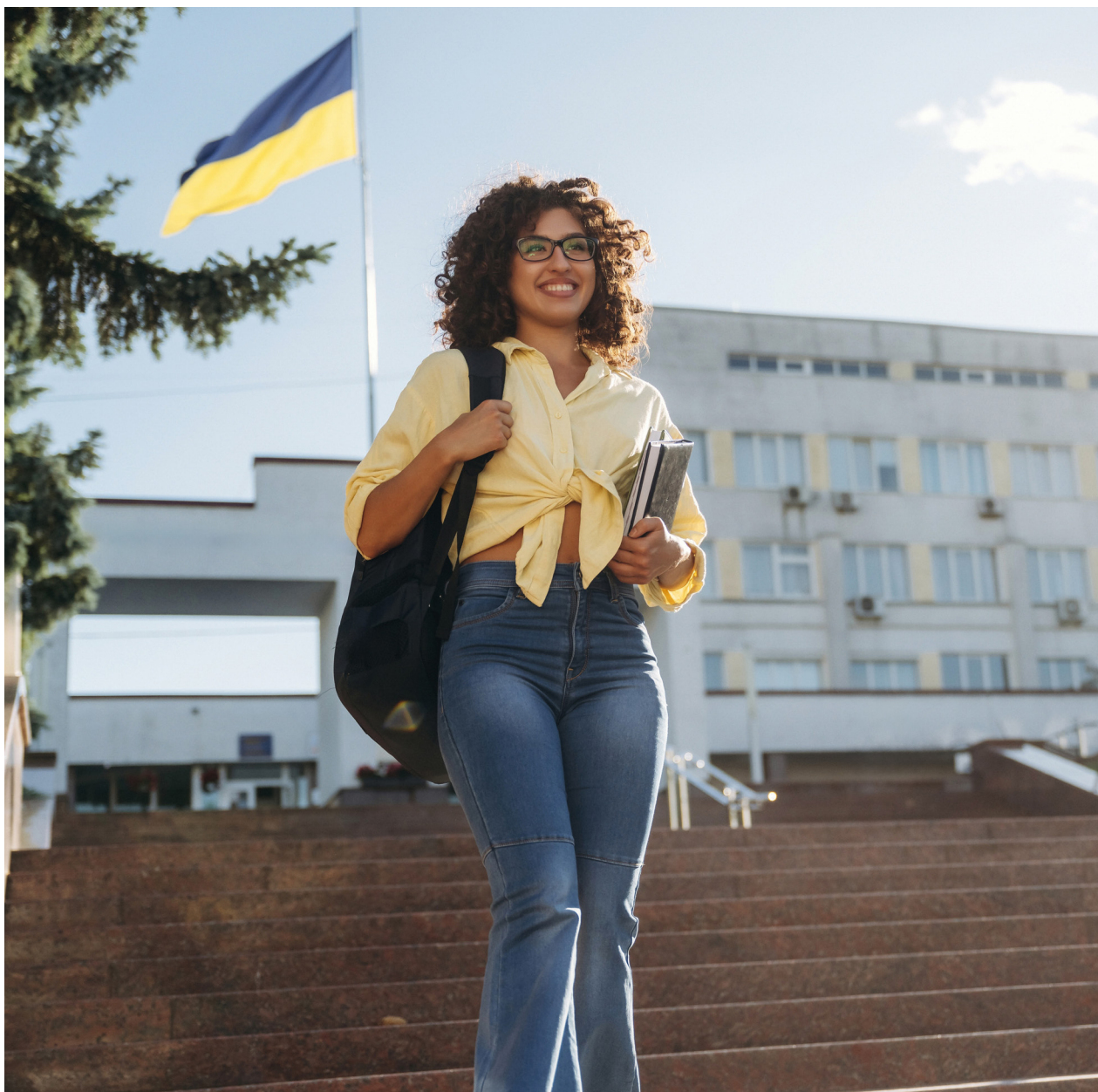
Під впливом європейського досвіду професійні організації еволюціонували від контрольованих державою структур до автономних органів саморегулювання. Оскільки вони все ще перебувають на етапі становлення, зберігаються застереження щодо їхньої інституційної стійкості. Це стосується, наприклад, передачі відповідальності за професійну сертифікацію від Національної спілки архітекторів до академічних установ, а також ставлення до містобудування (town planning) як до підспеціальності архітектури, а не як до самостійної фахової галузі. Посилення саморегулювних організацій (СРО) є надзвичайно важливим для узгодження професійних стандартів із міжнародною практикою та забезпечення незалежної сертифікації під проводом самої галузі.

Ринок праці є одним із ключових викликів сектору, що зумовлено демографічною кризою, внаслідок якої населення України скоротилося приблизно на 10 мільйонів осіб. За прогнозами, дефіцит кадрів лише зростатиме до 2030 року. Наразі в країні працює менше ніж 5 000 сертифікованих архітекторів і менш ніж 700 містобудівників — це приблизно одна восьма від середньоевропейського показника в пропорційному відношенні. Ініціативи з перекваліфікації та підвищення кваліфікації можуть допомогти задовольнити нагальні потреби, водночас закладаючи фундамент для довгострокового нарощування кадрового потенціалу. Переміщення населення внаслідок війни та мобілізація значної частини чоловіків-працівників спричинили значні зміни у гендерному складі робочої сили. Хоча участь жінок на ринку праці зросла для заповнення цих прогалин, такий перехід залишається нестійким без забезпечення паритету в оплаті праці та впровадження політик гнучкого графіка, необхідних для його підтримки.

Статус кандидата на вступ до ЄС інституціоналізував реформи в освіті та практиці у сфері техногенного середовища, каталізувавши попит на фахівців із «зеленого відновлення» — зокрема на спеціалістів зі сталого містобудування, експертів із зеленого будівництва та інженерів із кліматичних ризиків. Цей перехід реалізується через міжнародні механізми, такі

як Інструмент «Новий європейський Баугауз» (НЄБ), що просуває циркулярні та регенеративні підходи до техногенного середовища. Водночас українська діаспора стала надзвичайно важливим інтелектуальним містком: через віддалену співпрацю та структурований обмін знаннями переміщені фахівці допомагають пом'якшити дефіцит кваліфікованих кадрів усередині країни та інтегрувати Україну до глобальних мереж технічної експертизи. Ці внутрішні нормативні зрушення та зовнішні формати співпраці є критично необхідними для відбудови, яка відповідатиме Європейському зеленому курсу (EU Green Deal).

Напрями для подальших досліджень включають: вплив освітніх реформ та міжнародної співпраці на постконфліктне відновлення; узгодження методів викладання з потребами ринку праці; умови, за яких СРО можуть стати ефективними регуляторами; а також роль технологічних та екологічних змін — включно з гендерними аспектами відновлення робочої сили — у формуванні майбутнього сектору.

ЗМІСТ

Резюме	VI
Загальний вступ до серії тематичних документів	XII
Вступ	1
Визначення та регулювання фахівців у сфері техногенного середовища	2
Чинне законодавство та нормативне регулювання	8
Освіта у сфері техногенного середовища	11
Сучасні освітні програми та їхнє регулювання	15
Практика у сфері техногенного середовища	24
Сертифікація та підвищення кваліфікації	28
Наявність кваліфікованих спеціалістів	31
Вплив війни	35
Вплив на навчальні заклади	39
Вплив демократизації та асоціації з ЄС	41
Інтеграція європейських стандартів та галузевих реформ	42
Роль діаспори у заповненні прогалин у знаннях	44
Висновки	46
Список використаних джерел	47

СПИСОК РИСУНКІВ

Рисунок 1. План будівництва Харківського тракторного заводу. Джерело: Станіславський, 1971, с. 108.	3
Рисунок 2. Перший побудований квартал. Діпромісто, 1930-ті роки. Джерело: Станіславський, 1971, с. 114.	3
Рисунок 3. Хрущовки – будівлі з простими, повторюваними конструкціями, часто об'єднані у великі комплекси. Фото: Київінформ	5
Рисунок 4. Мікрорайони Донецька, 1961 рік. Архів Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В.Г. Заболотного	5
Рисунок 5. Спеціальність G17 Архітектура та містобудування: професійно-технічні та вищі навчальні заклади. Мапа Федора Гонци (Джерело: ЄДЕБО)	17
Рисунок 6. Спеціальність G19 Будівництво та цивільна інженерія: професійно-технічні та вищі навчальні заклади. Мапа Федора Гонци (Джерело: ЄДЕБО)	18
Рисунок 7. Спеціальність G18 Геодезія та землеустрій: професійно-технічні та вищі навчальні заклади. Мапа Федора Гонци (Джерело: ЄДЕБО)	19
Рисунок 8. Спеціальність H3 Садово-паркове господарство: професійно-технічні та вищі навчальні заклади. Мапа Федора Гонци (Джерело: ЄДЕБО)	20
Рисунок 9. Спеціальність С6 Географія та регіональні студії: професійно-технічні та вищі навчальні заклади. Мапа Федора Гонци (Джерело: ЄДЕБО)	21
Рисунок 10. Спеціальність D4 Державне управління та адміністрування: професійно-технічні та вищі навчальні заклади. Мапа Федора Гонци (Джерело: ЄДЕБО)	22
Рисунок 11. Ветерани архітектурного фронту перед Центральним будинком архітекторів у Києві. Фото: Юрій Худяков, 1995 (з архіву Надії Пантюхіної)	24
Рисунок 12. Кількість українців з тимчасовим захистом у країнах ЄС. Джерело: Eurostat, 2025.	35
Рисунок 13. Статистика відновлення ринку праці у 2023 році. Джерело: Work.ua, 2023.	36

СПИСОК ТАБЛИЦЬ

Таблиця 1: Система професійної та спеціалізованої наукової освіти України та ЄС	16
Таблиця 2: Структура професійної освіти в Україні	16
Таблиця 3: Кількість осіб, які завершили навчання, за спеціальностями у 2021 та 2024 роках.....	23
Таблиця 4: Порівняння кількості випускників за спеціальністю «Архітектура та містобудування» з кількістю працевлаштованих та сертифікованих фахівців у 2021 та 2024 роках	31
Таблиця 5: Співвідношення кількості зареєстрованих архітекторів у країнах Співдружності Націй (2018), ЄС, США та Україні (2024)	31
Таблиця 6: Співвідношення кількості зареєстрованих планувальників у країнах Співдружності Націй (2018), ЄС, США та Україні (2024)	32
Таблиця 7: Порівняння кількості працевлаштованих та сертифікованих фахівців з будівництва та цивільної інженерії у 2021 та 2024 роках	33
Таблиця 8: Співвідношення кількості зареєстрованих інженерів на тисячу населення та темпів урбанізації у країнах Співдружності Націй (2018), ЄС, США та Україні (2024)	33
Таблиця 9: Освіта та наука: Збитки, втрати та потреби за областями (млн. доларів США)	39

СПИСОК АБРЕВІАТУР

АБУ – Академія будівництва України	НДДКР – Науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи
АУУ – Альянс українських університетів	НЄБ – Новий європейський Баугауз
БПР – Безперервний професійний розвиток	НКП – Національний класифікатор професій
ГАП – Головний архітектор проєкту	НРК – Національна рамка кваліфікацій
ГІП – Головний інженер проєкту	НСАУ – Національна спілка архітекторів України
ГІС – Геоінформаційні системи	НСК – Національна система кваліфікацій
ГО/НУО – Громадські організації/Неурядові організації	ОЕСР – Організація економічного співробітництва та розвитку
грн – Українська гривня	ПТО – Професійна (професійно-технічна) освіта
ДБН – Державні будівельні норми	РСР – Радянська Соціалістична Республіка
ДІАМ – Державна інспекція архітектури та містобудування України	СРО – Саморегулювні організації
ЄБРР – Європейський банк реконструкції та розвитку	СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
ЄДЕБО – Єдина державна електронна база з питань освіти	УАА – Українська академія архітекторів
ЄДЕССБ – Єдина державна електронна система у сфері будівництва	УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка
ЄКТС – Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система	ХША – Харківська школа архітектури
ЄРК – Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя	ЮНЕСКО – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури
ЄС – Європейський Союз	ВІМ – Інформаційне моделювання будівель
ЗВО – Заклади вищої освіти	ВМЗ – Федеральне міністерство економічного співробітництва та розвитку Німеччини
КМУ – Кабінет Міністрів України	GER – Валовий коефіцієнт охоплення освітою
КНУ – Київський національний університет імені Тараса Шевченка	GIZ – Німецьке товариство міжнародного співробітництва
КНУБА – Київський національний університет будівництва і архітектури	ICMPD – Міжнародний центр розвитку міграційної політики
КШЕ – Київська школа економіки	JICA – Японське агентство міжнародного співробітництва
МОН – Міністерство освіти і науки України	NEBA – Академія нового європейського Баугаузу
МОП – Міжнародна організація праці	UNUN – Українсько-нідерландська урбаністична мережа
НАЗЯВО – Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти	URAG – Українська група дій з відновлення
НАК – Національне агентство кваліфікацій	USAID – Агентство США з міжнародного розвитку
	VNFIL – Валідація результатів неформального та інформального навчання

Загальний вступ до серії тематичних документів

Через чотири роки після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року — і майже через 12 років після незаконної анексії Автономної Республіки Крим та міста Севастополя у 2014 році — війна продовжує завдавати невимовних страждань українському народу.¹ Бойові дії з 2022 року спричинили масштабні пошкодження та руйнування техногенного середовища України — від житла, інженерних мереж і транспортної інфраструктури до об'єктів соціальної інфраструктури та культурної спадщини. В умовах цієї комплексної кризи міських систем багато міст змістили фокус із довгострокового розвитку на безперервний аварійний ремонт та управління ризиками. За останніми оцінками, вартість відбудови та відновлення становить 587,7 мільярда доларів США — ця цифра зростає з кожним роком, починаючи з 2022-го.² Житловий сектор зазнав найбільших збитків у грошовому еквіваленті: війна призвела до пошкодження або руйнування 14 % житлового фонду країни, що позначилося на житті 3 мільйонів домогосподарств; за попередніми оцінками, на відновлення цих об'єктів необхідно спрямувати 61,1 мільярда доларів США.³ Станом на січень 2026 року близько 3,7 мільйона людей стали внутрішньо переміщеними особами в Україні з 2022 року, а ще 5,8 мільйона наразі є біженцями за межами країни. Ця ситуація розгортається на тлі попередньої хвилі переміщень та потрясінь, спричинених конфліктом із 2014 року.⁴

У країні, де частка міського населення становить 70%, міста України відіграють центральну роль як у самій кризі, так і в процесах відновлення. Загальні потреби у відновленні та відбудові просторово сконцентровані у прифронтових територіях та великих урбанізованих областях.⁵ Міські центри «стикаються» як з обмеженнями пропозиції, так і з високим попитом з боку переміщеного населення.⁶ Існує

нагальна та потреба у своєчасному реагуванні на наслідки для техногенного середовища та критичної інфраструктури в умовах масштабних гуманітарних потреб. Незважаючи на триваючі бойові дії та фінансові обмеження, Уряд України має твердий намір «відбудувати краще, ніж було». Цей підхід включає прагнення ревіталізувати існуючі міста та планувальні райони за допомогою територіально орієнтованих підходів, які підтримують інвестиції на місцевому рівні та сприяють відновленню,⁷ що було відзначено у найновішій «П'ятій швидкій оцінці завданої шкоди та потреб на відновлення» (RDNA5).⁸ Оцінка також підкреслила, що ефективне планування відновлення вимагає реформ для підвищення інституційної та технічної спроможності державного сектору країни щодо підготовки, реалізації та моніторингу інвестиційних проєктів.⁹ Посилення збору даних та проведення досліджень визначено одним із головних пріоритетів для забезпечення сталого відновлення.¹⁰

Подолання викликів, що постали зараз перед Україною, вимагає довгострокової аналітичної перспективи, яка сягає періоду ще до 2014 року. Такий підхід необхідний для врахування радянської та пострадянської структурної спадщини, яка продовжує фундаментально формувати умови, обмеження та можливості для сучасного планування міського відновлення. Зокрема, перехідний період після 1991 року призвів до виникнення приватизованих житлових систем із фрагментованою власністю та накопиченими проблемами технічного обслуговування, старіючої та недофінансованої інфраструктури, деіндустріалізованої міської економіки та динаміки скорочення міст. Водночас цей період відзначився розгортанням реформ децентралізації та формуванням дедалі більш активного громадянського суспільства із запитом на демократичне управління.

1 Щодо людських втрат, бойові дії з 2022 року також призвели до загибелі понад 15 000 цивільних осіб і поранення понад 41 000 осіб (УВКПЛ, 2026).

2 Група Світового банку; Уряд України; Європейська Комісія; Організація Об'єднаних Націй (2026)

3 Найсвіжіша П'ята швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення вказує, що 74% загальних збитків з 2022 року припадає на 4 сектори: житло (потребує 61,1 млрд доларів США на відбудову та відновлення протягом 10-річного періоду 2026–2035 рр.); транспорт (40,3 млрд доларів США); енергетика (24,8 млрд доларів США); торгівля та промисловість (19,2 млрд доларів США). (Уряд України, Група Світового банку, Європейська Комісія та Організація Об'єднаних Націй, 2026, с. 24). Як зазначається у звіті, «Загальні потреби включають витрати, пов'язані з відбудовою за покращеними стандартами (...) та враховують інфляційний тиск» (Група Світового банку; Уряд України; Європейська Комісія; Організація Об'єднаних Націй (2026, с. 30)).

4 Станом на липень 2021 року Україна вже мала найбільшу кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Європі — понад 1,4 мільйона осіб, які були змушені покинути свої домівки (Міхеева та Кузнецова, 2023 [для МОМ]).

5 Група Світового банку; Уряд України; Європейська Комісія; Організація Об'єднаних Націй (2026, с. 27)

6 Група Світового банку; Уряд України; Європейська Комісія; Організація Об'єднаних Націй (2026, с. 24)

7 Група Світового банку; Уряд України; Європейська Комісія; Організація Об'єднаних Націй (2026, с. 54))

8 Група Світового банку; Уряд України; Європейська Комісія; Організація Об'єднаних Націй (2026)

9 Група Світового банку; Уряд України; Європейська Комісія; Організація Об'єднаних Націй (2026, с. 11)

10 Група Світового банку; Уряд України; Європейська Комісія; Організація Об'єднаних Націй (2026, с. 42)

У цьому історичному контексті національні, субнаціональні та секторальні стратегії відновлення мають розроблятися та впроваджуватися таким чином, щоб вони також включали заходи з розбудови потенціалу серед фахівців техногенного середовища. Війна суттєво вплинула на доступність українських експертів у сфері містопланування, яких бракувало ще до початку повномасштабного вторгнення. Ця ситуація становить реальний ризик для широко підтримуваної урядової мети «відбудувати краще, ніж було». Хоча з'явилося кілька організацій, які підтримують розвиток спроможностей в Україні з питань міського та територіального розвитку й управління, доступ до контекстуально релевантних матеріалів та найкращих практик із цих питань досі залишається обмеженим.

Реагуючи на потреби міського відновлення, ООН-Хабітат співпрацює з Міністерством розвитку громад та територій України, надаючи стратегічні та політичні консультації. Відповідно до свого мандату сприяти створенню соціально та екологічно сталих і стійких міст та селищ, ООН-Хабітат підтримала низку неприбуткових та державних українських організацій у підготовці тематичних документів щодо дев'яти взаємопов'язаних аспектів техногенного середовища України. Кожен документ розглядає історичний контекст та ключові питання відповідної теми у зв'язку з міським відновленням, представляючи цінне авторське розуміння проблематики.

У межах напрямку **«Міське управління»** документ «Громадянська відповідальність: майбутнє міст в Україні» досліджує, як громадська участь і громадянська відповідальність можуть взаємодіяти з інклюзивними та демократичними процесами міського відновлення. Документ «Муніципальне управління в Україні» визначає інституційні та адміністративні особливості, а також можливості й обмеження, що впливають на здатність муніципалітетів долучатися до відновлення. Документ «Децентралізація та відновлення: планування місцевого відновлення в Україні» оцінює вплив історичної реформи децентралізації на формування ролі органів місцевого самоврядування у плануванні та реалізації відновлення. У межах напрямку **«Питання землі в містах»** документ «Питання землі та власності у контексті житлового й міського розвитку в Україні» охоплює еволюцію земельної власності та прав на нерухомість, зокрема в аспекті їхньої критичної важливості для відбудови та розвитку житла. У межах напрямку **«Містобудування»** документ «Просторове планування в Україні» окреслює планувальне середовище та пов'язані з ним рамкові умови, що

спрямовують скоординовану просторову відбудову на національному, регіональному та місцевому рівнях. У межах напрямку **«Житло в містах»** документ «Системи забезпечення житлом в Україні» вивчає механізми фінансування, надання та регулювання житла під час відновлення, і доповнюється документом «Дослідження питання соціального житла в Україні», який розглядає еволюцію соціального житла та наслідки для розширення забезпечення доступним житлом. У межах останнього напрямку, **«Професійні навички»**, документ «Фахівці техногенного середовища: освіта та практика в Україні» оцінює професійний потенціал, доступний для планування, проектування та реалізації міської відбудови, тоді як документ «Фахівці техногенного середовища: університетська освіта в Україні» аналізує системи вищої освіти, які готують майбутніх фахівців техногенного середовища для відбудови та міського розвитку.

Тоді як багато документів про відновлення та відбудову в Україні починаються з опису збитків від 2014 та 2022 років, ця серія пропонує ширшу перспективу. Вона активно досліджує обрані теми кризь призму радянського та пострадянського перехідного періоду і періоду реформ. Загалом, серія передає голоси науковців, практиків та активістів громадянського суспільства з різних дисциплін та сфер, представляючи місцеві експертні знання та досвід, укорінені в українському контексті. Вони пропонують багатовимірну діагностичну базу та спільну мову для інформування постійних багаторівневих дискусій щодо міських викликів та можливостей країни, а також варіантів майбутнього та способів, якими Україна може їх досягти. Зокрема, серія має на меті зробити внесок у триваючі процеси децентралізації та демократизації. Прийняття рішень щодо міст та селищ на місцевому рівні та з урахуванням контексту вимагає ширшої обізнаності та спільного розуміння техногенного середовища, включаючи його планування та управління. Тематичні документи відповідають на цю потребу, підвищуючи наявність та доступність знань з міської тематики та надаючи велику кількість посилань для подальшого читання. ООН-Хабітат сподівається, що ця серія слугуватиме інформаційним ресурсом для розробників політик, посадових осіб місцевого самоврядування, практиків, партнерів з розвитку, дослідників, залучених до міського відновлення України, а також для широкого кола читачів; і сприятиме дискурсу, процесам та результатам відновлення, які відповідатимуть контексту, будуть інклюзивними, стійкими та сталими.

Вступ

Фахівці у сфері техногенного середовища долучаються до планування, проектування, будівництва та управління будівлями й територіями, формуючи простори, де люди живуть і працюють. На освіту та кар'єру фахівців у галузі містобудування впливають історичні, регуляторні та соціально-політичні чинники. Це дослідження досліджує еволюцію цих професій в Україні, щоб відповісти на ключове питання: чому ми там, де ми є сьогодні?

Мета та обсяг дослідження

У цій доповіді представлено заснований на фактах аналіз розвитку та поточного стану професій у сфері техногенного середовища в Україні з використанням достовірних даних, доступних станом на 2025 рік. У ній досліджується, як централізоване планування радянських часів, реформи після здобуття незалежності, а також триваючі наслідки війни та євроінтеграції вплинули на освіту, компетенції та нормативне регулювання професійної діяльності. Крім того, документ оцінює вплив таких зовнішніх чинників, як економічний спад, демографічні зрушення та технологічний прогрес, на освіту й професійну практику. Додатково розглядається роль української діаспори у сприянні обміну знаннями та професійній співпраці через віддалену роботу й міжнародні партнерства.

Методологія

Це дослідження використовує змішаний методологічний підхід, що поєднує якісний та кількісний аналіз. Воно спирається на академічну літературу, програмні документи, нормативно-правові рамки, експертні інтерв'ю та тематичні дослідження, щоб надати структурований огляд професій у сфері техногенного середовища в Україні.

Цільова аудиторія та актуальність

Ця стаття призначена для політиків, освітян, професійних організацій, студентів та практиків у сфері техногенного середовища. Це також буде актуальним для міжнародних організацій, що займаються відбудовою України та професійною інтеграцією до європейських стандартів, а також для інших регіонів світу, що займаються післявоєнною відбудовою.

Обмеження дослідження

Обмеженість даних: Дослідження ґрунтується на даних, доступних станом на 2025 рік. Прогалини або неповнота даних можуть вплинути на точність зроблених висновків.

Історичні та соціально-політичні фактори:

Вплив радянського періоду, пострадянських реформ та поточних соціально-політичних умов може обмежувати можливість узагальнення та застосування результатів для інших країн чи регіонів.

Війна та економічна криза: Війна та економічний спад створюють додаткові виклики для професійної практики й освіти, що також може вплинути на результати дослідження.

Методологічні обмеження: Використання змішаного дослідницького підходу, що включає якісний та кількісний аналіз, може мати певні обмеження, зокрема зумовлені суб'єктивністю в інтерпретаціях та аналізі практичних кейсів.

Визначення та регулювання фахівців у сфері техногенного середовища

ЕВОЛЮЦІЯ ПРОФЕСІЙ

Стала очевидною необхідність поповнення культурних знань для відродження національних традицій та входження української містобудівної науки у світовий культурний процес. Тільки на основі добре зрозумілої культурної основи можна досягти бажаних політичних, економічних, екологічних та інших цілей, зокрема, у містобудуванні

Фомін, 1999

Еволюція професій у сфері техногенного середовища в Україні відображає зміни в підходах до планування, проектування та розбудови міст і населених пунктів з урахуванням історичних, технологічних, соціальних та економічних змін, що відбулися протягом минулих століть.

Ключові етапи цієї еволюції:

Доіндустріальний період (до середини 19 століття): Розвиток міст був органічним процесом, і міста розвивалися переважно навколо торгових шляхів, річок та природних ресурсів. Професії, пов'язані з містобудуванням, включали архітекторів, інженерів та будівельників, але між ними не було чітких меж.

Індустріалізація та урбанізація (кінець 19 — початок 20 століття): В Україні почали виникати нові промислові міста, а також виникла потреба в плануванні житлових районів та розвитку міської інфраструктури. Архітектори та інженери почали спеціалізуватися на проектуванні заводів, житлових районів та транспортної інфраструктури. З'являються професії містобудівника, інженера водопостачання, каналізації та електротехніки.

Ранній радянський період (1917–1945): Ранній радянський період приніс значні зміни в ці професії, оскільки централізовані п'ятирічні плани сприяли урбаністичному розвитку. Архітекторам та планувальникам було доручено реалізувати масштабні державні проекти, спрямовані

на швидку індустріалізацію та урбанізацію промислових центрів, зокрема в таких регіонах, як Донбас, Харків та Дніпропетровськ. Це призвело до розвитку нових промислових міст та розширення існуючих, з особливим акцентом на забезпеченні дешевого житла для робітників. Однак навіть дешевого індивідуального житла було критично мало, і з 1920-х до 1950-х років значна кількість радянських сімей жила в комунальних квартирах, тоді як багато хто мешкав у гірших умовах у бараках або «гуртожитках» (Утехін та ін., 2008). Планування та будівництво житлових районів переважно здійснювалися спеціалізованими міністерствами та промисловими відомствами (Гирич, 2008).

У цей період було запроваджено радянське міське та регіональне планування, яке використовувало цілісний підхід, враховуючи цілі регіони та інтегруючи різні фактори для визначення найефективніших та оптимальних систем розселення (Мілонов, 1937; Станиславський, 1971). Цей новий метод мав на меті врахувати потреби як міських, так і сільських районів, зосереджуючись на таких факторах, як промисловий розвиток, транспорт та створення соціалістичних міст. Ключовим прикладом такого підходу був регіональний план 1929 року для Донецького басейну, розроблений «Урядовою комісією з питань міст Донбасу» та впроваджений Науково-дослідним та проектним інститутом «Діпромісто», разом із Планом будівництва району Харківського тракторного заводу (Станиславський, 1971; Яценко, 2016).

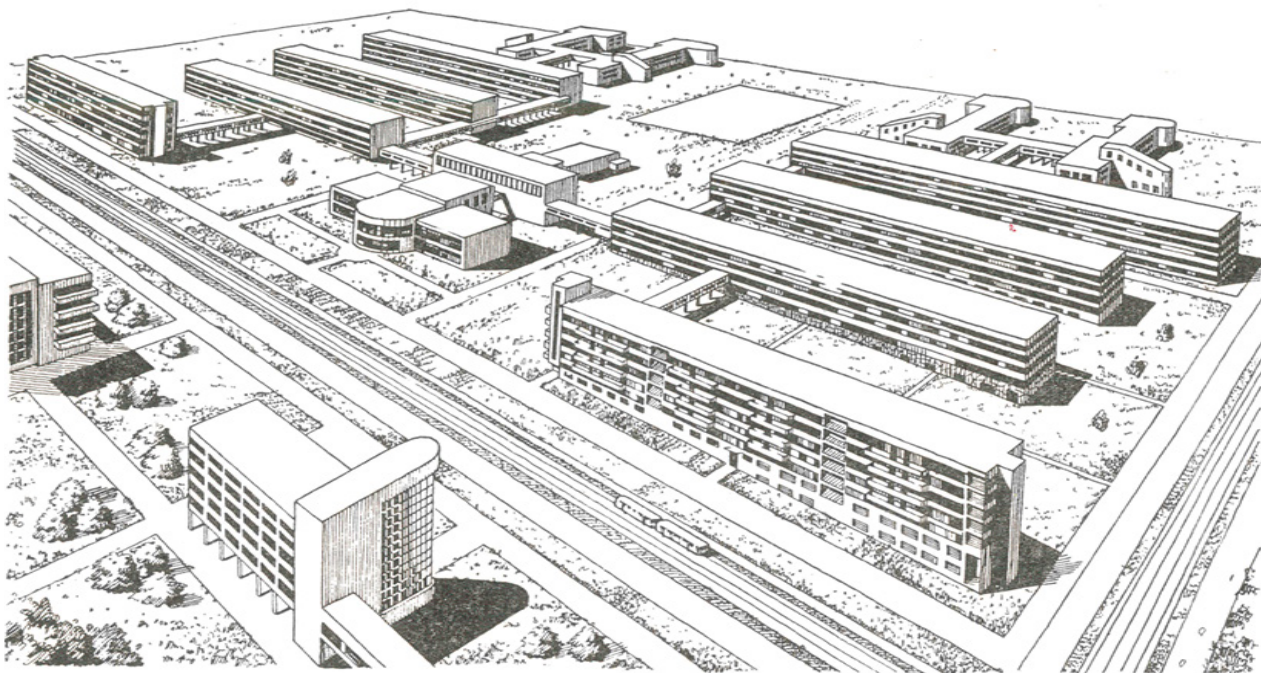

Рисунок 1. План будівництва Харківського тракторного заводу. Джерело: Станіславський, 1971, с. 108.

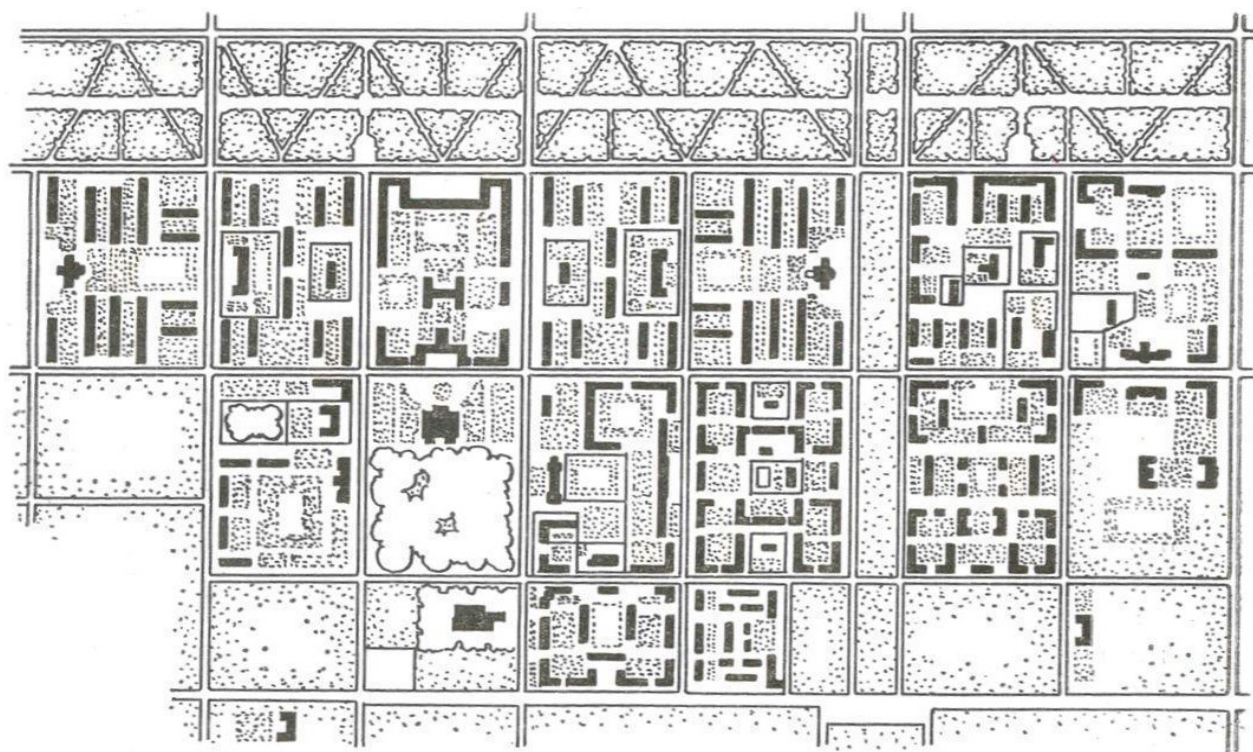

Рисунок 2. Перший побудований квартал. Діпромісто, 1930-ті роки. Джерело: Станіславський, 1971, с. 114.

Створені по всій Україні науково-дослідні та проектні інститути (НДПІ) відіграли вирішальну роль у поєднанні проектування, планування та наукових досліджень, слугуючи центрами інновацій в архітектурі, інженерії, містобудуванні та будівництві. Такі інститути, як «Діпромісто» (Гіпроград) у Харкові, що спеціалізується на містобудуванні, та «Харківський ПромбудНІІпроект», що зосереджується на промислових районах (Ейнгорн, 1937), об'єднали експертів з різних дисциплін, таких як планувальники, архітектори, міські економісти, інженери-конструктори, геодезисти, транспортники та інженери міської інфраструктури, для співпраці над проектами, що вимагають спеціалізованих знань та інноваційних рішень (Госстрой, 1970). Фахівці отримали вигоду від централізованого підходу до міського розвитку, який забезпечив структуровані рамки та ресурси для виконання великомасштабних проектів без ускладнень приватної власності чи індивідуальних інтересів (Союз радянських архітекторів, 1947).

Радянський період (1945–1990): Після Другої світової війни житлові умови мільйонів радянських людей, які продовжували жити в комунальних квартирах, гуртожитках, бараках та хатинах, стали головним пріоритетом уряду. Однак традиційне будівництво цегляних будинків було трудомістким та ресурсомістким (Єрофалов-Пилипчак, 2010). До середини 1950-х років неефективність радянського проектування та будівництва у вирішенні житлової кризи призвела до пошуку дешевших та ефективніших методів, включаючи впровадження міжнародних моделей, таких як Plattenbau та американське механізоване будівництво (Янковська, Бачинський, 2013).

У 1954 році під тиском уряду Всесоюзна рада будівельників визначила нову архітектурно-будівельну політику: типові проекти та масове виробництво панельних будинків. Через рік, у 1955 році, було прийнято постанову «Про ліквідацію надмірностей у проектуванні та будівництві» (Алексенко, 2016), а проведено конкурси на найкращі типові проекти, найекономічніші промислові частини та ефективні методи будівництва (Єрофалов-Пилипчак, 2010).

Нова архітектурно-будівельна політика призвела до масового зведення великопанельних житлових будинків, таких як *хрущовки*, які стали символом радянського міського житлового фонду. Міське середовище, що формувалося навколо цих забудов, зазвичай було великими, функціональними мікрорайонами — кварталами, розрахованими на проживання значної кількості мешканців з інтегрованими соціальними об'єктами, такими

як школи, дитячі садки, поліклініки та клуби відпочинку, все в межах 15 хвилин ходьби від дому (Дьомін, Наймарк і Фомін, 1961).

У 1956 році відповідальність за будівництво та реконструкцію міст у Радянському Союзі була передана територіальним органам влади, які створили відділи планування та будівництва на чолі з головним архітектором міста. Цей зсув ознаменував значний прогрес у культурі містобудування, оскільки житлові райони перестали розглядатися як другорядні порівняно з промисловими та транспортними зонами, а як важливі компоненти міського розвитку (Гирич, 2008). Починаючи з цього періоду і аж до реформи містобудування 2011 року, головні архітектори міст відігравали ключову роль у формуванні міської політики, контролюючи розробку та впровадження генеральних та детальних планів, а також у визначенні фізичного вигляду міст — затверджуючи архітектурні проекти та забезпечуючи баланс між збереженням архітектурної спадщини та новим будівництвом.

Загалом, у цей період містобудування та проектування стали більш централізованими та комплексними, охоплюючи всі аспекти міського розвитку, промислового зростання, інфраструктури та житлового будівництва, все під державним контролем. Спеціалізовані команди в межах численних державних проектних або науково-дослідних інститутів керували проектами регіонального, промислового, міського та сільського планування, проектування й будівництва через технічно сегментовані структури, де різні фахівці — архітектори, інженери, кошторисники, економісти, містобудівельники, технологи, геодезисти, землеупорядники та інші — працювали паралельно.

Для проектів, що стосуються житлових або громадських будівель, нагляд забезпечували Головний архітектор проекту (ГАП) та Головний інженер проекту (ГІП). У просторово-планувальних та містобудівних проектах, незважаючи на їхню складність, не було єдиного «головного планувальника», який би контролював усі види діяльності. Натомість керівництво було розділене за напрямками проекту: ГАП контролював архітектурні аспекти, а ГІП керував інженерними та технічними деталями. Крім того, до проектів залучалися фахівці з різних галузей — економісти, транспортні інженери, гігієністи, історики, соціологи тощо, кожен із яких робив свій внесок у формування комплексного планувального підходу. (Госстрой, 1970).

Рисунок 3. Хрущовки – будівлі з простими, повторюваними конструкціями, часто об'єднані у великі комплекси. Фото: Київінформ

Рисунок 4. Мікрорайони Донецька, 1961 рік. Архів Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В.Г. Заболотного

Стандартизація та економічно ефективні методи будівництва відіграли ключову роль у вирішенні житлової кризи в Радянському Союзі, стимулювавши зростання міського населення та формування міських агломерацій. Однак цей акцент на ефективності та масовому виробництві призвів до зниження ролі архітекторів, що призвело до створення монотонних міст радянського типу та зниження загальної якості проєктів, особливо в масових житлових забудовах (Фільваров, 2002; Посацький, 2007; Марковський, 2020). В результаті професії стали більш технократичними, пріоритетом стали швидкість та ефективність, а не креативність та якість. Цей зсув призвів до появи нових спеціалізацій, таких як інженер міського будівництва, інженер-еколог, гігієніст, інженер-технолог, інженер з озеленення територій та благоустрою. Водночас спостерігалася зростаюча тенденція до спеціалізації в рамках існуючих професій, коли архітектори та інженери зосереджувалися на конкретних галузях, таких як містобудування, промисловість, житлові або громадські будівлі.

Незалежність та пострадянський перехід (1991–2000): Здобуття Україною незалежності в 1991 році ознаменувало перехід від централізованого управління до ринкової економіки, що спричинило суттєві зміни у сфері містобудування. У цей період відбулися становлення ринку нерухомості, законодавчі реформи та розширення приватного сектору. Однак дерегуляція та хаотична приватизація в 1990-х роках призвели до руйнування міста як інтегрованої, складної системи (Посацький, 2007). У результаті містобудування все більше стало залежати від приватного сектору, а міста як з боку суспільства, так і місцевої влади почали розглядатися переважно як сукупність об'єктів нерухомості. Цей зсув стимулював масштабні проєкти реконструкції та швидке будівництво нових житлових та комерційних об'єктів.

Зниження промислового будівництва та зростаючий акцент на створенні більш естетично привабливого та гуманізованого середовища життя (Мойсеєнко, 1995) призвели до розвитку нових професій, таких як дизайнери міського середовища, ландшафтні та інтер'єрні дизайнери, експерти з нерухомості, спеціалісти з управління проєктами. З'явилися приватні майстерні, проєктні бюро, будівельні фірми та підприємства, але всі вони повинні були продемонструвати наявність фахівців у штаті для отримання ліцензії на ведення діяльності в цій галузі.

Урбанізація та капіталізація (2000–2008): На початку 2000-х років відбулися значна урбанізація та капіталізація міст в Україні, що призвело до будівельного буму та появи девелоперів. Більшість великих державних проєктних та наукових інститутів продовжувала працювати, намагаючись адаптуватися до скорочення державних замовлень та необхідності конкурувати з приватними фірмами, включаючи невеликі приватні архітектурні або інженерно-конструкторські бюро. Фінансова криза 2008 року зупинила бум будівництва, що фінансувався за рахунок кредитів, і призвела до спаду в сфері містобудування та будівництва.

Посткризова адаптація та дерегуляція (2009–2014): Кардинальні зміни у секторі техногенного середовища України відбулися завдяки містобудівній реформі 2011 року, впровадженій Законом України «[Про регулювання містобудівної діяльності](#)» (№ 3038-VI, 2011). До реформи головні архітектори міст та департаменти архітектури і містобудування відігравали центральну роль у формуванні міської політики, затвердженні архітектурних проєктів та забезпеченні цілісності міського середовища. Однак реформа зменшила їхній вплив, обмеживши їхні адміністративні повноваження, децентралізувавши процес прийняття рішень та збільшивши участь приватного сектору в будівництві та плануванні. В результаті посади головних архітекторів у містах та громадах почали обіймати фахівці без архітектурної освіти, що ще більше послабило професійний нагляд та стандарти містобудування (Кірій, 2024). Також були скасовані обов'язкові містобудівні ради, на яких раніше обговорювалися проєкти з мешканцями, і їхня роль була зведена до дорадчої функції.

Реформа також дозволила приватним організаціям проводити експертизу проєктів та розробляти містобудівну документацію, що значно збільшило конкуренцію в цій галузі. Хоча це відкрило нові можливості, багато пострадянських проєктних організацій, які звикли до державного планування, не змогли адаптуватися до ринкової системи, що призвело до їхнього занепаду.

Дерегуляція в будівельному секторі також спростила процеси затвердження для забудовників. Запровадження декларативного методу отримання дозволів на будівництво скасувало міжвідомчі затвердження проєктів, зменшивши бюрократичні затримки. Щоб збалансувати це, уряд запровадив обов'язкові особисті кваліфікаційні сертифікати для головних архітекторів та головних інженерів

проектів, а також значні штрафи за порушення законодавства. Цей захід гарантував, що лише сертифіковані фахівці можуть обіймати ці ключові посади, формалізуючи процес кваліфікації та підвищивши галузеві стандарти.

Крім того, можливість працювати як самозайнятий підприємець, запроваджена в 1999 році (Козій, 2021), дозволила архітекторам та іншим фахівцям працювати самостійно та пропонувати послуги безпосередньо клієнтам. Це ознаменувало остаточний відхід від державоцентричної структури радянського періоду.

Хоча ці реформи відповідали курсу на європейську інтеграцію після Революції Гідності, один із ключових елементів — страхування професійної відповідальності — так і не був впроваджений. Відсутність цього механізму спричинила суттєвий дисбаланс між учасниками галузі, залишивши прогалини в системі відповідальності та управління ризиками (Кірій, 2024).

Сучасний період європейської інтеграції (з 2014 року): У відповідь на глобальні зміни в підходах до розвитку міст, появу нових технологій та процеси європейської інтеграції Україна здійснила значні перетворення у своїй адміністративній системі, містобудуванні, управлінні інфраструктурою та охороні довкілля (див. розділ *Практика у сфері техногенного середовища*). Оскільки Україна дедалі більше гармонізує свої норми зі стандартами ЄС, особливо у сфері міського розвитку та захисту навколишнього середовища, попит на спеціалістів, які відповідають цим вимогам, постійно зростає.

Впровадження цифрових технологій, зокрема геоінформаційних систем (ГІС) та інформаційного моделювання будівель (BIM), стало невід'ємною частиною сучасного містобудування, проектування та будівництва, породивши нові професійні ролі, як-от фахівці з ГІС, BIM-проектувальники та BIM-менеджери. Визнаючи важливість цих інновацій, український уряд ініціював комплексну реформу містобудівної галузі, зосередившись на цифровізації містобудівної та архітектурно-проектної документації, а також на оптимізації процесу отримання дозволів на будівництво й супутніх послуг (Євразія, 2025). У межах цієї реформи Міністерство цифрової трансформації

України впроваджує Єдину державну електронну систему у сфері будівництва (ЄДЕССБ) — ключову ініціативу, спрямовану на підвищення прозорості, підзвітності та інклюзивності проектів із відбудови інфраструктури, будівництва та нерухомості (Opengovpartnership, 2025).

Фахівці у сфері техногенного середовища дедалі більше зосереджуються на питаннях сталого розвитку та енергоефективності, інтегруючи у свої проекти зелені технології, відновлювані джерела енергії та підходи циркулярної економіки. Окрема увага приділяється забезпеченню безбар'єрності для людей різного віку та фізичних можливостей, що сприяє створенню життєстійких та інклюзивних міських просторів. Зміна цих пріоритетів підкреслює еволюцію ролі фахівців із техногенного середовища у формуванні міст: сталий розвиток, рівність та здатність адаптуватися до майбутніх викликів стають запорукою підвищення добробуту всіх громадян.

ВИСНОВОК

Еволюція професій у сфері техногенного середовища в Україні формувалася під впливом ширших економічних, політичних та технологічних трансформацій. Від органічних і нечітко визначених ролей доіндустріальної епохи до централізованого та суворо структурованого радянського періоду професії постійно адаптувалися до нових викликів. Перехідний період після здобуття незалежності запровадив ринкову динаміку, приватизацію та дерегуляцію, що змінило роль фахівців у сфері техногенного середовища та розширило масштаби діяльності галузі.

Впровадження іменних кваліфікаційних сертифікатів та законодавчі реформи 2000-х років стали важливими кроками на шляху до наближення до міжнародних стандартів. Сьогодні в контексті інтеграції України до Європейського Союзу фокус змістився на сталий розвиток, енергоефективність та інклюзивність. Ця безперервна еволюція відображає ширшу тенденцію до поглиблення спеціалізації, міждисциплінарної співпраці та зростання ролі приватного сектору у формуванні техногенного середовища.

Чинне законодавство та нормативне регулювання

НАЦІОНАЛЬНА РЕГУЛЯТОРНА РАМКА

Нормативно-правова база, що регулює діяльність фахівців із містобудування в Україні, складається з Конституції України, Цивільного, Господарського та Земельного кодексів України, а також низки законодавчих та нормативно-правових актів. Серед законів діяльність фахівців у сфері техногенного середовища визначають, зокрема, такі:

- **Закон України «Про основи містобудування» (№ 2780-XII, 1992)** основний нормативно-правовий акт, який визначає містобудування як цілеспрямовану діяльність, що включає прогнозування розвитку територій, проектування та будівництво об'єктів містобудування, збереження культурної спадщини та створення інфраструктури для населених пунктів та встановлює правові та організаційні засади цієї діяльності.
- **Закон України «Про архітектурну діяльність» (№ 687-XIV, 1999)** визначає об'єкти цієї діяльності - будинки і споруди житлово-цивільного, комунального, промислового та іншого призначення, їх комплекси, об'єкти благоустрою, садово-паркової та ландшафтно-архітектури, монументального і монументально-декоративного мистецтва, території адміністративно-територіальних одиниць і населених пунктів; регламентує професійну діяльність архітекторів, вимоги до фахової підготовки та сертифікації.
- **Закон України «Про охорону культурної спадщини» (№ 1805-III, 2000)** регулює діяльність з планування та будівництва у зонах охорони об'єктів культурної спадщини.
- **Закон України «Про землеустрій» (№ 858-IV, 2003)** визначає роль сертифікованих інженерів-землевпорядників та їх відповідальність за якість робіт з землеустрою.
- **Закон України «Про будівельні норми» (№ 1704-VI, 2010)** регулює стандартизацію в будівельній галузі та встановлює вимоги до проектування, будівництва, реконструкції та експлуатації будівель і споруд.
- **Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» (№ 3038-VI, 2011)** встановлює правові та організаційні засади планування територій, проектування, будівництва, реконструкції та капітального ремонту об'єктів; розмежовує повноваження центральних і місцевих органів влади, а також окреслює обов'язки та відповідальність фахівців, залучених до реалізації містобудівних процесів.
- **Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» (№ 2059-VIII, 2017)** визначає ролі та обов'язки суб'єктів господарювання, уповноважених органів, а також встановлює кваліфікаційні вимоги до експертів і порядок ведення реєстру фахівців з оцінки впливу на довкілля.
- **Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» (№ 2354-VIII, 2018)** встановлює вимоги щодо оцінки впливу містобудівної документації на довкілля.
- **Закон України «Про енергоефективність» (№ 1818-IX, 2022)** встановлює ролі та обов'язки різних суб'єктів, включаючи органи державної влади, органи місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання та експертів у сфері забезпечення енергетичної ефективності.
- **Постанова Кабінету Міністрів України (№ 554-2011-п, 2011) «Про деякі питання професійної атестації виконавців окремих видів робіт (послуг), пов'язаних зі створенням об'єктів архітектури»** регулює порядок професійної атестації осіб, які виконують конкретні види робіт (або послуг), пов'язані зі створенням об'єктів архітектури.
- **Державні будівельні норми (ДБН)** – це обов'язкові документи, що встановлюють технічні вимоги до будівництва, реконструкції та ремонту споруд і населених пунктів.

Крім вищезазначених актів, **Закон України «Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування» (№ 208/94-ВР, 1994)** визначає адміністративну, цивільну та кримінальну відповідальність підприємств та фахівців за порушення містобудівного законодавства.

З 2010 року в Україні робилися спроби кодифікації містобудівного законодавства. У 2023 році розпочався процес створення **нового Містобудівного кодексу** під керівництвом робочої групи парламентського комітету на чолі з Ганною Бондар, який став одним із перших законів, що **пройшов широке громадське та професійне обговорення** (Бондар, 2023).

Як бачимо, законодавча база України охоплює різноманітні аспекти формування та розвитку техногенного середовища, що вимагає експертних знань від фахівців із різних галузей. Ця нормативна база охоплює широкий спектр професій, кожна з яких відіграє важливу роль у міському розвитку. До ключових фахівців належать:

- **Архітектори:** проектують будівлі та споруди, їх комплекси, об'єкти ландшафтної архітектури, монументальне та монументально-декоративне мистецтво, а також території.
- **Містобудівники та регіональні планувальники:** розробляють стратегії та концепції розвитку територій, створюють містобудівну документацію на державному, регіональному та місцевому рівнях, планують зони для житлових, комерційних та промислових будівель.
- **Головні архітектори міст** разом з іншими посадовими особами уповноважених органів містобудування та архітектури беруть активну участь у розробці містобудівної документації.
- **Інженери міської інфраструктури та благоустрою:** проектують міську інфраструктуру, включаючи водопостачання, каналізацію, енергетичні системи та транспортні мережі.
- **Інженери внутрішніх мереж:** проектують внутрішні інженерні системи будівель, такі як електричні, водопровідні, каналізаційні та вентиляційні мережі.
- **Інженери-конструктори:** проектують та перевіряють конструкції будівель та інших споруд для забезпечення їхньої міцності та безпеки.
- **Інженери-будівельники:** проектують та будують будівлі та споруди, проводять технічні оцінки будівель та споруд, контролюють будівельні роботи та забезпечують дотримання будівельних норм.
- **Інженери-землевпорядники:** розробляють проекти землеустрою, виконують кадастрові роботи, встановлюють межі земельних ділянок, проводять геодезичні та топографічні вимірювання, готують технічні плани та документацію.

- **Геодезисти та картографи:** вимірюють та картографують земну поверхню, забезпечуючи точне відображення фізичних та просторових характеристик території.
- **Інженери-екологи:** оцінюють, розробляють та впроваджують системи та рішення для захисту та збереження навколишнього середовища.
- **Фахівці з охорони здоров'я:** зосереджуються на покращенні здоров'я та благополуччя громад.
- **Фахівці з геоінформації (ГІС-аналітики):** збирають, обробляють та аналізують просторові дані для міського планування та управління.
- **Ландшафтні дизайнери:** проектують та будують зелені зони.

Лише архітектори та містобудівники (архітектори зі спеціалізацією у містобудуванні), інженери-конструктори, інженери-будівельники, інженери-землевпорядники та інженери-геодезисти можуть отримати сертифікати відповідальних виконавців, що робить їх юридично відповідальними за розроблену ними проектну документацію. Ці професії постійно розвиваються в Україні, більшість з них мають власні професійні об'єднання, які здійснюють реєстрацію та регулювання діяльності, а також освітні програми, спрямовані на підготовку висококваліфікованих фахівців.

Стандарти та ролі цих професій більш точно визначені в Національній системі класифікації України, яка містить детальні визначення та рекомендації.

ПРОФЕСІЙНІ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА СТАНДАРТИ

Професійні стандарти та кваліфікації в Україні є основою для визначення вимог до навичок, знань та досвіду працівників у різних галузях промисловості. Вони не лише допомагають забезпечити відповідність спеціалістів потребам ринку праці, а й гарантують високий рівень безпеки та якості роботи, що особливо важливо в таких сферах, як містобудування, архітектура та будівництво. Держава регулює професійні стандарти шляхом впровадження Національної системи кваліфікацій (НСК), контролю освітніх програм, атестації та сертифікації спеціалістів. НСК регулює навчання працівників, забезпечуючи відповідність їхньої кваліфікації вимогам ринку праці через Національну класифікацію професій (НКП).

На додаток до НКП, у 2011 році було запроваджено Національну рамку кваліфікацій (НРК) як 10-рівневу структуру, що дозволяє співвідносити українські кваліфікації з міжнародними стандартами, зокрема з Європейською рамкою кваліфікацій для навчання впродовж життя (EQF) (European Training Foundation, 2021). Закон про вищу освіту 2014 року узгодив кваліфікації вищої освіти з НРК, що сприяє міжнародному визнанню та мобільності українських фахівців. Для отримання додаткової інформації див. [Порівняльний звіт Європейської рамки кваліфікацій та Української національної рамки кваліфікацій](#).

У межах нової НРК розробляються професійні стандарти, які визначають перелік необхідних знань, умінь і компетентностей для кожної спеціальності. Ці стандарти формують основу для створення освітніх програм, узгоджених із потребами ринку праці. Процес їх розробки відбувається у співпраці між роботодавцями, професійними асоціаціями та закладами освіти, а нормативне регулювання здійснюється відповідно до Кодексу законів про працю України (Кабінет Міністрів України, 2017). За розробку, оновлення та адміністрування цих стандартів відповідає Національне агентство кваліфікацій (НАК), створене у 2019 році як тристоронній колегіальний орган за участі уряду, соціальних партнерів і професійної спільноти, яке веде офіційний [онлайн-Реєстр кваліфікацій](#).

Згідно зі Звітом Європейської Комісії (2023), європейські стандарти і рекомендації щодо Європейської рамки кваліфікацій (ЄРК) та Валідації неформального й інформального навчання (VNFIL) суттєво вплинули на українське законодавство та освітню практику. Узгодження з цими рамками дозволило Україні здійснити важливі кроки у модернізації системи освіти і професійної підготовки. Інтеграція принципів ЄРК сприяла більш прозорій та узгодженій структурі кваліфікацій, покращуючи їх визнання та мобільність на європейському ринку праці.

У сфері містобудування вже існують професійні стандарти для таких спеціалістів, як головний інженер проекту, інженер-конструктор, інженер-консультант, інженер з технічного нагляду та експерт з будівництва (Національний реєстр кваліфікацій, 2025).

Наразі розробляються професійні стандарти для архітектора та головного архітектора проекту, але, що важливо, ці стандарти формулюються не професійною спільнотою архітекторів, представленою Спілкою архітекторів України, а асоціацією інженерів-проектувальників (Чижевський, 2024). Це викликає значне

занепокоєння, оскільки, згідно з українськими та європейськими нормативними актами, професії, які безпосередньо впливають на безпеку громадян, вважаються «галузевими» регульованими професіями (Мартин, 2024; Європейська комісія, н.д.). Архітектура є однією з таких професій, де чіткі стандарти є важливими для забезпечення безпеки та високої якості будівництва (Європейський фонд освіти, н.д.). Тому вкрай важливо, щоб архітектори активно брали участь у розробці цих стандартів, щоб забезпечити точне відображення конкретних потреб сектору та відповідність сучасним вимогам.

Таким чином, в Україні постійний розвиток професійних стандартів, що базуються на потребах ринку праці, сприяє оновленню навчальних програм, зменшенню розриву між освітою та вимогами ринку, а також підвищенню конкурентоспроможності національної економіки.

ВИСНОВОК

Законодавча база України щодо фахівців у сфері техногенного середовища регулює міський розвиток через положення Конституції, кодексів та спеціальних законів. Вона визначає відповідальність архітекторів, планувальників та інженерів, забезпечуючи підзвітність через механізми сертифікації та професійного регулювання. Ключові законодавчі акти охоплюють архітектурну та містобудівну діяльність, землекористування, охорону довкілля та збереження культурної спадщини, що відображає мультидисциплінарний характер цієї галузі.

Спроби кодифікації містобудівного законодавства, зокрема розробка Містобудівного кодексу, свідчать про прагнення держави до ефективного врядування та сталого розвитку. Національна рамка кваліфікацій (НРК) узгоджує професійну підготовку з європейськими стандартами, підвищуючи мобільність робочої сили, тоді як НАК забезпечує розробку професійних стандартів у співпраці з учасниками ринку праці.

Хоча для основних професій у сфері техногенного середовища вже встановлено певні стандарти, зберігається занепокоєння щодо того, що кваліфікаційні вимоги до архітекторів іноді розробляються без залучення самих представників професії. Враховуючи вплив сектору на громадську безпеку, активна участь професійної спільноти є критично важливою. Посилення професійних стандартів допомагає подолати дефіцит навичок, вдосконалити освіту та підвищити конкурентоспроможність України.

Освіта у сфері техногенного середовища

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Сучасна система професійної освіти в Україні у сфері техногенного середовища має глибоке коріння, що сягає XVIII століття, і розвивалася відповідно до європейських тенденцій (Кондель-Пермінова, 2006, 119). Вона змінювалася у відповідь на політичні, економічні та соціальні потреби, поступово адаптуючись до глобальних змін і продовжує розвиватися в умовах незалежної України.

Розглянемо основні етапи її формування:

Становлення перших професійно-технічних навчальних закладів

У 18–19 століттях розвиток науки і техніки, а також зростання значення освіти сприяли формуванню перших професійно-технічних навчальних закладів. Архітектурна школа в Харкові бере початок з 1768 року, коли при Харківському Колегіумі було відкрито училище для підготовки архітекторів і землемірів. У 1805 році, з відкриттям Імператорського Харківського університету, почала діяти кафедра архітектури (Буряк, 2022). Архітектуру також викладали в Києво-Могилянській академії та Волинському ліцеї, а в 1842 році в Університеті Святого Володимира в Києві було засновано кафедру архітектури (Кондель-Пермінова, 2006, 117). З 1844 року архітектура та інженерні дисципліни читалися у Імператорській Королівській технічній академії у Львові, де 1913 року було відкрито кафедру містобудування, що поклало початок розвитку цієї спеціальності в Україні. Підготовку архітекторів з 1873 також вели у Чернівцях (Милько, 2019, 438).

Згодом, технічні університети були відкриті в українських губерніях Російської імперії, а саме Харківський технологічний (1885), Київський політехнічний (1898) та Катеринославський політехнічний (1916). У 1915 році Київський політехнічний інститут (КПІ) готував фахівців за десятьма спеціальностями, включаючи муніципальне управління (Кондель-Пермінова, 2006, 120). Також діяли середні школи, зокрема Одеська (1891) та Київська (1900) школи десятників будівельної справи (Добровольська, 2024, 99), а реальні училища почали створюватися з 1875 року.

Післяреволюційні події (1917-1920)

З проголошенням Української Народної Республіки в 1917 році давні прагнення розвитку національної культури втілювалися у заснуванні першого вищого державного художнього навчального закладу –

Української академії мистецтв у Києві, а через рік – Архітектурного інституту (Врона, 1928) та Одеського політехнічного інституту з факультетом цивільного будівництва.

Трансформація освіти та орієнтація на індустріалізацію (1921-1929)

Після встановлення радянської влади в 1921 році система професійної освіти зазнала змін, зосередившись на індустріалізації через освіту та трудову етику (Селецький, 2012). Пріоритетом був розвиток нижчої професійної освіти: реальні училища були перетворені на професійно-технічні, створені школи фабрично-заводського навчання, а при технічних університетах відкриті робітничі факультети (Лікарчук, 1996).

У 1920-х роках університети були замінені спеціалізованими інститутами для підготовки кадрів для нової промисловості, а технікуми стали новою формою вищої освіти (Федосова, 2013). Художні школи були перетворені на вищі мистецькі заклади, зокрема, Українська академія мистецтв об'єдналася з Архітектурним інститутом, утворивши Київський художній інститут (Нікуленко, 2015а). Харків став провідним центром авангардної художньо-технічної освіти: тут було засновано Харківське художнє училище (з 1927 року – Інститут) та Харківський інститут міського господарства (Смоленська, 2017).

Стандартизація та обмеження (1930-1940-ті роки)

Повністю усталена радянська влада розпочала процес обмеження прогресивних освітніх ідей, уніфікації систем освіти та впровадження єдиних стандартів. Для забезпечення кадрами будівництва в Україні були створені інженерно-будівельні інститути – Дніпровський, Київський, Одеський та Харківський інженерно-будівельні інститути та Полтавський інститут сільськогосподарського будівництва, із терміном навчання 6 років (Савицький, 2020; Солушенко, 2020). У містах, де не було спеціалізованих університетів, відкривалися філії інститутів – Вищі інженерно-будівельні курси.

У 1930 році почалося формування науково-дослідних та проектних інститутів, які стали важливою частиною не лише системи зайнятості, а й післядипломної освіти та наукових досліджень. Одними з перших таких інститутів були «Діпромісто» (Гіпроград), заснований у Харкові для керівництва просторовим та містобудівним плануванням, та «Харківський ПромбудНДІпроект»

для керівництва дослідженнями, проектуванням та будівництвом промислових територій (Госстрой, 1970).

Відбудова та урбанізація після Другої світової війни (1941-1953)

Під час Другої світової війни всі навчальні заклади в Україні припинили свою діяльність, їхня матеріально-технічна база була зруйнована, а персонал евакуювався. Після війни СРСР пережив нову індустріалізацію та урбанізацію. Брак спеціалістів для відбудови країни стимулював розвиток професійної освіти. Наприкінці 1943 року в Харкові було знову відкрито Інженерно-будівельний інститут, а в 1945 році – факультет Львівського політехнічного інституту. У 1946 році було прийнято постанову про розвиток заочної форми навчання для трудящих.

Важливим нововведенням того періоду стала система трудових резервів, яка мобілізувала молодь для підготовки з них кваліфікованих робітників та направлення на стратегічні підприємства. Це призвело до організованої міграції близько 750 тисяч людей із сільської місцевості до міст Східної України, що сприяло урбанізації цього регіону (Korol, 2022).

Також були засновані нові науково-дослідні та проєктні інститути (НДПІ), які відіграли вирішальну роль у відбудові країни та розвитку наукових досліджень у сфері техногенного середовища. Ці інститути дозволили фахівцям поєднувати практичну проєктну роботу з науковою діяльністю, забезпечуючи зв'язок між прикладними практиками та академічною теорією. Багато з них також пропонували програми аспірантури, що давали фахівцям можливість здобувати наукові ступені, одночасно отримуючи практичний досвід. Серед найбільш значущих установ були: Український науково-дослідний інститут споруд (1943), Академія архітектури УРСР (1945), Науково-дослідний інститут проектування та реконструкції, Проєктний інститут сільського будівництва (1945), Науково-дослідний інститут містобудування (1946) та Науково-дослідний інститут будівельного виробництва (1947) (Центр архівної документації України, 2013).

Технократичний зсув у радянській архітектурі та містобудуванні (1954-1964)

Після 1954 року радянська архітектура почала відходити від художніх засад, все більше

узгоджуючись з вимогами будівельної галузі, що відображали планову економіку тоталітарної системи (див. Розділ «Еволюція професій»). В результаті містобудування та архітектура стали більш технократичними та спрощеними, і більшість архітектурних факультетів по всій Україні була тимчасово закрита, за винятком Київського інженерно-будівельного інституту (Солушенко, 2020, 18). Більше того, Академію архітектури замінила Академія будівництва та архітектури, яка перейшла під контроль Державного комітету будівництва СРСР (Бондаренко, 2003; Марковський, 2020).

Стабільний розвиток та міжнародне співробітництво (1964-1990)

Це був період стабільного розвитку інженерної освіти в Україні та в колишньому СРСР. Зміна керівництва країни призвела до призупинення реформ та нової хвилі репресій в українській культурі, але великі інфраструктурні проєкти продовжувалися, сприяючи розвитку освіти в галузі інженерії та містобудування. У цей час удосконалювалися освітні програми університетів та технікумів, відкривалися нові факультети та спеціальності для задоволення потреб індустріалізації (Голоденко, 2017). Розвивалася співпраця з країнами соціалістичної співдружності, що сприяла обміну студентами та досвідом.

У сфері нижчої професійної освіти у 1959 році було створено єдиний тип закладу – середні професійно-технічні училища, які готували робітників та молодший технічний персонал за стандартизованими програмами (Лікарчук, 1999, 143).

Важливим етапом переходу до «трудового життя» було обов'язкове працевлаштування одразу після закінчення навчання, де найкращі студенти мали можливість обрати роботу, а інші – вибрати з доступних варіантів, часто далеко від рідного міста (Шевчук, 2013). Ця система також функціонувала як можливість для післядипломної спеціалізації та підвищення кваліфікації. Також важливу роль у післядипломній підготовці та перепідготовці кадрів відігравали науково-дослідні інститути, створені в попередні періоди.

Таким чином, централізована радянська система освіти стандартизувала навчання по всьому СРСР, забезпечуючи єдину кваліфікацію для фахівців. Хоча ця ефективність була корисною

для підтримки єдності, вона також обмежувала гнучкість навчальних програм, перешкоджаючи адаптації до глобальних досягнень. В результаті, фахівцям у Радянському Союзі, було складно встигати за новими технологіями та міжнародними тенденціями (Ничкало, 2008). Система також сприяла жорстким підходам до проектування, зосереджуючись на масовому виробництві та державних ідеологіях, обмежуючи креативність та регіональне розмаїття (див. Розділ «Еволюція професій»). Ця централізація посилювала політичний контроль держави, тоді як система обов'язкового працевлаштування обмежувала кар'єрну мобільність та придушувала інновації. По суті, хоча система створювала велику, уніфіковану робочу силу, їй бракувало гнучкості; вона перешкоджала прогресу та придушувала індивідуальність та автономію.

Трансформація після здобуття незалежності (1991-2000)

Після здобуття незалежності Україною система освіти та науки зазнала суттєвих трансформацій з метою адаптації до умов ринкової економіки. Економічна криза та згорання державного фінансування будівництва призвели до значного скорочення підтримки освіти, науки і проєктної діяльності у галузі. Це зумовило занепад досліджень, закриття профільних інститутів, а також сприяло лібералізації та комерціалізації освіти, яка залишилася єдиним осередком наукової діяльності (Буряк, 2021). З'явилися приватні навчальні заклади, були запроваджені нові програми (наприклад, спеціалізація в архітектурі «Дизайн архітектурного середовища»), а в державних установах було запроваджено контрактну освіту. Однак відсутність механізмів прозорості на всіх рівнях освітньої системи сприяла зростанню корупції та зниженню якості освіти (Filiatreau, 2011). Слабка державна регуляція та відсутність ефективних механізмів забезпечення якості призвели до швидкого та неконтрольованого зростання кількості вищих навчальних закладів (ВНЗ) в Україні — з 184 у 1983 році до 979 у 1999 році. Україна стала однією з найбільш освічених країн світу з рівнем охоплення вищою освітою (GER) на рівні 83 відсотків (UNESCO, 2014).

Перехід до європейських стандартів (2000-2013)

У 2000 році Україна ратифікувала Лісабонську конвенцію про визнання, а до 2005 року стала повноправним членом Болонського процесу, що дозволило системі освіти адаптуватися до світових стандартів. Впровадження структури бакалаврату та магістратури англосаксонського зразка

замінило радянські програми диплома спеціаліста та молодшого спеціаліста, що сприяло покращенню мобільності студентів і взаємному визнанню дипломів. Однак це також сприяло збільшенню відтоку мізків. Зовнішнє незалежне тестування після закінчення середньої школи змінило критерії вступу до університетів, а реформи призвели до скорочення кількості вищих навчальних закладів з 979 до 334 до 2013 року (Галах, 2014). У цей період у рамках архітектури та містобудування виникла нова спеціалізація «Ландшафтна архітектура» (Шебек, 2019).

Автономія, міжнародна співпраця та модернізація (2014-2021)

З 2014 по 2021 рік конфлікт на сході України та анексія Криму змусили багато навчальних закладів переїхати до безпечніших регіонів, що призвело до значних втрат в інфраструктурі. Незважаючи на ці труднощі, зусилля з приведення української освіти у відповідність до міжнародних стандартів продовжилися. Так, прийнятий у 2014 році Закон України «Про вищу освіту» надав університетам більше автономії, дозволивши їм реалізовувати власні навчальні програми (Голоденко, 2017).

Закон «Про освіту» 2017 року запровадив ключові реформи, зокрема впровадження системи Європейської системи переказу та накопичення кредитів (ECTS) для підтримки індивідуальних освітніх траєкторій та перекласифікацію закладів вищої освіти на університети, академії та інститути з підвищенням їхньої автономії та відповідальності. Було посилено співпрацю з бізнесом, удосконалено систему забезпечення якості, зменшено навантаження викладачів, знижено вимоги до студентських кредитів і посилено відповідальність за плагіат. Фінансування державних університетів реорганізували для заохочення конкуренції за талановитих студентів. Також модернізовано професійно-технічну освіту через впровадження дуальної форми навчання, що поєднує теорію з практикою на підприємствах (Освіта.ua, 2014).

У період з 2016 по 2020 рік заклади вищої освіти (ЗВО) України взяли участь у 230 проєктах програми ЄС «Горизонт 2020». До них було залучено 323 учасники, які виявляли особливу активність у сферах мобільності дослідників, енергетики, клімату та транспорту (Eastern Partnership University Cluster, 2025). Ця міжнародна співпраця у поєднанні з новим законом, що надав закладам вищої освіти більшу автономію, сприяла модернізації навчальних програм у сфері техногенного середовища.

Зокрема, у 2017 році Київський національний університет будівництва і архітектури (КНУБА) запровадив дві оновлені магістерські спеціалізації: «Архітектурне та містобудівне проектування» і «Архітектурне та ландшафтне проектування», а факультет міського будівництва перейменовано на факультет урбаністики та просторового планування (Мамедов, 2017). У 2021 році КНУБА також започаткував магістерські програми з урбаністики та просторового планування, а також державного управління у сфері міського розвитку (КНУБА, 2024).

Попри зростання автономії ВНЗ, Міністерство освіти і науки України (МОН) і надалі відіграє ключову роль у визначенні пріоритетів та інтеграції європейських і міжнародних стандартів у навчальні програми (див. Розділ «*Регулювання освітніх програм*»).

Період з 1991 по 2021 рік знаменує собою складний перехід від жорсткої, централізованої радянської моделі до більш ліберальної та міжнародно

орієнтованої системи. Це уможливило розвиток нових спеціалізацій у сферах містобудування, архітектури та управління техногенним середовищем, а також розширення інституційної автономії університетів.

ВИСНОВОК

Сукупний досвід попередніх періодів демонструє життєстійкість української системи освіти та її здатність адаптуватися до глобальних змін навіть в умовах глибоких внутрішніх та зовнішніх викликів. Оскільки Україна продовжує модернізацію своєї освітньої системи, засвоєні уроки матимуть вирішальне значення для формування майбутнього містобудівної освіти. Ця безперервна еволюція допоможе гарантувати здатність задовольнити зростаючі потреби техногенного середовища, яке стрімко змінюється, враховуючи не лише технічні вимоги, а й аспекти управління міськими просторами, інфраструктурою та ресурсами у дедалі більш складному та взаємопов'язаному світі.

Сучасні освітні програми та їхнє регулювання

РЕГУЛЮВАННЯ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ

В Україні освітні стандарти та кваліфікації законодавчо закріплені такими основними законами, як [Закон про освіту](#) (№ 2145-VIII, 2017) та [Закон про вищу освіту](#) (№ 1556-VII, 2014), тоді як Закон про професійну освіту та навчання все ще перебуває на стадії розробки.

У період з 1995 по 2005 рік Міністерство освіти і науки України (МОН) здійснило низку масштабних заходів для створення нової нормативно-правової бази для національної вищої освіти в Україні: Закон України «Про вищу освіту» було прийнято у 2002 році, а потім у 2004 році – Указ Президента «Про заходи щодо вдосконалення системи вищої освіти» (Яценко і Козлова, 2014). У 2000 році Україна ратифікувала Лісабонську конвенцію про визнання, а до 2005 року стала повноправним членом Болонського процесу (Голоденко, 2017, 19).

У 2014 році, після ухвалення нового Закону України «Про вищу освіту», регулювання та стандартизація освітніх програм, зокрема у сфері техногенного середовища, значно покращились. Було створено Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) як основний орган, відповідальний за нагляд за якістю освітніх програм в Україні (Національне агентство з якості вищої освіти, 2024). НАЗЯВО здійснює акредитацію та контролює відповідність програм міжнародним стандартам. Агентство співпрацює з професійними асоціаціями та закладами вищої освіти для розробки й удосконалення освітніх стандартів, а також взаємодіє з міжнародними організаціями для впровадження європейських практик у навчальні програми. Крім того, НАЗЯВО веде [Єдиний державний електронний реєстр освіти](#) (ЄДРЕО), який містить ключову інформацію про заклади освіти, акредитацію, дипломи та освітні програми по всій Україні.

У грудні 2016 року Кабінет Міністрів України затвердив план дій щодо впровадження Національної рамки кваліфікацій на 2016–2020 роки, що стало важливим кроком у реформуванні освітньої системи (Кабінет Міністрів України, 2016).

Закон України «Про освіту» 2017 року додатково зміцнив науково-методичне забезпечення освіти в Україні. Він визначив центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки, разом з Національною академією наук України, національними галузевими академіями наук та іншими відповідними установами, як тих,

що повинні співпрацювати з підприємствами, творчими спілками та громадськими організаціями для покращення освітньої системи (Закон України, 2017).

У 2020 році МОН України затвердило рекомендації щодо розробки стандартів вищої освіти та Переліку регульованих спеціальностей, включаючи спеціальність «Архітектура та містобудування». У 2021 році, відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (Постанова Кабінету Міністрів від 25 жовтня 2017 року), було затверджено Положення про Реєстр кваліфікацій.

Постанова КМУ № 1021 від 30 серпня 2024 року внесла зміни до переліку галузей знань і спеціальностей для вищої та професійної вищої освіти. Ці зміни мають на меті адаптувати навчальні програми до змінюваного ринку праці та міжнародних освітніх стандартів. Зміни забезпечують чіткіше визначення спеціальностей, що дозволяє програмам краще відповідати професійним потребам і сучасним технологіям у таких галузях, як архітектура, будівництво, інженерія та охорона навколишнього середовища. У ній зазначено, що регульовані спеціальності, такі як «Архітектура та містобудування», не можуть бути міждисциплінарними через спеціальні вимоги до формування професійних компетенцій. В результаті цих змін заклади освіти повинні привести свої програми у відповідність до нових стандартів та оновити свої ліцензії на освітню діяльність згідно з оновленим переліком спеціальностей.

У 2024 році МОН України оголосив про намір скасувати кілька рівнів кваліфікацій та спеціальностей в архітектурній освіті, зокрема рівень «фаховий молодший бакалавр» та спеціальність «технік з архітектурного проектування», що викликало сильний спротив серед української архітектурної спільноти (Черемис, 2024). На початку 2025 року, урядом України визначено [44 спеціальності в 6 галузях](#) знань, що отримали спеціальну підтримку (Освіта.ua, 2025). Серед них — такі галузі, як технології охорони навколишнього середовища, будівництво та цивільна інженерія, садово-паркове господарство, але архітектура та містобудування серед них відсутні (Гомон, 2025). Це нагадує про минулі радянські пріоритети, що акцентували увагу на будівництві, а не на архітектурі та містобудуванні (див. Розділ «Еволюція професій»).

ОГЛЯД ОСВІТНІХ РІВНІВ І ПРОГРАМ

В Україні структура професійної освіти в техногенному середовищі відповідає Національній рамці кваліфікацій (НРК), Європейській рамці кваліфікацій для навчання протягом усього життя (ЄРК) та Міжнародній стандартній класифікації ISCED-F 2013 (Кабінет Міністрів України, 2024)).

Таблиця 1: Система професійної та спеціалізованої наукової освіти України та ЄС

ЄРК (ЄС)	НРК (Україна)	Формальні освітні кваліфікації		
		Професійна освіта	Передвища професійна освіта	Вища освіта
8	8			Доктор філософії, доктор мистецтва
7	7			Магістр
6	6			Бакалавр
5	5	Диплом / Сертифікат кваліфікованого працівника	Професійний молодший бакалавр (раніше - Молодший спеціаліст)	Молодший бакалавр

Джерело: Європейська комісія, 2023

Освітня структура включає різні рівні, розроблені для забезпечення комплексної підготовки, від початкової професійної освіти до ступенів післядипломної наукової освіти (таблиця 2).

Таблиця 2: Структура професійної освіти в Україні

Рівень освіти	Тривалість	Умови вступу	Ролі та спеціалізація
Професійна (професійно-технічна) освіта (диплом кваліфікованого робітника)	1-3 роки	Відкрита реєстрація до професійно-технічних навчальних закладів	Первинна професійна підготовка; перепідготовка робітників; професійно-технічне навчання для таких спеціальностей, як муляр, арматурник, електрик, будівельний технік, тощо
Фахова передвища освіта (молодший бакалавр)	2-3 роки	Закінчена професійно-технічна освіта	Базові посади, такі як технік з будівництва або проєктант
Вища освіта (бакалавр)	3-4 роки	Повна загальна середня освіта (11 класів)	Поглиблене вивчення ролей інженера-будівельника, архітектора, менеджера будівництва, озеленювача, геодезиста, державного адміністратора тощо. Базова освіта для отримання сертифіката відповідального виконавця
	1-2 роки	На основі ступеня молодшого бакалавра	
Вища освіта (магістр)	1-2 роки	Ступінь бакалавра	Поглиблення спеціалізації в галузі
Академічний рівень (доктор наук, доктор філософії)	2-4 роки	Ступінь магістра / доктора філософії	Наукова робота та викладання у закладах вищої освіти
Післядипломна освіта та підвищення кваліфікації	Різний	Професійний досвід	Підвищення кваліфікації, сертифікація, спеціалізація для професіоналів

Крім того, в Україні існує система академічних звань, яка включає такі звання, як доцент, професор, старший науковий співробітник. Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 13 (2016), отримання академічного звання вимагає від кандидатів демонстрації значних досягнень у дослідницькій та викладацькій діяльності. Ключові вимоги включають наявність ступеня доктора філософії або доктора наук, щонайменше 5 (10) років досвіду викладання або дослідження,

публікації в рецензованих журналах, таких як Scopus або Web of Science, наявність сертифіката володіння мовою на рівні B2, підтверджений міжнародний досвід (через навчання, стажування, роботу або участь у проєктах ОЕСР/ЄС) та викладання державною мовою або мовою країни ОЕСР на високому рівні, що підтверджено працедавцем (Міністерство освіти і науки України, 2016).

Українські заклади вищої освіти пропонують різноманітні програми, пов'язані з техногенним середовищем, адаптовані до національних та міжнародних стандартів. Вони охоплюють такі напрямки, як архітектура та містобудування, інженерія та управління будівництвом, землевпорядкування і геодезія, озеленення та садівництво, а також економічна географія,

регіональні дослідження і державне управління. Ці програми забезпечують випускників фаховими знаннями, необхідними для вирішення викликів сучасного міського розвитку. Їх детальний опис, а також типи освітніх закладів, що їх готують, їх кількість та географічне розташування (з урахуванням переміщення у 2014–2022 роках через конфлікт) подано нижче.

Рисунок 5. Спеціальність G17 Архітектура та містобудування: професійно-технічні та вищі навчальні заклади. Мапа Федора Гонци (Джерело: ЄДЕБО)

Спеціальність G17 (191): Архітектура та містобудування

Це регульована спеціальність (див. Розділ «Професійні кваліфікації та стандарти»), що готує фахівців із проектування об'єктів архітектури та містобудування (див. Розділ «Національна регуляторна рамка»).

Об'єкти вивчення та діяльності: будівлі, споруди, їхні інтер'єри; містобудівні комплекси; об'єкти благоустрою, ландшафтної архітектури, декоративно-прикладного мистецтва; території населених пунктів; реконструкція та реставрація архітектурних об'єктів.

Професійна сфера: архітектурні й містобудівні бюро, компанії з ландшафту, реставрації, дизайну середовища, будівництва; органи влади та заклади освіти. Навчальна програма обов'язково охоплює історію та теорію архітектури і містобудування, проектування, композицію, рисунок і живопис, будівельні матеріали й конструкції, інженерні системи та цифрові технології (МОН 2020, 2022).

Магістерські програми пропонують спеціалізації з архітектури будівель, містобудування, дизайну міського середовища, дизайну інтер'єру, ландшафтної архітектури.

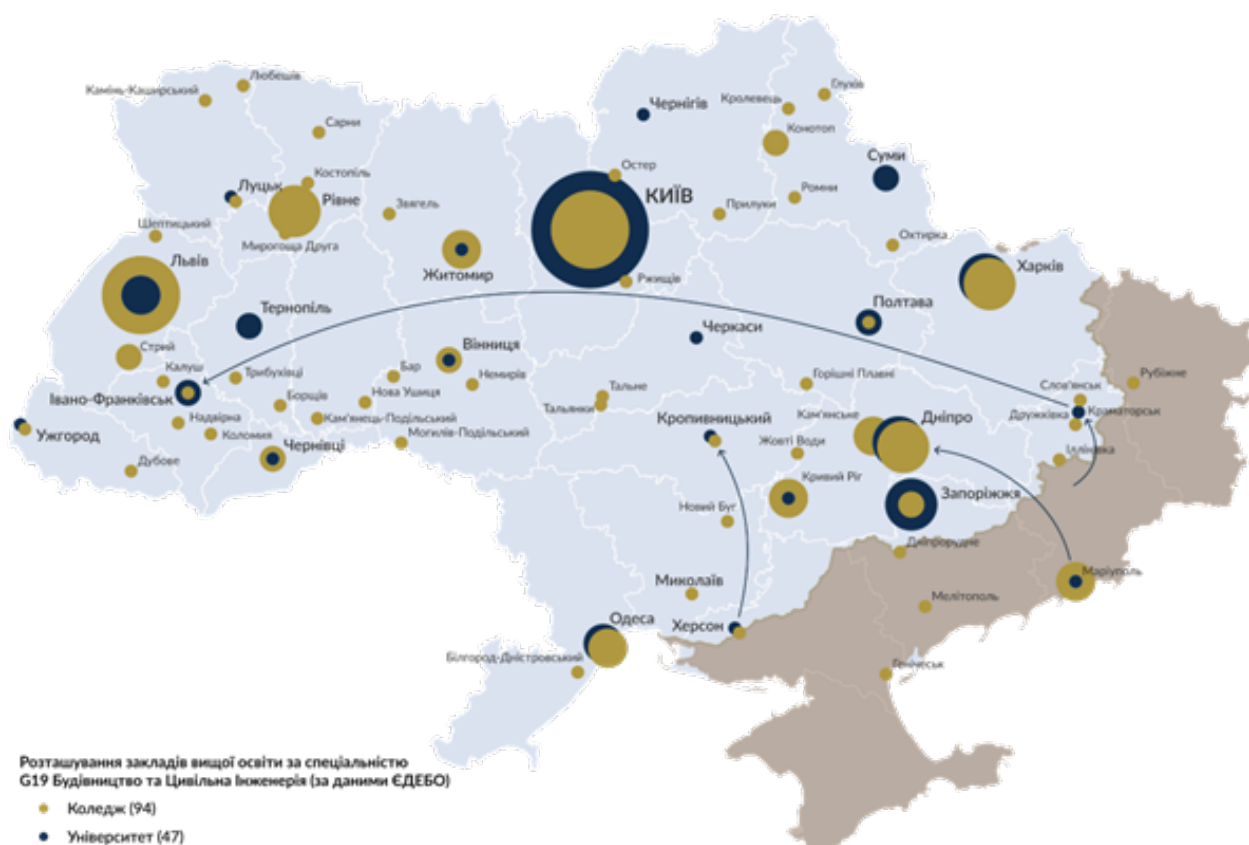

Рисунок 6. Спеціальність G19 Будівництво та цивільна інженерія: професійно-технічні та вищі навчальні заклади. Мапа Федора Гонци (Джерело: ЄДЕБО)

Спеціальність G19 (192): Будівництво та цивільна інженерія

Це міждисциплінарна спеціальність, що готує фахівців у галузі будівництва та цивільної інженерії та охоплює проектування, зведення, експлуатацію, реконструкцію та утримання будівель, інженерних споруд, мереж і міської інфраструктури (МОН, 2021).

Об'єкти вивчення та діяльності: будівлі та споруди, інженерні мережі, транспортна та міська інфраструктура; процеси їхнього проектування, будівництва, експлуатації й оновлення.

Професійна сфера: проектні та будівельні компанії, органи влади, комунальні служби, галузі промислового, міського, сільського та дорожнього будівництва.

Бакалаврська та магістерська програма має багато спеціалізацій: будівельна інженерія, проектування будівель та споруд, управління будівництвом, будівництво вулиць та доріг населених пунктів, міське будівництво та інфраструктура, промислове та цивільне будівництво, сільськогосподарське будівництво, раціональне водокористування та охорона навколишнього середовища, водопостачання та управління стічними водами, опалення, газопостачання та вентиляція.

Рисунок 7. Спеціальність G18 Геодезія та землеустрій: професійно-технічні та вищі навчальні заклади. Мапа Федора Гонци (Джерело: ЄДЕБО)

Спеціальність G18 (193): Геодезія та землеустрій

Ця спеціальність готує фахівців із правових, економічних та технічних аспектів раціонального використання земель і просторової організації територій.

Об'єкти вивчення та діяльності: земна поверхня, земельні ділянки, інженерні мережі, кадастрові об'єкти, геопросторові бази даних; технології створення та розвитку інфраструктури геопросторових даних; топографо-геодезична, картографічна, кадастрова діяльність, землеустрій, моніторинг і оцінка земель (МОН, 2023).

Професійна сфера: державні та комунальні установи (кадастрові служби, органи місцевого самоврядування), приватні землевпорядні та проектні компанії, будівельна, аграрна, екологічна та археологічна галузі, наукові установи та заклади освіти. Навчальна програма охоплює геодезію, землеустрій, топографію, картографію, супутникову геодезію, фотограмметрію, дистанційне зондування, геоінформаційні системи, кадастр і просторове планування.

Рисунок 8. Спеціальність НЗ Садово-паркове господарство: професійно-технічні та вищі навчальні заклади. Мапа Федора Гонци (Джерело: ЄДЕБО)

Спеціальність НЗ (206): Садово-паркове господарство

Ця спеціальність готує фахівців із проектування, створення та експлуатації об'єктів садово-паркового господарства та зеленої інфраструктури.

Об'єкти вивчення та діяльності: сади, парки, сквери, зелені дахи, міські сади, рекреаційні простори та ландшафтні елементи, що сприяють екологічній рівновазі та сталому розвитку.

Професійна сфера: муніципальні служби з озеленення, ландшафтно-дизайнерські бюро, екологічні та аграрні проекти, компанії з міського садівництва, об'єкти відновлення довкілля. Навчальна програма охоплює ландшафтний дизайн, дендрологію, садово-паркове проектування, ґрунтознавство, агротехніку, кліматично стійке рослинництво.

Рисунок 9. Спеціальність С6 Географія та регіональні студії: професійно-технічні та вищі навчальні заклади. Мапа Федора Гонци (Джерело: ЄДЕБО)

Спеціальність С6 (106): Географія та регіональні студії

Підготовка фахівців, здатних здійснювати дослідження природних і суспільно-територіальних компонентів географічної оболонки Землі, розв'язувати складні наукові й прикладні завдання у сфері природокористування, міського та регіонального розвитку, просторового планування.

Об'єкти вивчення та діяльності: природно- та соціально-географічні системи, їх складові та взаємозв'язки, просторові процеси й форми територіальної організації (МОН, 2020б, 2021б).

Професійна сфера: державне, регіональне та міське управління, просторове планування, наукові дослідження, охорона довкілля, аналітика, консалтинг, бізнес та аутсорсинг. Навчальна програма охоплює теорії й концепції геопросторової організації територій, закономірності формування та функціонування природних і соціально-економічних комплексів.

Доступні спеціалізації: природнича географія, економічна географія, географія відпочинку та туризму, географія та регіональні дослідження, просторове планування та регіональний розвиток.

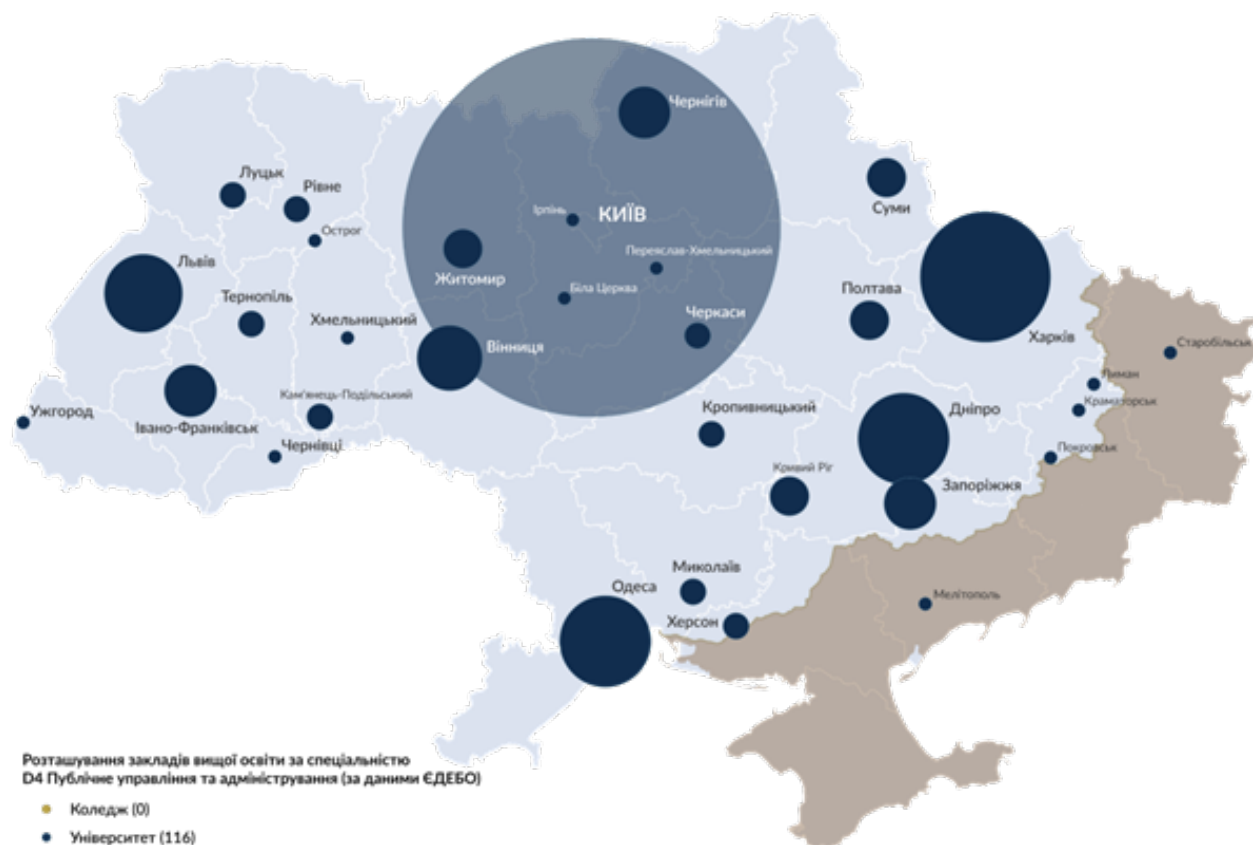

Рисунок 10. Спеціальність D4 Державне управління та адміністрування: професійно-технічні та вищі навчальні заклади. Мапа Федора Гонци (Джерело: ЄДЕБО)

Спеціальність D4 (281): Публічне управління та адміністрування

Підготовка фахівців, здатних розв'язувати складні завдання у сфері публічного управління та адміністрування, зокрема у контексті міського розвитку.

Об'єкти вивчення та діяльності: принципи та закономірності функціонування системи публічного управління, інститути державної влади, місцевого самоврядування, громадянського суспільства; відносини, процеси, моделі та механізми управління на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Професійна сфера: центральні та місцеві органи державної влади, органи місцевого

самоврядування, державні підприємства та установи, громадські організації, благодійні фонди, міжнародні організації та їх представництва. Навчальна програма охоплює дисципліни з менеджменту, права, економіки, управління персоналом, комунікацій, цифрового урядування та стратегічного планування розвитку територій.

Доступні спеціалізації: державне управління у сфері міського розвитку, урбаністика та регіональний розвиток, постконфліктне врядування, управління територіальною громадою, місцеве самоврядування, регіональне управління та самоврядування.

Щороку за вищезазначеними програмами випускаються спеціалісти різного рівня. Динаміку кількості випускників можна побачити в таблиці 3:

Таблиця 3: Кількість осіб, які завершили навчання, за спеціальностями у 2021 та 2024 роках

Спеціальність	Рік	Молодший Бакалавр	Бакалавр	Магістр	Всього
G17 (191) Архітектура та містобудування	2021	485	1509	703	2697
	2024	399	1204	766	2369
G19 (192) Будівництво та цивільна інженерія	2021	3225	4379	1889	9493
	2024	3140	2039	3703	8882
G18 (193) Геодезія та землеустрій	2021	615	1455	718	2788
	2024	609	1040	1046	2695
H3 (206): Садово-паркове господарство	2021	377	360	170	907
	2024	298	265	288	851
C6 (106): Географія та регіональні студії	2021	не має	154	149	303
	2024	не має	223	98	321
D4 (281): Державне управління та адміністрування	2021	не має	1233	4850	6083
	2024	не має	1238	4865	6103

Джерело: ЄДЕБО

Як показано у таблиці, вплив конфлікту та масової еміграції на кількість випускників наразі ще не проявився. Студенти, які вступили у 2021 році, наразі завершують чотирирічну бакалаврську програму, тоді як ті, хто здобув ступінь бакалавра, продовжили навчання в магістратурі. Крім того, неможливо відокремити серед випускників спеціальностей C6 та D4 тих, що спеціалізуються на міському розвитку, оскільки база даних ЄДЕБО не містить інформації щодо спеціалізації дипломів (тому карти розташування професійно-технічних та вищих навчальних закладів не наводяться).

ВИСНОВОК

Формування та розвиток освіти у сфері містобудування в Україні відображають складну історію адаптації, перерв і ідеологічного впливу. Попри значні успіхи у модернізації освітньої системи, все ще існує потреба в досягненні балансу

між технократичним підходом і більш креативними, міждисциплінарними методами міського розвитку. Останні реформи та курс на європейську інтеграцію дають надію на подальший прогрес, однак необхідні суттєві зусилля для подолання наслідків радянської освітньої моделі, яка віддавала перевагу стандартизації та технічному підходу, ігноруючи креативність, регіональне та культурне розмаїття.

У довгостроковій перспективі здатність України стимулювати інновації й підготувати нове покоління архітекторів, інженерів і містопланувальників, які зможуть ефективно працювати в умовах післявоєнної відбудови, залежатиме від спроможності системи освіти розвиватися далі, інтегрувати світові тенденції та впроваджувати нові педагогічні підходи, що поєднують практичний досвід і креативність з технічною компетентністю.

Практика у сфері техногенного середовища

ПРОФЕСІЙНІ ОРГАНИ, СОЮЗИ ТА ГІЛЬДІЇ: ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК

В Україні, як і в інших постсоціалістичних країнах, процес професіоналізації не завжди здійснювався професійними групами, а значною мірою залежав від державного регулювання. За радянських часів держава відігравала ключову роль у формуванні професійних інституцій та контролювала функції та межі професій (Abramov, 2014). Соціально-професійні групи, такі як «інтелектуали», «професіонали» та «робітники», були організовані в профспілки з обмеженою автономією (Mrowczynski, 2012).

У 1930-х роках СРСР створив систему «творчих спілок» для об'єднання фахівців. Однією з таких

організацій була **Спілка архітекторів УРСР**, яка виконувала як професійні, так і бюрократичні функції. Вона здійснювала ідеологічний контроль, запроваджуючи принципи соціалістичного реалізму, просуваючи архітектуру, яка поєднувала красу та корисність для колективного блага (Союз радянських архітекторів, 1947, 5). Однак періоду ідеологічної єдності та централізованих професійних зв'язків передувала діяльність різноманітних творчих товариств та асоціацій архітекторів, які виникли в революційному 1918 році та процвітали протягом конструктивістських 1920-х років.

Рисунок 11. Ветерани архітектурного фронту перед Центральним будинком архітекторів у Києві. Фото: Юрій Худяков, 1995 (з архіву Надії Пантюхіної)

У повоєнні роки члени Спілки архітекторів – архітектори та містобудівники – зробили значний внесок у відбудову міст і сіл України, зруйнованих під час Другої світової війни. Вони відіграли ключову роль у створенні нових міст та будівництві численних житлових і громадських будівель, допомагаючи переосмислити міський ландшафт країни після війни. Їхня робота була зосереджена не лише на відбудові фізичних структур, а й на проектуванні просторів, що відображали потреби суспільства, що розвивалися, сприяючи зростанню та модернізації України в середині 20 століття (Національна спілка архітекторів України, 2012).

Нова ера розвитку України також ознаменувала поворотний момент для архітектурної спільноти. У серпні 1990 року Спілка архітекторів УРСР вийшла зі Спілки архітекторів СРСР і оголосила себе незалежною творчою організацією. Після здобуття Україною незалежності [Національна спілка архітекторів України](#) (НСАУ) стала правонаступником цієї організації, зміцнивши її роль як незалежної інституції.

Станом на 2024 рік НСАУ налічує понад 3000 членів та має розгалужену структуру, що включає численні філії по всій країні (Чижевський, 2024). Головною метою її діяльності є сприяння розвитку творчих напрямів в архітектурі, захист авторських прав своїх членів, збереження історичної та природної спадщини, а також розвиток міжнародної співпраці між архітекторами та покращення архітектурної освіти в Україні (НСАУ, 2012). НСАУ є асоційованим членом [Архітектурної ради Європи](#) з 2022 року та членом [Міжнародного союзу архітекторів](#) з 1993 року.

У 2018 році було створено [Архітектурну палату](#) як структурний підрозділ НСАУ, що складається лише з сертифікованих архітекторів та наразі налічує 2600 членів. Згідно зі [Статутом](#), Архітектурна палата сприяє соціальній ролі архітектора, забезпечує високу якість послуг у сфері архітектурної діяльності та містобудування, а також захищає суспільство від можливих негативних наслідків непрофесійних дій (Національна спілка архітекторів України, 2022). НСАУ понад десять років проводила підвищення кваліфікації та професійну сертифікацію архітекторів та архітекторів-містобудівників, поступово інтегруючись у законодавство ЄС та європейський ринок (Чижевський, Кирій, Чуйко, 2023).

Заснована після Другої світової війни, Академія архітектури Української РСР (з 1956 року – Академія будівництва та архітектури УРСР)

функціонувала як об'єднання наукових та практичних інтелектуалів. Після здобуття Україною незалежності ця організація розділилася на дві окремі академії:

[Українська академія архітектури \(УАА\)](#)

Відновлена у 1992 році, УАА – це громадське науково-творче об'єднання практикуючих архітекторів, теоретиків та істориків архітектури, яке сприяє розвитку архітектурної науки, теорії та практики, організовує наукові конференції, навчання та взаємодію між архітекторами. Воно виконало понад вісімдесят складних науково-дослідних проєктів, законодавчих проєктів для українських законів, національних програм та пілотних проєктів. Однак воно стикається з кількома викликами, включаючи внутрішні організаційні зміни, необхідність модернізації комунікації через цифрові платформи та постійне завдання посилення свого впливу на політику та управління (Пучков, 2021).

[Академія будівництва України \(АБУ\)](#)

Заснована у 1993 році, АБУ – це престижна неурядова організація, яка об'єднує фахівців, науковців та експертів з різних секторів будівельної галузі як в Україні, так і за кордоном. Її головною метою є консолідація творчого потенціалу сектору для підвищення науково-технічного рівня будівельного виробництва. АБУ відіграє життєво важливу роль у розвитку освіти та досліджень, розробці будівельних стандартів та сприянні інноваціям у будівельних матеріалах та будівельних технологіях. Працюючи через територіальні відділення по всій Україні, Академія будівництва та архітектури співпрацює з державними органами, навчальними закладами та фахівцями галузі для вирішення ключових проблем у будівництві та міській інфраструктурі. Хоча великий бізнес може мати певний вплив, Академія в першу чергу зосереджується на професійних стандартах та освіті, прагнучи покращити якість, безпеку, сталий розвиток та енергоефективність галузі.

Професійні організації, такі як Національна спілка архітекторів УРСР та Академія будівництва та архітектури, історично були вбудовані в радянську централізовану систему, функціонуючи зверху вниз з незначною автономією чи підзвітністю. З переходом України до ринкової економіки та демократичного управління ці установи зіткнулися з викликом адаптації до нового середовища. Перехід до саморегулювання, коли професійні організації встановлюють та забезпечують дотримання власних правил, стандартів та етичних кодексів, став визначальним аспектом

цієї трансформації. За спостереженнями О. Буряка, конкурентоспроможність української професійної школи значною мірою залежить від рівня розвитку інституцій професіоналізму, який, у свою чергу, визначається здатністю професійної спільноти до ефективної самоорганізації (Буряк, 2021).

РОЛІ ТА ОБОВ'ЯЗКИ САМОРЕГУЛІВНИХ ПРОФЕСІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ

Концепція реформування інституту саморегулювання, схвалена КМУ у 2018 році, відображає стратегію уряду щодо зменшення бюрократичного нагляду та передачі відповідальності за професійні стандарти галузевим організаціям. Як частина ширших зусиль з дерегуляції, цей підхід має на меті зробити галузі більш самодостатніми та адаптивними, дозволяючи професійним організаціям встановлювати та забезпечувати дотримання власних правил, стандартів та процесів сертифікації замість того, щоб покладатися на державні органи.

За цією моделлю саморегулювання, саморегульовані організації (СРО) виконують кілька ключових обов'язків:

- **Регулювання діяльності:** СРО встановлюють та забезпечують дотримання професійних стандартів, включаючи кодекси поведінки, контрольні показники якості та етичні рекомендації, яких члени повинні дотримуватися у своїй практиці. Вони також проводять професійну сертифікацію та підвищення кваліфікації для підтримки високого рівня компетентності.
- **Делеговані повноваження:** Держава передає СРО конкретні функції моніторингу та регулювання, дозволяючи їй контролювати дотримання будівельних норм, стандартів безпеки та інших галузевих норм.
- **Законодавчі функції:** СРО отримують повноваження пропонувати оновлення професійних стандартів та правил, забезпечуючи актуальність галузевих правил та їх відповідність потребам ринку.

Надаючи професійним організаціям більшу роль у регулюванні та управлінні, ця модель прагне сприяти розвитку, орієнтованому на галузь, одночасно зменшуючи надмірне втручання держави. Однак ефективність цієї системи залежить від фактичної реалізації повноважень та

від того, чи можуть СРО впливати на процеси поза межами своїх офіційних мандатів.

СРО є особливо важливими у сфері містобудування та будівництва, оскільки на них покладено значну відповідальність за підтримку професійних стандартів та контроль якості в цьому секторі. Тільки СРО можуть бути делеговані повноваження Міністерства розвитку громад та територій України щодо проведення професійної сертифікації, що надає організації право: контролювати професійну діяльність; проводити професійну сертифікацію та підвищення кваліфікації; захищати інтереси членів організації; видавати, обмінювати та анулювати кваліфікаційні сертифікати. Таким чином, СРО з делегованими повноваженнями отримують як відповідальність, так і можливості впливати на професійну діяльність у галузі та забезпечувати високі стандарти якості.

Правовий статус та обов'язки самоорганізаційних організацій (СРО) в галузі архітектури та будівництва визначені ключовими законодавчими та нормативними актами, зокрема:

- Закон України № 3038-VI від 17 лютого 2011 року *«Про регулювання містобудівної діяльності»*.
- Закон України № 687-XIV від 20 травня 1999 року *«Про архітектурну діяльність»*.
- Постанова Кабінету Міністрів України № 554 від 23 травня 2011 року *«Деякі питання професійної атестації виконавців окремих видів робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури»*.
- Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Наказ № 93 від 25 червня 2011 року *«Про затвердження Положення про Атестаційну архітектурно-будівельну комісію»*.
- Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Наказ № 137 від 13 травня 2014 року *«Про затвердження Порядку реєстрації саморегулювних організацій у сфері архітектурної діяльності»*.
- Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Наказ № 282 від 13 жовтня 2014 року *«Про затвердження Порядку делегування повноважень саморегулювним організаціям у сфері архітектурної діяльності»*.

Ці правові положення формалізують роль СРО у регулюванні архітектурно-будівельної галузі, підкреслюючи їхню важливість у професійній сертифікації, нагляді та встановленні стандартів. Станом на 2025 рік у [Реєстрі будівельної діяльності](#) як СРО зареєстровані: Асоціація експертних організацій України, Національна спілка архітекторів України, Всеукраїнська громадська організація «Гільдія проєктувальників у будівництві», Всеукраїнська громадська організація «Гільдія інженерів з технічного нагляду за будівництвом архітектурних об'єктів» та Всеукраїнська громадська організація «Асоціація експертів будівельної галузі».

Саморегулювання в Україні є вирішальним кроком до більш ефективного, гнучкого та професійного підходу до управління такими галузями, як будівництво та архітектура. Переходячи до професійних організацій, модель прагне розширити можливості галузевих експертів, зберігаючи при цьому високі стандарти. Однак хоча українське законодавство надає СРО повноваження контролювати дотримання вимог, анулювати кваліфікаційні сертифікати та пропонувати законодавчі зміни, ці повноваження на практиці значною мірою неефективні. Анулювання сертифіката, як визначено в Постанові № 554, є реактивним механізмом — залежним від рішень суду або контролюючих органів — а не проактивним інструментом забезпечення виконання.

Більше того, українська модель саморегулювання організацій (СРО) суттєво відрізняється від європейської через відсутність обов'язкового членства та обмежені регуляторні повноваження. У Європі професійні асоціації відіграють центральну

роль у підтримці галузевих стандартів, забезпеченні підзвітності та формуванні нормативних актів. Натомість українські СРО функціонують радше як добровільні об'єднання, маючи брак тісної співпраці з державними установами та повноважень для ефективного забезпечення дотримання вимог (Чижевський, Кирій, Чуйко, 2023).

ВИСНОВОК

Еволюція професійних організацій в Україні відображає ширший перехід від державно контрольованої системи до системи, що наголошує на саморегулюванні. Історично склалося так, що профспілки та гільдії діяли в жорстких рамках радянського нагляду, виконуючи як бюрократичні, так і професійні функції. Однак, з переходом України до ринкової економіки та демократичного управління, ці установи зіткнулися з викликом переосмислення своїх ролей. Поява саморегульованих організацій (СРО) мала на меті децентралізувати владу, надаючи фахівцям галузі більшу автономію щодо стандартів, сертифікації та відповідності. Хоча ця модель теоретично відповідає європейській практиці, її практичне впровадження залишається неповним. Відсутність обов'язкового членства та обмежені регуляторні повноваження послаблюють вплив українських саморегуляторних організацій (СРО), заважаючи їм повноцінно забезпечувати дотримання галузевих стандартів. Для ефективного функціонування саморегулювання необхідні сильніші правові мандати та інституційна співпраця з державою. Без цих реформ СРО ризикують залишитися дорадчими органами, а не справжніми регуляторами, здатними формувати та підтримувати професійну досконалість.

Сертифікація та підвищення кваліфікації

СИСТЕМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ СЕРТИФІКАЦІЇ

Система атестації та професійної сертифікації в Україні являє собою форму державного нагляду, спрямовану на забезпечення якості містобудівної діяльності, включаючи розробку містобудівної документації, архітектурно-інженерне проектування, технічну експертизу та нагляд, інженерні вишукування та землеустрій.

Відповідно до Закону України «Про архітектурну діяльність» (1999 р.) відповідальні виконавці певних видів робіт (послуг), пов'язаних зі створенням архітектурних об'єктів, підлягають професійній сертифікації. Сертифікований архітектор (інженер) – це спеціаліст, який за результатами атестації отримав такий сертифікат, що надає йому право на ведення особистої діяльності в галузі архітектури та який несе юридичну відповідальність за результати своєї роботи. Проектні роботи можуть виконуватися без кваліфікаційного сертифіката лише у випадку, якщо проекти не будуть реалізовані або не потребують дозволу на будівництво. Усі інші роботи повинні виконуватися під керівництвом архітектора та/або інженера, який має дійсний кваліфікаційний сертифікат. [Перелік](#) таких робіт та [порядок сертифікації](#) визначаються Кабінетом Міністрів України (Постанова КМУ № 554, 2011 р.).

Види робіт (послуг), пов'язані зі створенням архітектурних об'єктів, для яких відповідальні виконавці повинні пройти сертифікацію, включають:

- Розробку містобудівної документації.
- Архітектурне та інженерне проектування.
- Експертизу та обстеження у будівництві.
- Технічний нагляд.
- Інженерна діяльність у будівельній сфері, пов'язана з координацією дій усіх учасників будівельного процесу.
- Проведення технічної інвентаризації об'єктів нерухомості.

Як зазначено в Законі про архітектурну діяльність, архітектори відповідають за проектування будівель, споруд, комплексів, ландшафтної архітектури, монументального мистецтва та територій. Однак чинне законодавство дозволяє сертифікованим інженерам виконувати ті ж завдання. Така відсутність чіткого розмежування між архітекторами, містобудівниками та інженерами підриває якість проектів та їх дотримання встановлених стандартів.

Сертифікацію проводить Міністерство розвитку громад та територій України або делегує її саморегульованим організаціям у сфері архітектури (чинний перелік саморегульованих організацій див. Розділ «*Практика у сфері техногенного середовища*»). Ці саморегульовані організації, після отримання делегованих повноважень від центрального органу виконавчої влади, можуть виконувати завдання з сертифікації, зокрема визначати відповідність осіб вимогам для сертифікації. Критерії сертифікації включають наявність відповідного диплома про вищу освіту, щонайменше три роки професійного досвіду та складання іспиту.

Згідно з Постановою КМУ № 554, посади, які потребують професійної сертифікації, включають архітекторів, інженерів, інженерів з технічного нагляду та будівельних експертів. Сертифіковані особи відповідають за такі ключові завдання, як розробка містобудівної та просторово-планувальної документації, архітектурно-будівельне проектування, експертиза документації та будівництва, технічний нагляд та координація будівельної діяльності. Професійна сертифікація гарантує, що особи, залучені до цих посад, відповідають необхідним стандартам безпеки та контролю якості в проектах міського розвитку, що відображає розвиток підходу до підзвітності в секторі містобудування України.

Підтримка безстрокової дії кваліфікаційного сертифіката забезпечується за умови безперервної практичної діяльності відповідального виконавця (без перерв у роботі понад три роки) та його обов'язкової участі в програмах підвищення кваліфікації кожні п'ять років. Уся інформація щодо дотримання цих вимог інтегрується до [Онлайн-реєстру будівельної діяльності Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва](#) (ЄДЕССБ).

В Україні фахівці в інших галузях, пов'язаних з міським розвитком, такі як землевпорядники та інженери із землеустрою, також відіграють важливу роль у забезпеченні якості та успіху будівельних та містобудівних проектів. Ці фахівці, згідно зі статтею 66 Закону України «Про землеустрій», також підлягають сертифікації, що гарантує їх відповідність необхідним стандартам для участі в державному та приватному секторах.

Іноземні фахівці, такі як архітектори, інженери та містобудівники, можуть працювати в Україні,

але повинні відповідати певним вимогам. Їхня кваліфікація потребує визнання українськими органами влади, що може включати сертифікацію або іспити. Іноземним фахівцям часто доводиться співпрацювати з місцевими фірмами, особливо для державних контрактів, а міжнародні фірми повинні створити місцеве відділення. Вони також повинні дотримуватися ліцензування та національних стандартів. Тому іноземні фахівці повинні орієнтуватися у нормативних вимогах та співпрацювати з місцевими експертами, щоб практикувати в Україні.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

До 2011 року проектні та інженерні компанії працювали як товариства з обмеженою відповідальністю, а ліцензія видавалася юридичній особі. Однак із запровадженням персональних кваліфікаційних сертифікатів відповідальність за проекти міського розвитку перейшла від юридичної особи до фізичної особи, зокрема відповідального підрядника. Ця зміна означає, що фізичні особи, а не організації чи органи влади, несуть відповідальність за забезпечення точності та відповідності проектної документації відповідним законам та стандартам. Вони несуть юридичну та кримінальну відповідальність, якщо проект не відповідає необхідним вимогам або якщо протягом життєвого циклу проекту відбуваються порушення. Недолік цієї моделі полягає в тому, що укласти приватні контракти можуть підрядники без обов'язкових вимог до розміру компанії, кількості та профілю персоналу, фінансового обороту чи досвіду у галузі.

У містобудуванні муніципалітети, замовляючи проекти містобудування, не несуть юридичної відповідальності за результати, яка натомість покладається на сертифікованих фахівців, що розробляють документацію. Також існують невідповідності в законодавстві: головні архітектори міст та посадові особи містобудівних служб можуть брати участь як автори або співавтори, але муніципалітети виступають лише як замовники, здійснюючи вплив без юридичної відповідальності. Водночас головні архітектори міста або територіальної комуни затверджують ключові проекти в історичних та значущих районах (Про архітектурну діяльність, Закон № 687-XIV, 1999, ст. 14). Цей дисбаланс, що посилюється відсутністю обов'язкового страхування професійної відповідальності, перекладає весь ризик на сертифікованих фахівців, водночас захищаючи органи державної влади від відповідальності (Кірій, 2024).

Єдиним органом, що здійснює державний архітектурно-будівельний контроль за замовниками, підприємствами, архітекторами та іншими суб'єктами у сфері містобудування, а також нагляд за дотриманням містобудівного законодавства, будівельних норм і стандартів з боку територіальних органів ДІАМ, уповноважених органів архітектури та містобудування, структурних підрозділів міських державних адміністрацій і виконавчих органів місцевого самоврядування, є Державна інспекція архітектури та містобудування України (ДІАМ).

МОЖЛИВОСТІ І ВИКЛИКИ БЕЗПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ.

Безперервний професійний розвиток (БПР) стає дедалі важливішим для фахівців у сфері техногенного середовища, щоб адаптуватися до швидкозмінного ландшафту міського розвитку, реконструкції та нових викликів, особливо в постконфліктних сценаріях. Перехід від вузьких спеціалістів до фахівців-універсалів підкреслює необхідність широких знань для вирішення складних міських проектів.

Згідно з Постановою КМУ № 554 (2011), саморегулювні організації та навчальні заклади, відповідальні за професійну підготовку, створюють навчальні програми, що відповідають вимогам професійної сертифікації. Ці програми повинні бути затверджені СРО (якщо їй делеговано відповідні повноваження) або Міністерством розвитку громад та територій та оприлюднені на порталі електронної системи, офіційному вебсайті Міністерства та відповідних вебсайтах СРО або навчальних закладів

Починаючи з 2011 року, відповідальність за управління програмами підвищення кваліфікації та проведення сертифікаційних іспитів для архітекторів несли Національна спілка архітекторів України (НСАУ) — єдина саморегулювна організація (СРО) у цій галузі. Однак у 2022 році Міністерство розвитку громад та територій України усуло НСАУ від цього процесу (Чижевський, 2024). З 2023 року функції з підвищення кваліфікації та сертифікації взяли на себе профільні заклади вищої освіти, зокрема Київський національний університет будівництва і архітектури (КНУБА), Національний університет «Львівська політехніка» та Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова. Як зазначає заступниця міністра Наталія Козловська (Козловська, 2023), Головне управління містобудування та архітектури

перевіряє ці заклади на відповідність освітнім стандартам і вимогам антикорупційних заходів. Крім того, план передбачає перехід до складання іспитів онлайн через [ЄДЕССБ](#) задля автоматизації процесів перевірки, видачі сертифікатів та реєстрації їхніх оновлень.

Постійний професійний розвиток є важливим для інженерів, включаючи інженерів-будівельників, інженерів-конструкторів та експертів, щоб вони могли йти в ногу з технологіями, що розвиваються, галузевими стандартами та правилами безпеки. Щоб продовжувати персональні сертифікати та залишатися відповідними правовим та технічним вимогам, інженери повинні регулярно підвищувати свою кваліфікацію за допомогою курсів, що проводяться саморегулювними організаціями, такими як Гільдія проєктувальників у будівництві, Гільдія інженерів технічного нагляду та Асоціація експертів будівельної галузі.

Так само інженери-геодезисти та землепорядники повинні проходити підвищення кваліфікації кожні чотири роки через Кваліфікаційну комісію інженерів-геодезистів та Кваліфікаційну комісію інженерів-землепорядників, щоб підтримувати персональні сертифікати в цій галузі.

Крім вищезгаданих організацій, фахівці мають доступ до широкого спектру короткострокових курсів, семінарів та вебінарів через місцеві університети та інститути, а також різноманітні міжнародні програми, доступні як в очній, так і в онлайн-формах. З кожним роком таких можливостей стає все більше завдяки активній роботі української діаспори та підтримці з боку ЄС та міжнародних організацій (докладніше див. Розділ «Роль діаспори»). Ці програми охоплюють як національні, так і міжнародні напрацювання у сфері містобудування, архітектури, інженерії та будівництва, дозволяючи фахівцям залишатися обізнаними щодо сучасних підходів і викликів. Однак здобуті знання та навички не зараховуються для підтвердження персональних сертифікатів.

Однак хоча ці можливості для навчання численні, вони часто не систематизовані, що ускладнює для фахівців орієнтування в безлічі варіантів та ефективне впровадження нових знань на практиці. Зростаючий попит на спеціалізовані знання в галузі міської реконструкції, сталого розвитку та соціально-екологічного планування підкреслює необхідність більш структурованого та доступного безперервного професійного розвитку (БПР), наприклад, через онлайн-платформи, такі як ЄДЕССБ. Завдяки поєднанню державного нагляду, освітніх установ та саморегулювання, удосконалений БПР створить шлях для фахівців, щоб залишатися компетентними, адаптуватися до нових викликів та сприяти досягненню вищих якісних результатів у післявоєнних проєктах відбудови та розвитку.

ВИСНОВОК

Українська система сертифікації забезпечує контроль якості в міському розвитку, регулюючи діяльність ключових фахівців, таких як архітектори, інженери, землепорядники. Однак відсутність правового розмежування відповідальності між архітекторами, інженерами та містобудівниками знижує якість проєктної документації. Крім того, відповідальність за невдачі в проєктах перемістилася з замовників та організацій на окремих фахівців-відповідальних виконавців, які несуть юридичну та кримінальну відповідальність. Відсутність страхування відповідальності посилює цю проблему. І хоча система сертифікації покращує якість та підзвітність, необхідний чіткіший розподіл відповідальності — як між професіями, так і між замовниками та виконавцями.

Для задоволення зростаючого попиту на спеціалізовані знання в міському розвитку структурований безперервний професійний розвиток (БПР) через такі платформи, як ЄДЕССБ, допоможе фахівцям адаптуватися та покращити результати в сфері містобудування.

Наявність кваліфікованих спеціалістів

Повномасштабне вторгнення в Україну у 2022 році спричинило різке скорочення робочих місць і зростання безробіття. Попри ці виклики, 77% опитаних компаній продовжували наймати персонал, хоча 30% з них стикалися з труднощами у пошуку відповідних кандидатів (Ukraine Crisis Analysis Team, 2023). Така ситуація характерна для всіх регіонів країни. Серед основних бар'єрів роботодавці відзначили нестачу кандидатів (33%), недостатній рівень кваліфікації (23%) та невідповідність очікувань щодо заробітної плати (15%). Дефіцит особливо гостро відчувається в інженерних і кваліфікованих робітничих професіях, зокрема серед будівельників. Проблему посилюють переміщення фахівців через міграцію

та військову мобілізацію. Потенційні працівники, своєю чергою, заявляють про потребу в професійній підготовці для отримання необхідної кваліфікації.

АРХІТЕКТУРА ТА МІСТОБУДУВАННЯ

Попри стабільні щорічні показники випуску фахівців (див. Таблиця 3 у Розділі «Регулювання освітніх програм») та рівня заробітної плати в галузі, в Україні спостерігається скорочення кількості працюючих спеціалістів у сфері архітектури та містобудування (див. табл. 3.1 нижче), що становить серйозну проблему з огляду на гостру потребу в реконструкції та модернізації.

Таблиця 4: Порівняння кількості випускників за спеціальністю «Архітектура та містобудування» з кількістю працевлаштованих та сертифікованих фахівців у 2021 та 2024 роках

Рік	Випускників	Працевлаштовані, за віком				Середня зарплата, \$	Сертифіковані	
		25-64	16-24	65+	Всього		осіб	Зарплата, \$
2021	2 697	19 491	933	1 514	21 938	700	4 554*	760
2024	2 369	15 960	583	1 560	18 103	730	4 528	730

*дані за 2020 рік. Джерела: ЄДЕБО, Інститут професійних кваліфікацій, ЄДЕССБ, work.ua.

За даними Реєстру будівельної діяльності (ЄДЕССБ, 2025), в Україні налічується лише 4528 сертифікованих архітекторів і містобудівельників — надзвичайно низький показник у порівнянні з іншими країнами, зокрема ЄС, де середнє співвідношення архітекторів до населення становить 1:1000 (див. Таблиця 5 та 6; Architects’

Council of Europe, 2025). Більше того, 85% фахівців спеціалізуються на архітектурному проектуванні, тоді як лише 15% (680 осіб) мають сертифікати на здійснення містобудівної діяльності, що свідчить про критичну нестачу кваліфікованих кадрів у сфері стратегічного розвитку міст.

Таблиця 5: Співвідношення кількості зареєстрованих архітекторів у країнах Співдружності Націй (2018), ЄС, США та Україні (2024)

Регіон/Країна	Загальне населення	Зареєстрованих фахівців	Архітекторів на 1000 населення	Урбанізація (%)
Країни Співдружності в:				
Африці	343 250 250	13 708	0.033	3.00
Азії	249 382 290	102 039	0.058	1.40
Карибською басейні та Америці	286 640	10 265	0.263	0.70
США	345 426 571	121 368	0.350	1.1
Європа	66 972 520	44 585	0.654	2.20
ЄС (загалом)	580 000 000	580 000	1.000	0.8
Україна	37 860 221	4 528	0.119	-3.91
Тихоокеанський регіон	30 761 350	15 510	0.504	1.80

Джерело: Oborn, P. and Walters, J., 2020, NCARB, ЄДЕССБ, 2024, Architects’ Council of Europe, 2025.

Таблиця 6: Співвідношення кількості зареєстрованих планувальників у країнах Співдружності Націй (2018), ЄС, США та Україні (2024)

Регіон/Країна	Загальне населення	Зареєстрованих фахівців	Планувальників на 1000 населення	Урбанізація (%)
Країни Співдружності в:				
Африці	343 250 250	3 411	0.01	3.00
Азії	249 382 290	2 005	0.013	1.40
Карибською басейні та Америці	286 640	6 246	0.161	0.70
США	345 426 571	17 000	0.049	1.1
Європа	66 972 520	22 009	0.327	2.20
Україна	37 860 221	680	0.018	-3.91
Тихоокеанський регіон	30 761 350	5 501	0.179	1.80

Джерело: *Oborn, P. and Walters, J., 2020, APA, ЄДЕССБ, 2024.*

Опитування, проведене Національною спілкою архітекторів України (НСАУ) спільно з Архітектурною палатою у 2024 році, дало змогу оцінити стан ринку архітектури та містобудування в умовах воєнного стану. Із 668 зібраних відповідей 96% респондентів мають вищу освіту та перебувають у працездатному віці. Попри складні обставини, 60% продовжують професійну діяльність, тоді як 40% були змушені змінити професію, що свідчить про значну втрату фахівців у галузі.

Ситуацію ускладнює те, що 40% архітекторів та містобудівників не змогли підтвердити свій професійний досвід за останні два роки, що призвело до тимчасового призупинення дії їхніх сертифікатів. Це підвищує ризик подальшого відтоку кваліфікованих кадрів із галузі. За словами Анни Кірій, 80% архітекторів постраждали від війни внаслідок скорочення кількості замовлень, мобілізації та вимушеної евакуації (Вечірній Київ, 2025).

Більше того, в Україні архітектори та містобудівники часто мають обмежений вплив на рішення щодо проектів. Забудовники надають пріоритет економічно ефективним проектам з високою щільністю забудови, які виглядають дорогими, але їм бракує професійної глибини. Основним приймаючим рішення є клієнт – будь то компанія, міська адміністрація чи приватна особа – який керує проектом на основі бюджету та ринкового попиту, зводячи роль професіонала до простого виконання (Кірій, 2017). Це, у поєднанні з постійно

змінюваними правилами та нормами, низькою заробітною платою та політикою державних закупівель, витісняє професіоналів з цього висококонкурентного та дуже відповідального ринку на користь легших та прибутковіших сфер діяльності.

БУДІВНИЦТВО ТА ЦИВІЛЬНА ІНЖЕНЕРІЯ

Будівельна галузь уже давно стикається з нестачею робочої сили, що суттєво загострилася після запровадження спрощеного доступу до ринку праці ЄС для українців у межах тимчасового захисту. За даними Конфедерації роботодавців України, кількість офіційно зареєстрованих працівників у будівельному секторі за останні два роки зменшилася на 25,4% до майже 300 000 осіб. Проблема ще більше загострилася через низьку популярність будівельних професій серед молоді та мобілізацію під час війни. Таким чином, з початку 2023 року компанії активно шукають заміну працівникам, які виїхали за кордон або були мобілізовані ([Labour market of Ukraine, 2022-2023](#)).

Попри незначне зменшення кількості випускників за спеціальністю «Будівництво та цивільна інженерія» (див. Розділ «*Регулювання освітніх програм*»), статистика за 2021–2024 роки свідчить про скорочення кількості працевлаштованих інженерів на 15 тисяч осіб, а будівельників – майже на 96 тисяч. Водночас зафіксовано суттєве зростання заробітної плати для інженерів і фахівців з вишукувальних робіт.

Таблиця 7: Порівняння кількості працевлаштованих та сертифікованих фахівців з будівництва та цивільна інженерії у 2021 та 2024 роках

Рік	Працевлаштовані, за віком				Середня зарплата, \$	Сертифіковані	
	25-64	16-24	65+	Всього		Осіб	Зарплата, \$
Цивільна інженерія та випробування							
2021	58 578	2 805	3 171	64 554	650	30 119	1000
2024	50 941	1 873	3 530	49 284	850	32 151	1100
Будівництво							
2021	345 848	16 518	12 910	375 276	750	-	-
2024	255 395	10 059	13 926	279 380	780	-	-

*дані за 2020. Джерело: ЄДЕБО, Інститут професійних кваліфікацій, ЄДЕССБ, work.ua

У порівнянні з іншими країнами, Україна поступаючись лише США, що видно з Таблиці 8 займає провідні позиції за кількістю інженерів, нижче.

Таблиця 8: Співвідношення кількості зареєстрованих інженерів на тисячу населення та темпів урбанізації у країнах Співдружності Націй (2018), ЄС, США та Україні (2024)

Регіон/Країна	Загальне населення	Зареєстрованих фахівців	Інженерів на 1 000 населення	Урбанізація (%)
Країни Співдружності в:				
Африці	343 250 250	24 480	0.217	3.00
Азії	249 382 290	2 019	0.064	1.40
Карибською басейні та Америці	286 640	186	0.376	0.70
США	345 426 571	931 640	2.697	1.1
Європа	66 972 520	42 141	0.63	2.20
Україна	37 860 221	32 151	0.849	-3.91

Джерело: Oborn, P. and Walters, J., 2020, NSPE, ЄДЕССБ, 2024.

Хоча кількість вакансій зросла внаслідок прискорення зусиль з реконструкції зруйнованих поселень та інфраструктури, дефіцит робочої сили залишається гострим. З травня 2023 року заробітна плата зросла на 20%, оскільки компанії намагаються залучити та утримати кваліфікованих працівників (Solovei, 2023). Очікується, що попит на будівельників та інженерів зросте у повоєнний період, оскільки Україна розпочне масштабні проекти реконструкції.

ЕКОНОМІЧНІ ТА АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОГАЛИНИ

Поточні зусилля з реконструкції та відновлення в Україні посилили попит на кваліфікованих містобудівників та фахівців у галузі будівництва. Однак багато випускників архітектурних,

інженерних і містобудівних спеціальностей обирають кар'єру в альтернативних секторах, таких як послуги, торгівля або ІТ, часто через вищі заробітні плати та потенційно більш сприятливі умови праці. Ця тенденція сприяє нестачі професіоналів у сфері містобудування. Крім того, до початку конфлікту сектор уже стикався з системними адміністративними та освітніми проблемами, зокрема зі згасанням ключових інститутів містобудування (див. Розділ «Еволюція професій»), передачею повноважень з стратегічного планування бізнесовим та політичним інтересам і зростанням некваліфікованих приватних компаній (Яценко, 2018; Дідіченко, Маркіна, 2025). Ці проблеми спричинені прогалинами у освітніх програмах, регулюванні ринку та професійних стандартах, що ще більше ускладнює розвиток міст і зусилля з реконструкції.

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ВИКЛИКИ У МІСЬКОМУ РОЗВИТКУ

У сфері техногенного середовища ефективна співпраця між різними професіями має вирішальне значення для успішної реалізації проєктів. Однак як зазначають багато практиків (CANactions, 2019; Ro3kvit, 2023; Білявська, 2024), Україна стикається з численними викликами та прогалинами, які ускладнюють цей процес. Ці проблеми виникають через відмінності в освіті, знаннях, нормативно-правовій базі та професійній практиці, що може перешкоджати координації та успішному виконанню ініціатив міського розвитку. Більше того, прогалини в нормативно-правовому забезпеченні означають, що деякі професії, такі як просторові планувальники та ландшафтні архітектори, не мають стандартизованої освіти та сертифікації, що призводить до правової невизначеності та нечіткої відповідальності під час виконання проєктів. Експерти наголошують, що чіткіше розмежування навчальних програм та практичних обов'язків є надзвичайно важливим.

ВИСНОВОК

Україна відчуває гострий дефіцит кваліфікованих фахівців у сферах архітектури, містобудування та будівництва, що ставить під загрозу ефективність поточних і майбутніх процесів відбудови. Війна загострила наявні раніше проблеми, зокрема переміщення робочої сили, мобілізацію та «відтік мізків» серед випускників архітектурних та інженерних спеціальностей. Низький рівень оплати праці та мінливість нормативно-правової бази додатково стимулюють відтік фахівців із галузі. Щоб подолати ці виклики, критично важливо підтримати діяльність саморегулювних організацій (СРО) за європейським зразком, збалансувати адміністративну та кримінальну відповідальність

стейкхолдерів, реформувати політику ціноутворення й публічних закупівель, а також запровадити механізми страхування професійної відповідальності для сертифікованих фахівців. Створення стабільної нормативної бази для підтримки цих професій має вирішальне значення для сталого розвитку та дотримання стандартів ЄС.

Кількість сертифікованих архітекторів та містобудівників залишається непропорційно малою порівняно з потребами країни, причому спостерігається значний дефіцит компетенцій у сфері стратегічного планування міст і територій. Будівельна галузь також потерпає від кадрового голоду, який поглиблюється через еміграцію та падіння інтересу до професії серед молоді. Хоча попит на спеціалістів стрімко зріс, процес найму ускладнюється невідповідністю між наявними навичками кандидатів та їхніми зарплатними очікуваннями. Заходи з розв'язання цих проблем мають бути зосереджені на збереженні кадрового потенціалу, професійній підготовці та нормативних реформах задля залучення й підтримки кваліфікованих фахівців, життєво необхідних для відновлення України та її сталого міського розвитку.

Міждисциплінарна співпраця у міському плануванні ускладнюється неузгодженістю в освіті, нормативно-правовому регулюванні та професійних стандартах. Відсутність стандартизованої підготовки та сертифікації для ключових фахівців, як-от просторових планувальників і ландшафтних архітекторів, додатково обтяжує реалізацію проєктів. Подолання цих викликів вимагає проведення системних реформ в освітній та регуляторній сферах, а також посилення професійної інтеграції, щоб забезпечити злагоджений та ефективний підхід до відбудови міського простору України.

Вплив війни

МІГРАЦІЯ ТА ДЕФІЦИТ КВАЛІФІКОВАНИХ КАДРІВ

Ще до початку повномасштабного вторгнення будівельний сектор України вже відчував гострий дефіцит кваліфікованої робочої сили (Студеннікова, 2024). Збройна агресія Росії, що розпочалася у 2014 році, спричинила значні людські втрати та масове внутрішнє й зовнішнє переміщення населення. Станом на лютий 2025 року в Україні налічується близько 4,6 мільйона внутрішньо переміщених осіб, тоді як майже 4,3 мільйона українців перебувають у європейських країнах — див. рис. 4.1. (ІОЦ Мінсоцполітики, Євростат, 2025).

Мобілізація, зовнішня міграція фахівців та масштабне руйнування інфраструктури суттєво

скоротили кількість працівників у галузі містобудування й архітектури, водночас змінивши її характер (детальніше див. у розділі «Наявність кваліфікованих спеціалістів»). Так, обсяг виконаних будівельних робіт у 2022 році зменшився на 56% порівняно з 2021 роком і становив 113,8 млрд грн. Особливо значне падіння обсягів будівництва зафіксовано в прифронтових регіонах — до 90%, у центральній частині країни — до 70%. Водночас у західних регіонах спостерігалось зростання на 15%, що пояснюється переміщенням бізнесу, внутрішньо переміщеними особами та розвитком курортної нерухомості в Карпатах.

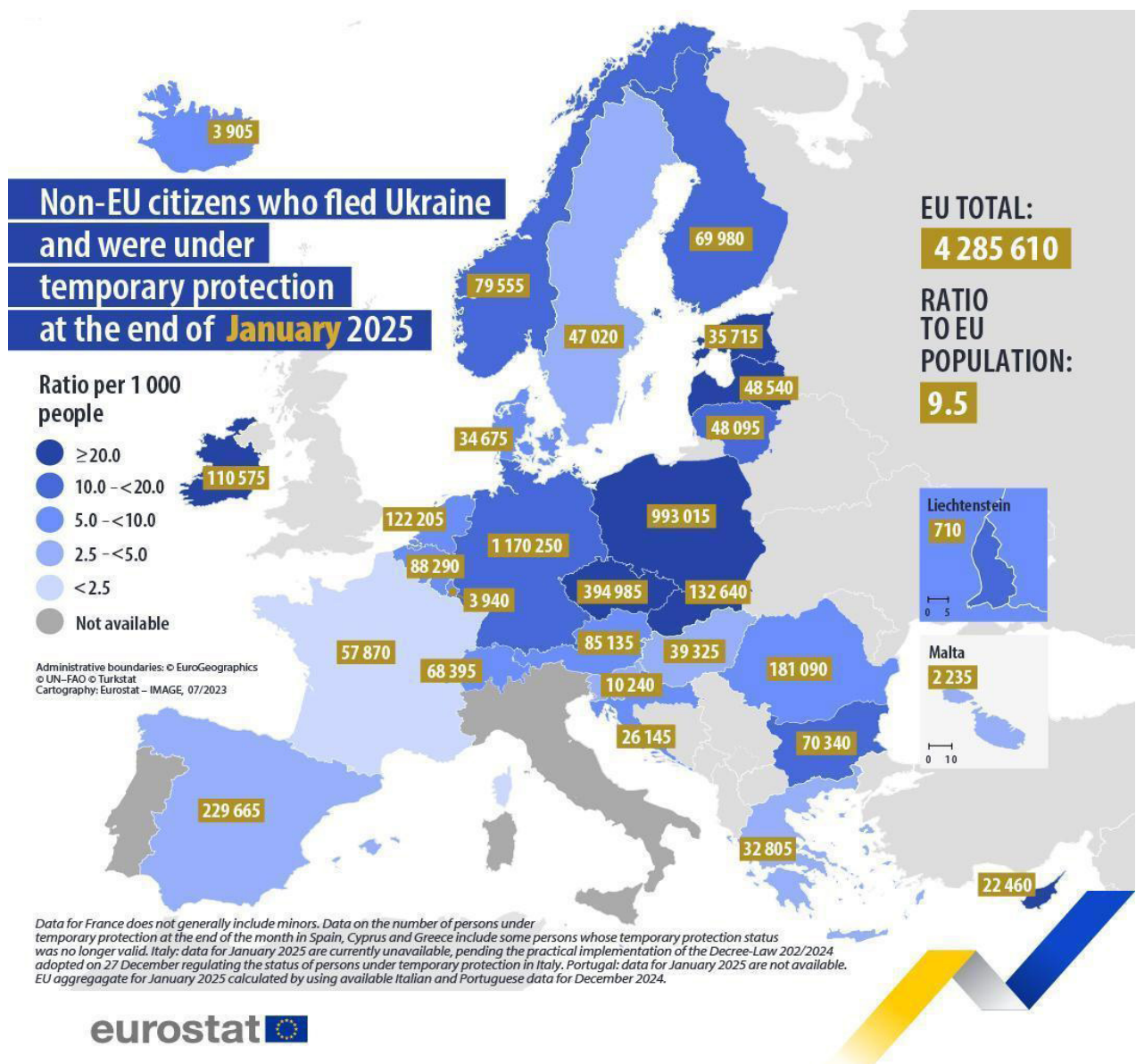

Рисунок 12. Кількість українців з тимчасовим захистом у країнах ЄС. Джерело: Eurostat, 2025.

Основною причиною скорочення чисельності працівників на будівельних майданчиках є мобілізація: у другому кварталі 2024 року очікувалося зменшення персоналу на 31% (BDO Україна, 2024). Від призову звільнені лише працівники критично важливих секторів, проте більшість фахівців у сфері будівництва була мобілізована, виїхала або змінила професію. За два роки галузь втратила понад 100 000 працівників (див. таблицю 7 у розділі «Наявність кваліфікованих спеціалістів»), а загальна чисельність офіційно зайнятих скоротилася на 1,5 мільйона осіб (Київська школа економіки, 2024).

ГЕНДЕРНИЙ ДИСБАЛАНС

За даними 18-го національного опитування «Психологічні маркери війни» (Соціологічна група «Рейтинг», 2022 р.), жінки значно більше постраждали від безробіття: 41% проти 26% серед чоловіків. Лише 51% жінок продовжували працювати дистанційно чи у звичному режимі, порівняно з 62% чоловіків, що свідчить про збереження гендерної нерівності на ринку праці. Водночас Пенсійний фонд України зафіксував

незначне зростання частки зайнятих жінок — на 1% у 2022 році. Жінки переважають у сферах охорони здоров'я, освіти, готельного бізнесу та фінансів (понад 60%), тоді як їхня частка у будівництві, промисловості та сільському господарстві становить 17–35%. Також відзначено зростання зайнятості серед осіб віком 60+ (з 4,2% до 8,9%) на тлі скорочення зайнятості у віковій групі 36–60 років (з 64,6% до 59,5%).

Через війну та інші демографічні чинники населення України скоротилося на 10 мільйонів, що загострює проблему нестачі робочої сили до 2030 року. Попит на працівників у секторі відновлення вже досяг довоєнного рівня, спричинивши зростання заробітної плати на 20–40% (Property Forum, 2023). Однак дефіцит кваліфікованих кадрів, особливо інженерів і техніків, суттєво стримує відбудову (детальніше див. у розділі «Наявність кваліфікованих спеціалістів»). За оцінками, 25–60% чоловіків-будівельників було мобілізовано, що створює глибокі розриви в трудових ресурсах і поглиблює гендерний дисбаланс (Державна служба зайнятості, 2023).

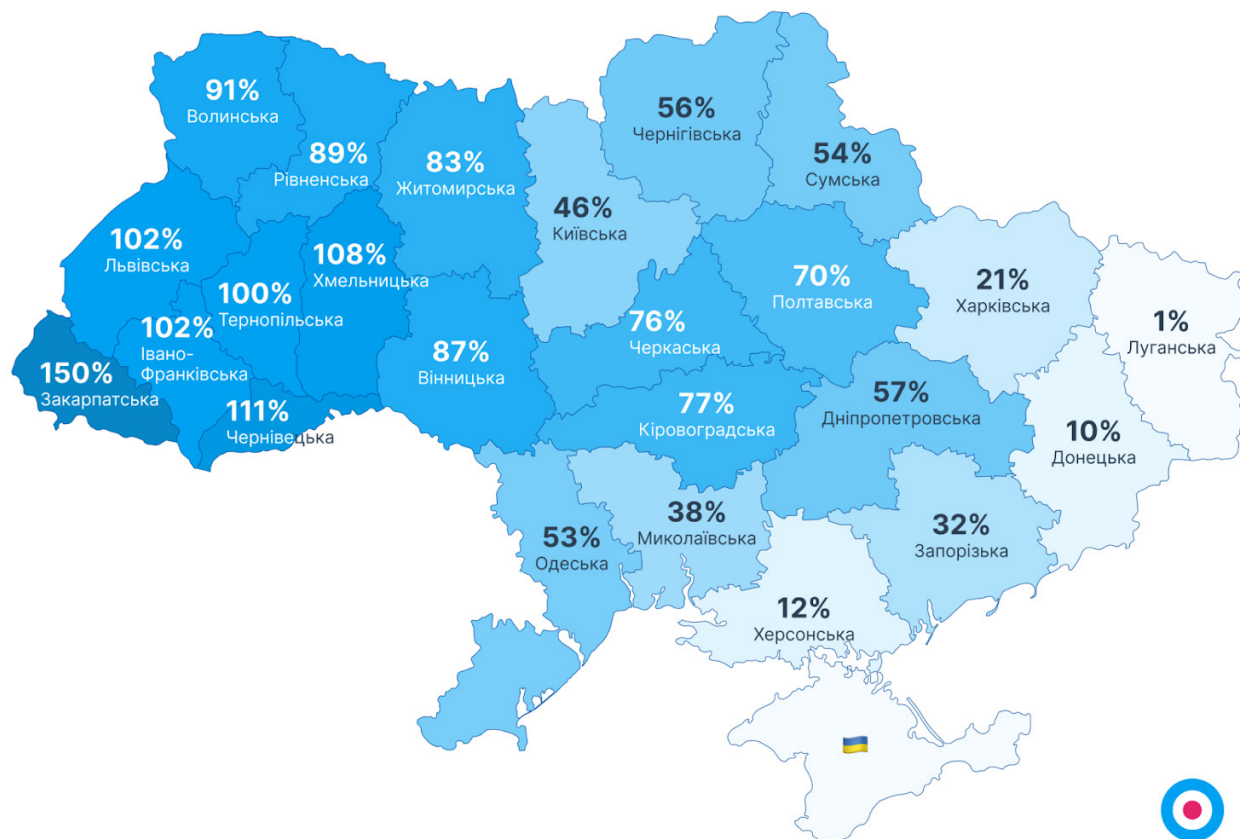

Рисунок 13. Статистика відновлення ринку праці у 2023 році. Джерело: Work.ua, 2023.

У зв'язку з цим міжнародні організації, такі як Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), підтримують ініціативи, спрямовані на збереження робочих місць та розвиток професійних навичок шляхом фінансової підтримки, навчання та вдосконалення освітніх програм (ЄБРР). Однією з важливих ініціатив є програма «Альянс навичок для України», яка допомагає громадянам здобувати нові навички в будівництві, транспорті, ІТ та охороні здоров'я для післявоєнної відбудови країни (BMZ та Міністерство економіки України, 2024).

ЗМІНА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПОТРЕБА В НОВИХ НАВИЧКАХ

Багато фахівців, зокрема в містобудуванні та архітектурі, зазнали значних змін у своїй діяльності. Замість будівництва нових об'єктів вони були змушені переорієнтуватися на відновлення пошкоджених будівель, облаштування безпечних просторів і реконструкцію критичної інфраструктури (Київська школа економіки, 2024). Якщо до війни їхня робота була спрямована на розвиток нових міських просторів, зараз фокус зрушив на відновлення лікарень, шкіл, транспортних мереж, а також створення тимчасового житла, бомбосховищ та укриттів для цивільних, з урахуванням потреб людей з інвалідністю (Мельник, 2024; Хмарочос, 2022). Це вимагає не лише архітектурної та інженерної експертизи, а й знань у сферах міської стійкості, екобудівництва, BIM-технологій, гуманітарного відновлення та управління ризиками стихійних лих (Черниш та Вороніна, 2020).

Попит на спеціалізованих фахівців у цих галузях залишається високим. Відновлення України також значною мірою залежить від міжнародної співпраці та зміцнення внутрішнього потенціалу.

Майбутнє нових професій в Україні значною мірою визначатиметься відновленням інфраструктури та промислової бази. Містобудування, інженерія та будівництво потребуватимуть не лише кваліфікованих працівників, а й фахівців у нових галузях, таких як технології розумного міста, стале будівництво та цифрова інфраструктура (Національне агентство кваліфікацій, 2024).

ЕКОНОМІЧНА РЕЦЕСІЯ ТА ДИСБАЛАНС МІЖ ОСВІТОЮ ТА РОБОЧИМИ МІСЦЯМИ

Одним із головних викликів після війни стане дисбаланс між кваліфікацією переміщених або безробітних працівників та потребами оновленого ринку праці. Критично важливі сектори — будівництво, енергетика, транспорт — відчують гострий дефіцит кадрів. Значна частина висококваліфікованих фахівців або змінила сферу діяльності або виїхала за кордон (див. Розділ «Наявність кваліфікованих спеціалістів»). Водночас зростає попит на інженерів, техніків, медичних працівників та спеціалістів із навичками у будівництві та ремонті інфраструктури (Khanin, 2024).

Мобілізація спричинила безпрецедентне зростання участі жінок на ринку праці. Це потребує рішучої державної політики, орієнтованої на покращення умов працевлаштування жінок з дітьми — зокрема шляхом забезпечення доступного догляду за дітьми та гнучких форм зайнятості. Окремої уваги вимагає підтримка жінок з нижчим рівнем освіти, які менш активно залучені до ринку праці. Необхідно стимулювати їх до підвищення кваліфікації та здобуття додаткової освіти (Міжнародна організація праці, 2023).

У відповідь на виклики кваліфікаційного дисбалансу впроваджуються програми, такі як «Альянс навичок для України» та «Навички для відновлення», які спрямовані на перепідготовку внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, жінок та людей з інвалідністю, чії професії втратили актуальність через війну, з особливим акцентом на затребувані сфери — будівництво, ІТ, інженерію та охорону здоров'я; реалізація здійснюється через співпрацю з роботодавцями та модернізацію професійної освіти (BMZ та Міністерство економіки України, 2024).

Роль професійної освіти й навчання (ПТО) є ключовою у подоланні кадрового дефіциту, зокрема в містобудівному секторі. Уряд разом з міжнародними партнерами реформує систему ПТО, адаптуючи її до сучасних потреб ринку праці. Пріоритетом є розробка «Карт кваліфікацій» і нових освітніх маршрутів до найбільш затребуваних

професій у будівництві та суміжних галузях. Розвиток онлайн-платформ забезпечив ширший доступ до навчання для ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та інших постраждалих від війни.

ВИСНОВОК

Війна в Україні суттєво вплинула на ринок праці, загостривши дефіцит кваліфікованих кадрів і посиливши дисбаланс між наявною робочою силою та потребами економіки. Водночас відбудова відкриває можливості для реформування

системи підготовки кадрів, перепрофілювання та перекваліфікації працівників. Урядові програми, як-от «Skills4Recovery» і «Skills Alliance for Ukraine», відіграють ключову роль у поверненні переміщених осіб до економіки та формуванні людського капіталу, здатного забезпечити стале відновлення. Згідно з прогнозом Міжнародної організації праці (МОП), за відсутності зростання продуктивності Україні потрібно буде залучити додатково 8,6 мільйона працівників упродовж наступного десятиліття для досягнення відбудовчих цілей (МОП, 2023).

Вплив на навчальні заклади

За даними Інституту освітньої аналітики, військові дії, що розпочалися у 2014 році та переросли у повномасштабну війну у 2022 році, мали значний та руйнівний вплив на освітній процес в Україні (Інститут освітньої аналітики, 2022). Це призвело до масового переміщення учасників освітніх програм як в межах України, так і за кордон, руйнування

інфраструктури, перерв у навчанні та переходу на дистанційну освіту, що створило серйозні виклики для національної системи (Шкарлет, 2022). Одним із головних завдань було забезпечення рівного доступу до освіти та порятунку життя учасників освітнього процесу під час війни (Григор'єва, Білгородська, 2022).

Таблиця 9: Освіта та наука: Збитки, втрати та потреби за областями (млн. доларів США)

Область	Збитки (млн. \$)	Втрати (млн. \$)	Потреби (млн. \$)
Черкаська	2.2	240.1	247.7
Чернігівська	289.2	215.4	934.5
Чернівецька	-	220.0	243.8
Дніпропетровська	438.9	674.0	1 256.2
Донецька	2 525.2	591.3	5 039.9
Івано-Франківська	-	320.2	232.4
Харківська	3 830.3	634.2	7 489.5
Херсонська	436.5	235.2	1 199.6
Хмельницька	51.5	281.8	334.5
Кіровоградська	106.8	202.5	437.5
Київ (місто)	930.3	957.0	1 995.4
Київська	608.9	546.3	1 368.7
Луганська	1 242.8	217.8	2 749.4
Львівська	347.5	572.5	937.9
Миколаївська	724.9	292.9	1 746.4
Одеська	971.0	750.9	2 253.9
Полтавська	3.2	274.6	286.1
Рівненська	0.5	330.2	244.8
Сумська	329.9	227.0	1 012.5
Тернопільська	31.0	225.1	287.2
Вінницька	166.0	330.4	656.5
Волинська	0.5	288.2	233.4
Закарпатська	-	333.5	232.4
Запорізька	369.8	353.4	1 096.3
Житомирська	5.4	277.4	290.3
По всій країні (без конкретного регіону)	-	37.0	114.5
Загалом	13 412.4	9 628.9	32 921.5

Джерело: World Bank, 2024

Навчальні заклади зіткнулися з такими проблемами, як погіршення стану комунікацій через брак електроенергії та інтернету, скорочення практичних програм та перевантаження вчителів (Курапов, 2022). Студенти стають апатичними через постійний стрес та невизначеність (CEDOS, 2025). Це негативно впливає на якість підготовки

майбутніх фахівців з містобудування (Григор'єва, Білгородська, 2022).

У відповідь на ці виклики МОН розробляє післявоєнну стратегію освіти, яка включає створення системи освіти дорослих (Шаров, 2024), впровадження дуальної освіти у 50 університетах

та інтеграцію в європейський освітній та дослідницький простір, що підвищить рівень академічної автономії та сприятиме міжнародній співпраці (Erasmus Plus, 2024).

Законодавчі ініціативи, такі як зміни до законів щодо розвитку наукової роботи та індивідуальних освітніх траєкторій, також сприятимуть модернізації системи освіти, що дозволить зосередитися на якісній підготовці спеціалістів (Козієвська, 2024). Однак деякі ініціативи Міністерства, зокрема об'єднання ВНЗ у сфері містобудування, викликають занепокоєння у професійній спільноті, оскільки це може призвести до знищення важливих регіональних університетів та втрати інституційної пам'яті (ЄДЕБО, 2025). Крім того, питання реформування мережі вищих навчальних закладів є предметом дискусії, оскільки воно пов'язане з демографічними змінами в Україні, зменшенням кількості випускників шкіл та необхідністю скорочення кількості ВНЗ для підвищення ефективності та фінансування (Винницький, 2024).

Однак відсутність актуальних демографічних даних та переписів населення залишається серйозною проблемою для прогнозування майбутнього розвитку освіти та реконструкції міст і регіонів

(Гладун, 2025). Іншими тривожними сигналами в системі освіти є скасування низки спеціальностей, таких як освітній рівень «Професійний молодший бакалавр» для спеціальності «Технік з архітектурного проектування»; спеціальності «Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури»; спеціальності «Мистецтвознавство» (тепер більше не має статусу галузі, спеціальності чи освітньої програми) (Черемис, 2024).

ВИСНОВОК

Тривалий конфлікт в Україні серйозно порушив систему освіти, спричинивши переміщення населення, пошкодження інфраструктури та перехід на дистанційне навчання. Ці виклики вплинули на якість освіти, особливо для майбутніх фахівців з містобудування. У відповідь Міністерство освіти і науки України (МОНУ) розробляє повоєнну стратегію освіти, включаючи системи освіти дорослих, програми дуальної освіти та інтеграцію в європейський освітній простір. Законодавчі реформи спрямовані на модернізацію системи освіти, але залишаються занепокоєння щодо об'єднання вищих навчальних закладів на тлі відсутності офіційних демографічних даних та щодо скасування певних спеціальностей.

Вплив демократизації та асоціації з ЄС

ВПЛИВ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ УКРАЇНИ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ НА ОСВІТУ Й ПРАКТИЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Процеси демократизації в Україні та європейська інтеграція, зокрема отримання статусу кандидата до ЄС у 2022 році, прискорили реформи, спрямовані на відповідність європейським стандартам (таким як Болонський процес в освіті), інтеграцію сталих міських практик та впровадження демократичних цінностей у навчальні програми для архітекторів, містобудівельників та інших фахівців.

Нові підходи до містобудування та просторового планування є серед помітних інновацій в освіті. У 2022 році в державних вищих навчальних закладах було запроваджено нові спеціалізації, зокрема «Публічне управління розвитком громад та територій» у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (КНУ) та аналогічну програму в Харківському національному університеті міського господарства імені О.М. Бекетова. Того ж року Приватна Харківська школа архітектури (ХША) запровадила свої програми з архітектури та урбанізму з курсами, спрямованими на сприяння участі громадян у містобудуванні та зміцненні місцевого самоврядування. У 2023 році Приватна Київська школа економіки (КШЕ) запровадила магістерську програму з «Урбанізму та повоєнної відбудови», яка інтегрує принципи сталого розвитку. У 2024 році Київський національний університет будівництва і архітектури (КНУБА) запровадив спеціалізацію «Державне управління післявоєнною відбудовою інфраструктури», а КНУ — «Міські дослідження та регіональний розвиток».

Європейська інтеграція також вплинула на наукову діяльність у сфері містобудування, надавши доступ до міжнародних наукових платформ, таких як Web of Science і Scopus. Участь України у програмі «Горизонт Європа» відкрила нові можливості для фінансування досліджень в освіті та професійній практиці, а також для впровадження сталих підходів у цій сфері. Законодавча підтримка,

зокрема ратифікація Угоди про асоціацію з ЄС, сприяє інтеграції українських вчених у міжнародні проєкти, що важливо для модернізації міського планування в Україні.

Попри ці досягнення, участь громадян у містоплануванні залишається обмеженою, часто за підтримки неурядових організацій та програм (наприклад, «Переосмислення міст в Україні», спрямованих на розбудову потенціалу громад та залучення їх до планування), а не державних органів. Залучення громадян до процесів міського розвитку має вирішальне значення для формування почуття власної цінності та відповідальності за навколишнє середовище, що зрештою покращує якість життя (Іванюта, 2016). Річ не лише в тому, що українським архітекторам та планувальникам бракує необхідних знань щодо участі громадськості; недостатньо законодавчих механізмів для забезпечення або заохочення участі громадян (Ганна Кириї, 2025). За словами Кириї, саме відсутність правової бази є ключовою причиною обмеженої участі громадськості.

ВИСНОВОК

Інтеграція та демократизація України в ЄС, зокрема, отримання нею статусу кандидата на вступ до ЄС у 2022 році, стимулювали реформи в освіті та міському плануванні, що відповідають європейським стандартам. Нові академічні програми з урбанізму, післявоєнної відбудови та державного управління відображають цей поштовх до сталого міського розвитку та демократичних цінностей.

Однак участь громадян у міському плануванні залишається обмеженою через відсутність правової бази, яка б зобов'язувала до залучення громадськості до участі. Хоча такі ініціативи, як «Переосмислення міст в Україні», спрямовані на покращення залучення громад, відсутність правової підтримки продовжує обмежувати більш широку участь, яка є життєво важливою для покращення міського розвитку та якості життя.

Інтеграція європейських стандартів та галузевих реформ

Інтеграція України з європейськими стандартами та реформи сектору міського розвитку мають вирішальне значення для адаптації до сучасних вимог та підвищення конкурентоспроможності. Ключові аспекти включають впровадження інноваційних технологій, екологічних стандартів та процесів модернізації, що відповідають принципам сталого розвитку. Ініціатива «Новий Європейський Баухауз» (НЄБ) підтримує повоєнну відбудову України, просуваючи сталі, енергоефективні та інклюзивні проекти міського розвитку. У 2024 році НЄБ вперше відзначив українські проекти: три помітні ініціативи отримали нагороди. Також наголошується на створенні нових професій, пов'язаних із «зеленим відновленням» та дотриманням екологічних норм. Академія «Новий Європейський Баухауз» (АНЄБ) була запущена у 2024 році для перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у будівельному секторі за участю різних зацікавлених сторін, від навчальних закладів до органів влади.

Крім того, ініціатива «Міста для України» («Cities4Ukraine»), що є частиною Шведської програми Polaris, має на меті побудову партнерських відносин між українськими та європейськими муніципалітетами, підтримуючи прагнення України до членства в ЄС та повоєнне відновлення шляхом сприяння обміну досвідом та налагодження відносин.

У контексті «зеленого відновлення» кілька нових професій стануть важливими. Наприклад, консультанти з відновлюваної енергетики проектуватимуть, впроваджуватимуть та обслуговуватимуть сонячні, вітрові та інші системи відновлюваної енергетики, забезпечуючи стале енергетичне майбутнє; експерти з зеленого будівництва, включаючи архітекторів, інженерів та будівельників, спеціалізуватимуться на використанні екологічно чистих матеріалів та технологій для створення стійких та енергоефективних споруд. Крім того, інженери з управління кліматичними ризиками оцінюватимуть вплив зміни клімату на різні сектори економіки та розроблятимуть стратегії адаптації до нових екологічних умов. Ці ролі є вирішальними для сприяння сталому розвитку та вирішення екологічних проблем у секторі техногенного середовища.

В рамках інтеграції принципів Нового європейського Баухауза в Україні Міністерство

розвитку громад та територій активно підтримує зусилля з відновлення на основі сталого розвитку, енергоефективності та соціальної інтеграції. Пілотні проекти, що реалізуються в Україні, включають використання біоматеріалів та цифровізацію будівництва, а також впровадження нових стандартів для державних службовців, архітекторів та інженерів, таких як ті, що просуваються [Фондом «Промприлад»](#) та [НЕЗЛАМНИ \(UNBROKEN Ukraine\)](#).

Не менш важливою є роль фахівців у збереженні та відновленні культурної спадщини. Однією з таких ініціатив є програма Безперервний Професійний Розвиток (CPD Ukraine) для архітекторів та містобудівників, організована Архітекторами Швеції та Національною спілкою архітекторів України в рамках проекту UREHERIT. Учасники цієї програми мають можливість вивчити сучасні методи збереження культурної спадщини та застосувати демократичний підхід до містобудування (Sveriger Arkitekter, 2024).

Таким чином, з розвитком «зеленого відновлення» Україна дедалі більше потребує висококваліфікованих фахівців з досвідом у сфері сталого розвитку, екології та збереження культурної та історичної спадщини. Вкрай важливо, щоб професійна підготовка таких спеціалістів в Україні відповідала європейським стандартам не лише для підвищення конкурентоспроможності, а й для забезпечення сталого розвитку та збереження навколишнього середовища для майбутніх поколінь.

ВИСНОВОК

Інтеграція України з європейськими стандартами та реформи міського розвитку є важливими для сталого відновлення та конкурентоспроможності. Ключові ініціативи, такі як Новий європейський Баухауз (НЄБ) та Міста для України (Cities4Ukraine), сприяють енергоефективним, інклюзивним проектам та сприяють співпраці з європейськими муніципалітетами. Зростання популярності професій «зеленого відновлення», таких як консультанти з відновлюваної енергії та експерти з зеленого будівництва, підкреслює необхідність спеціалізованої підготовки, що відповідає європейським принципам сталого розвитку. Посилення політики щодо біоматеріалів, цифрового будівництва та збереження спадщини додатково підтримує зусилля України з модернізації.

Забезпечення успішного міського розвитку вимагає збільшення кількості та якості сертифікованих архітекторів та містобудівників. Цього можна досягти завдяки ініціативам з постійного навчання та професійної перепідготовки, що сприяють саморегульним організаціям (СРО) та галузевим

асоціаціям, які контролюють затвердження проєктів. Зміцнюючи інституції СРО та узгоджуючи навчання з європейськими стандартами, Україна може створити стійку, кваліфіковану робочу силу, здатну керувати сталою міською трансформацією.

Роль діаспори у заповненні прогалів у знаннях

Українська діаспора, чисельність якої оцінюється в 20 мільйонів осіб, відіграє значну роль у відстоюванні інтересів України на міжнародному рівні, наданні гуманітарної допомоги та фінансової підтримки, особливо з початку повномасштабного вторгнення (Малиновська, 2025). Окрім надання невідкладної допомоги, діаспора та її партнери мають вирішальне значення для повоєнного відновлення завдяки мобілізації ресурсів, впливу на політику та підтримці зв'язків із вимушено переміщеним населенням. Така залученість часто сприяє «припливу мізків» (brain gain) через міжнародне партнерство з академічними та бізнес-секторами, що потенційно полегшує майбутнє повернення фахівців в Україну (ICMPD, 2024). Водночас діаспора є важливим голосом у відновленні країни, а жінки та діти, які складають більшість переміщених осіб, відіграють центральну роль у відбудові громад та соціальному розвитку (Udovik, Domènech, 2024).

ІНІЦІАТИВИ З ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДТРИМКИ ТА ТРАНСФЕРУ ЗНАНЬ

У відповідь на вторгнення 2022 року міжнародні організації фахівців у сфері техногенного середовища об'єднали зусилля задля підтримки українських колег у межах кількох ключових ініціатив:

- **Урбаністична коаліція для України «Ro3kvit»:** об'єднання понад 100 фахівців з України та з-за кордону, які займаються формуванням знань і методологій для відбудови міських і сільських територій. Задовольняючи нагальні потреби за допомогою проектування та досліджень, «Ro3kvit» пов'язує поточні дії з майбутніми стратегіями, використовуючи досвід інших повоєнних країн для розроблення перспективних методів міського дизайну та сталого розвитку.
- **ReThink:** провідна організація у сфері переходу України до економіки замкнутого циклу, що діє з 2017 року. У контексті реконструкції ReThink просуває стале управління відходами руйнувань та повторне використання матеріалів, гарантуючи, що процес відбудови відповідає стандартам Європейського зеленого курсу та мінімізує екологічний вплив.
- **Агентство «Restart»:** ініціатива, зосереджена на координації міжнародної допомоги у сферах архітектури та планування. RE-START працює над синхронізацією зусиль іноземних експертів із конкретними локальними потребами українських муніципалітетів, забезпечуючи

ефективну відповідність міжнародної допомоги «згори донизу» запитам громад «знизу догори».

- **Українська група дій з відновлення (URAG):** створена Міжнародним відділом Американської асоціації планувальників, ця волонтерська організація розробляє [Керівні принципи планування екологічної сталості](#) та сприяє співпраці між українськими й американськими планувальниками, викладачами та студентами задля надання технічної допомоги муніципалітетам.
- **Українсько-нідерландська урбаністична мережа (UNUN):** заснована для подолання розриву між українськими фахівцями та нідерландським ринком праці, мережа UNUN співпрацює з такими партнерами, як «BRIGHT Cooperative», «FABRICations» та «ReThink», з метою підвищення кваліфікації українців у сферах сталого відновлення та міського планування.

ДВОСТОРОННІ ПАРТНЕРСТВА З ВІДНОВЛЕННЯ

На додачу до професійних мереж національні агентства з розвитку забезпечують високий рівень інституційної та фінансової підтримки, необхідної для масштабної відбудови.

Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ) GmbH GIZ підтримує стійкість міст та цифрову освіту в межах програми «Інтегрований розвиток міст в Україні II». Працюючи у таких містах, як Львів, Вінниця та Миколаїв, GIZ фокусується на узгодженні національної політики зі стандартами ЄС та посиленні спроможності муніципалітетів через впровадження цифрових систем і стратегій сталого розвитку міст (GIZ, 2023).

Японське агентство міжнародного співробітництва (JICA) забезпечує технічну співпрацю та офіційну допомогу в цілях розвитку (ОПР), спрямовану на економічну стабільність та автономне врядування. Станом на 2025 рік JICA розширила напрями своєї діяльності для подолання критичних прогалів в енергетичному та інфраструктурному секторах, гарантуючи життєздатність та сталість проектів реконструкції (Vолокіта, 2025).

Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) стало наріжним каменем відновлення України завдяки своїм програмам «[HOVERLA](#)» та «[ERA](#)». Ці ініціативи зосереджені на зміцненні місцевого

самоврядування, підтримці децентралізації та відновленні критично важливої енергетичної інфраструктури. Надаючи безпосередню технічну допомогу муніципалітетам, USAID допомагає місцевим лідерам управляти проектами відбудови, покращувати якість державних послуг та забезпечувати економічну стабільність у постраждалих від війни регіонах.

ВИСНОВОК

Українська діаспора стала наріжним каменем національної життєстійкості, системно заповнюючи прогалини в знаннях і підтримуючи професійний розвиток переміщених фахівців у сфері техногенного середовища через дистанційне навчання, віддалену зайнятість та міжнародні освітні обміни. Завдяки створенню цих

можливостей ініціативи під керівництвом діаспори гарантують, що людський капітал країни не лише зберігається, а й примножується під час конфлікту.

Поява міжнародних коаліцій свідчить про перехід до висококоординованої, орієнтованої на майбутнє відбудови. Ці об'єднання успішно інтегрують світові найкращі практики екологічної сталості та економіки замкненого циклу в місцеві стратегії містобудування. Зрештою, діаспора виконує роль важливого сполучного каналу між Україною та глобальною експертизою. Через безпосередню професійну залученість, адвокацію політичних рішень чи сприяння двосторонній технічній підтримці від таких агентств, як USAID, GIZ та JICA, ці мережі зміцнюють фундамент для сталого, інклюзивного та сучасного відновлення.

Висновки

Україна неодноразово демонструвала здатність до відновлення під час складних випробувань, зокрема після збройних конфліктів та війн 1917–1920 та 1941–1945 років, успішно відбудовуючи інфраструктуру та відновлюючи освітні і наукові інституції. Цей досвід свідчить про силу українського духу та здатність до адаптації й модернізації у періоди криз.

Визначення та регуляція професій у сфері техногенного середовища

Еволюція професій у сфері містобудування в Україні пройшла шлях від централізованої радянської моделі до ринково орієнтованої системи після здобуття незалежності. Професійна сфера регулюється складною нормативно-правовою системою, що охоплює положення Конституції, закони, державні будівельні норми та сертифікаційні вимоги. Національна рамка кваліфікацій спрямована на узгодження підготовки кадрів із європейськими стандартами та сприяє мобільності робочої сили. Водночас викликає занепокоєння практика розробки архітектурних стандартів без належної участі професійної спільноти, що може вплинути на якість середовища, безпеку та професійну доброчесність.

Освіта та навчання

Освіта у сфері техногенного середовища в Україні поступово адаптується до сучасних тенденцій, хоча й досі зазнає впливу радянської системи жорсткої стандартизації. У процесі післявоєнної відбудови особливо важливим стане досягнення балансу між технічною компетентністю, творчістю та міждисциплінарними навичками.

Професійні організації та ринок

Професійний ринок у сфері містобудування в Україні перебуває в критичному стані через гостру нестачу сертифікованих фахівців, що посилюється еміграцією, мобілізацією та відсутністю ефективних механізмів професійного зростання. Для стабілізації ситуації необхідно посилити роль саморегулювних організацій (СРО), реформувати систему сертифікації, державних закупівель і страхування професійної відповідальності, а також гармонізувати ці процеси зі стандартами ЄС. Важливо також запровадити чітке розмежування професійних ролей у межах Національної рамки кваліфікацій, активізувати міждисциплінарну співпрацю та забезпечити офіційне визнання, регуляцію й сертифікацію таких спеціальностей, як просторове/міське планування та ландшафтна архітектура.

Вплив війни та економічні виклики

Війна загострила проблеми на ринку праці, спричинивши відтік кадрів і дефіцит робочої сили, що ставить під загрозу ефективність відбудови. Програми, як-от Skills4Recovery, сприяють перепідготовці переміщених фахівців. Також триваючий конфлікт порушив систему освіти, і уряд України вже розробляє післявоєнну реформу для інтеграції європейських стандартів.

Інтеграція з ЄС та демократичні реформи

Статус кандидата до ЄС прискорив реформи в міському плануванні та освіті. Участь громадськості в плануванні залишається обмеженою через слабку правову базу. Програми, як-от «Новий європейський Баухаус» та «Cities4Ukraine», сприяють сталому розвитку міст, а зміцнення прав СРО і стандартизація освіти наближують Україну до європейських вимог, хоча процес інтеграції з ЄС може бути тривалим та складним.

Роль української діаспори

Українська діаспора сприяє подоланню прогалів у знаннях через дистанційне навчання та ініціативи з реконструкції. Організації, як-от Ro3kvit та URAG, підтримують відновлення, хоча культурні та організаційні бар'єри обмежують ефективність професійної співпраці.

Напрями подальших досліджень:

- **Міжнародна співпраця та освітні реформи:** Наступні дослідження повинні оцінити, як міжнародна співпраця та освітні реформи впливають на постконфліктне відновлення, зокрема в контексті відновлення професійних мереж.
- **Методи навчання та зміни на ринку праці:** Майбутні дослідження мають оцінити інтеграцію нових підходів до навчання та інновацій, що відповідають змінам на ринку праці, особливо в сфері містопланування.
- **Вплив технологічних та екологічних змін:** Необхідно дослідити, як освітні програми та практики в містобудуванні адаптуються до викликів, таких як зміна клімату, сталий розвиток та цифровізація, з акцентом на роль технологічних інновацій.

Список використаних джерел

Законодавчі джерела

Верховна Рада України (1999). Про архітектурну діяльність, Закон України № 687-XIV, чинний, поточна редакція — Редакція від 15.11.2024, підстав а — 4017-IX. Доступно за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/687-14?lang=uk#Text> (Дата звернення: 17 березня 2025).

Верховна Рада України (2003). Про ліцензування видів господарської діяльності, Відомості Верховної Ради України (ВВР), № 24, ст. 174. Доступно за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text> (Дата звернення: 11 березня 2025)

Верховна Рада України (2010). Про будівельні норми, Закон України №1704-VII. Доступно за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1704-17#Text> (Дата звернення: 17 березня 2025)

Верховна Рада України (2014). Про вищу освіту, Відомості Верховної Ради України (ВВР), 37-38, ст. 2004. Доступно за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (Дата звернення: 4 березня 2025).

Верховна Рада України (2015). Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності, Відомості Верховної Ради України (ВВР), № 29, ст. 264. Доступно за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14#Text> (Дата звернення: 11 березня 2025).

Верховна Рада України (2017). Про освіту, Закон України № 2145-VIII. Доступно за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (Дата звернення: 4 березня 2025).

Верховна Рада України (2019). Про фахову передвищу освіту, Відомості Верховної Ради України (ВВР), 30, ст. 119. Доступно за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#n949> (Дата звернення: 4 березня 2025).

Кабінет Міністрів України (2011). Деякі питання професійної атестації виконавців окремих видів робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури, Постанова № 554 (23 травня 2011). Доступно за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-2011-%D0%BF#Text> (Дата звернення: 25 березня 2025).

Кабінет Міністрів України (2016). Про затвердження плану заходів із впровадження Національної рамки кваліфікацій на 2016–2020 роки, Розпорядження № 1077-р (14 грудня 2016 року). Доступно за посиланням: <https://www.kmu.gov.ua/npras/249663048> (Дата звернення: 17 березня 2025).

Кабінет Міністрів України (2020). Про Державну інспекцію архітектури та містобудування України, Положення № 1340. Доступно за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1340-2020-%D0%BF?find=1&text=%D0%BD%D0%B0%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4%D1%83+#Text> (Дата звернення: 25 березня 2025).

Кабінет Міністрів України (2024). Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти, Постанова № 1021 (30 серпня 2024). Доступно за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1021-2024-%D0%BF#Text> (Дата звернення: 4 березня 2025).

Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України (2009). Про затвердження Положення про Архітектурно-будівельну атестаційну комісію, Наказ № 212 (27 травня 2009). Доступно за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0622-09> (Дата звернення: 25 березня 2025).

Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України (2011). Наказ № 93 від 25 червня 2011 року, Про затвердження Положення про Атестаційну архітектурно-будівельну комісію. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 15 липня 2011 року за № 878/19616. Доступно за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0878-11#Text> (Дата звернення: 28 березня 2025).

Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України (2014). Наказ № 282 від 13 жовтня 2014 року, Про затвердження Порядку делегування повноважень саморегульним організаціям у сфері архітектурної діяльності. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 30 жовтня 2014 року за № 1369/26146. Доступно за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1369-14#Text> (Дата звернення: 28 березня 2025).

Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України (2014). Наказ № 137 від 13 травня 2014 року, Про затвердження Порядку реєстрації саморегульних організацій у сфері архітектурної діяльності. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 29 травня 2014 року за № 573/25350. Доступно за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0573-14#Text> (Дата звернення: 28 березня 2025).

Міністерство освіти і науки України (МОН, 2018). Наказ № 1172 від 29 жовтня 2018 року, Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, ступінь — бакалавр, галузь знань 28 — Публічне управління та адміністрування, спеціальність 281 — Публічне управління та адміністрування.

Міністерство освіти і науки України (МОН, 2020а). Наказ № 808 від 16 червня 2020 року, Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 191 — Архітектура та містобудування для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Міністерство освіти і науки України (МОН, 2020б).

Наказ № 805 від 16 червня 2020 року, Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, ступінь – бакалавр, галузь знань 10 – Природничі науки, спеціальність 106 – Географія.

Міністерство освіти і науки України (МОН, 2021а).

Наказ № 333 від 18 березня 2021 року, Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 192 – Будівництво та цивільна інженерія для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Міністерство освіти і науки України (МОН, 2021б).

Наказ № 519 від 11 травня 2021 року, Стандарт вищої освіти України: другий (магістерський) рівень, ступінь – магістр,

галузь знань 10 – Природничі науки, спеціальність 106 – Географія.

Міністерство освіти і науки України (МОН, 2022).

Наказ № 418 від 20 травня 2022 року, Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 191 – Архітектура та містобудування для другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Міністерство освіти і науки України (МОН, 2023).

Наказ № 835 від 10 липня 2023 року, Стандарт вищої освіти України: другий (магістерський) рівень, ступінь – магістр, галузь знань 19 – Архітектура та будівництво, спеціальність 193 – Геодезія та землеустрій.

Документи ООН

UN-Habitat, (2013). *Planning Sustainable Cities: UN-Habitat Practices and Perspectives*. Доступно за посиланням: https://unhabitat.org/sites/default/files/download-manager-files/1404131088wpdm_Planning%20Sustainable%20Cities%20UN-HABITAT%20Practices%20and%20Perspectives.pdf (Дата звернення: 2 березня 2025).

UN-Habitat, (2016). *HABITAT III New Urban Agenda: Quito Declaration on Sustainable Cities and Human Settlements for All*. UN-Habitat, Quito.

UNESCO, (2017). *Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives*. UNESCO, Paris.

Документи ЄС

Eastern Partnership University Cluster (n.d.). *Opportunities*. Доступно за посиланням: <https://eapuc.eu/EAPUC-10.html> (Дата звернення: 17 березня 2025).

ECTP-CEU (2017). *Complete Charter: International Agreement and Declaration by the National Institutes and Associations of Professional Town Planners within the European Economic Community*. Доступно за посиланням: www.ectp-ceu.eu/index.php/en/about-us-2/founding-charter?id=89 (Дата звернення: 1 березня 2025).

European Commission (n.d.). *Regulated Professions in the EU: Profession 12406*. Доступно за посиланням: <https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regprof/professions/generic/profession/12406> (Дата звернення: 4 березня 2025).

European Commission (2023). *Comparison Report of the European Qualifications Framework and the Ukrainian National Qualifications Framework*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Доступно за посиланням: <https://>

europass.europa.eu/system/files/2023-02/Comparison%20report%20final%20rev%202023-02-2023%20EN.pdf (Дата звернення: 17 березня 2025).

European Court of Auditors (2024). *The Recognition of Professional Qualifications in the EU: An Essential Mechanism, but Used Sparsely and Inconsistently*, Special Report No. 10. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Доступно за посиланням: <https://data.europa.eu/doi/10.2865/543068>.

European Training Foundation (2021). *Ukraine: Enhancing Skills for a Competitive Workforce*. Доступно за посиланням: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2021-11/ukraine_ua.pdf?utm_source=chatgpt.com (Дата звернення: 4 березня 2025).

Europass (n.d.). *Recognition of Skills and Qualifications*. Доступно за посиланням: <https://europass.europa.eu/en/recognition-skills-and-qualifications> (Дата звернення: 15 березня 2025).

Публікація

Академія будівництва України (б.р.). *Історія Академії будівництва України*. Доступно за посиланням: <https://abu.in.ua/istoriya-abu/> (Дата звернення: 19 березня 2025).

Алексєєнко, А. (2016). «Джерела до вивчення історії науки, промисловості та архітектури Одеси у фондах Центрального державного науково-технічного архіву України», *Актуальні питання історії науки*, 2, с. 25–29. Доступно за посиланням: [https://archive.od.gov.ua/wp-](https://archive.od.gov.ua/wp-content/uploads/2016/03/2016_ais-2_2016_ais-2_0025-0029.pdf)

[content/old-files/PUBLIC/books/2016_ais-2_2016_ais-2_0025-0029.pdf](https://archive.od.gov.ua/wp-content/uploads/2016/03/2016_ais-2_2016_ais-2_0025-0029.pdf) (Дата звернення: 16 березня 2025).

Бондаренко, Р.І. (2003). «Академія будівництва і архітектури при Держбуді УРСР», *Енциклопедія історії України*, 1, с. 688. Київ: Національна академія наук України. Доступно за посиланням: http://www.history.org.ua/?termin=Akademiia_budivnytstva_t (Дата звернення: 1 березня 2025).

Буряк, О.П. (2021). «Проектний ринок, архітектурна освіта та канали відтворення професіоналізму», *Науковий вісник будівництва*, 103(1), с. 5–11. Доступно за посиланням: <https://doi.org/10.29295/2311-7257-2021-103-1-5-11>.

Буряк, О.П., Хороян, Н.П., Куценко, Т.Д. (2022). «Історичні віхи становлення та розвитку харківської архітектурної школи», *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*, 62, с. 15–28. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2022.62.15-28>.

Винницький, М. (2024). *Модернізація мережі ЗВО: принципи та критерії для прийняття рішень*. Доступно за посиланням: <https://osvita.ua/blogs/91166/> (Дата звернення: 4 березня 2025).

Винницький, М. (2025). Витримати конкуренцію з європейськими вишами зможуть лише великі та потужні заклади. Урядова реформа спрямована на створення мережі потужних вишів. Доступно за посиланням: <https://osvita.ua/blogs/91424/> (Дата звернення: 4 березня 2025).

Врона, І.В. (1928). Київський Художній Інститут. Мистецько-технічний виш, 8. Доступно за посиланням: https://uartlib.org/downloads/MisteckoTehnichniy_uartlib.org.pdf (Дата звернення: 1 березня 2025).

Гладун, О. (2025). Член-кореспондент НАН України Олександр Гладун – про демографічну ситуацію в Україні до великої війни, зараз і в майбутньому. Головний портал Національної академії наук України. Доступно за посиланням: https://nas.gov.ua/media_about_us/chlen-korespondent-nan-ukrani-oleksandr-gladun-pro-demografichnu-situaciju-v-ukrani-do-veliko-viyini-zaraz-i-v-maybutnomu (Дата звернення: 4 березня 2025).

Гомон, О.О. (2025). Модернізація архітектурної освіти в Україні: виклики, тенденції та перспективи. *Науково-практична конференція, присвячена 95-річчю КНУБА, 35-річчю кафедри дизайну архітектурного середовища, 35-річчю кафедри теорії архітектури і архітектурного проектування та співпраці з кафедрою міського дизайну та планування Технічного університету Дармштадта* (9 квітня 2025 року, м. Київ). Київ: КНУБА. С. 51.

ГО «Хмарочос» (2022). Архітектори розробили проєкт тимчасового житла для митців, яке зведуть біля Ужгорода. Доступно за посиланням: <https://hmarochos.kiev.ua/2022/04/20/arhitektory-rozrobyly-proyekt-tymchasovogo-zhytla-dlya-mytcziv-yake-zvedut-bilya-uzhgoroda/> (Дата звернення: 17 березня 2025).

Голоденко, І. (2017). Основні етапи становлення і розвитку системи вищої освіти в Україні. *Legea și Viața* (online), 16–20. Доступно за посиланням: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/16_20_Osnovnye%20jetapy%20stanovlenija%20i%20razvitija%20sistemy%20vysshego%20obrazovanija%20v%20Ukraine.pdf (Дата звернення: 1 березня 2025).

Григор'єва, В. Б. та Білгородська, О. Є. (2022). Сучасні виклики в архітектурно-художній освіті. *Регіональні проблеми архітектури та містобудування*, 16, с. 241–248. DOI: 10.31650/2707-403X-2022-16-241-248.

Госстрой (1970). *Гиппрограду 40 лет. Краткий обзор истории и творческой деятельности 1940–1970*.

Добровольська, В. А. (2024). Діяльність Одеського відділення Імператорського технічного товариства з організації школи десятиріч будівельної справи (кінець XIX – початок XX ст.). *Studies in History and Philosophy of Science and Technology*, 33(1), с. 94–103. Доступно за посиланням: <https://doi.org/10.15421/272410> (Дата звернення: 1 березня 2025).

Дьомін, М. М., Наймарк, Й. І. та Фомін, І. О. (1961). *Містобудівництво в Українській РСР у семиріччі*. Київ, с. 22–25.

Дьомін, М. М., Міщенко, О. Д. та Сингаївська, О. І. (2009). Дисципліна Планування та благоустроїв міст. *Містобудування та територіальне планування: Науково-технічний збірник*, 32, с. 13–30. Київ: КНУБА. Доступно за посиланням: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi71/0051976.pdf>

Евразія (2025). *Digitalization of the construction sector: simplifying business and paving the way for transparent post-war reconstruction of Ukraine*. Доступно за посиланням: <https://www.eurasia.org/success-stories/digitalization-of-the-construction-sector-simplifying-business-and-paving-the-way-for-transparent-post-war-reconstruction-of-ukraine> (Дата звернення: 17 березня 2025).

Ейнгорн, А. Л. (1937). Опыт планировки городов на Украине. У: Ю. К. Милонов (ред.), *Проблемы архитектуры: Сборник материалов: Том II, книга 1*, с. 153–182. Москва: Издательство Всесоюзной Академии архитектуры.

Європейський фонд освіти (2021). *Національна рамка кваліфікацій – Україна*. Доступно за посиланням: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2021-11/ukraine_ua.pdf?utm_source=chatgpt.com (Дата звернення: 4 березня 2025).

Єрофалов-Пилипчак, Б. Л. (2010). *Архітектура советського Києва*. Київ: Видавничий дім А+С. Доступно за посиланням: http://nsau.org/wp-content/uploads/2023/12/Sov-kiev_sborka-web-colour_cropped_web.pdf (Дата звернення: 1 березня 2025).

Іванюта, А. (2016). Як в Україні (не) залучають дітей та підлітків до міського управління (Online). Доступно за посиланням: <https://mistosite.org.ua/uk/articles/yak-v-ukraini-ne-zaluchaiut-ditei-ta-pidlitkiv-do-miskoho-upravlinnia> (Дата звернення: 17 березня 2025).

Інститут освітньої аналітики (2022). *Освіта України в умовах воєнного стану*. Доступно за посиланням: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/education-of-ukraine_2022.pdf (Дата звернення: 4 березня 2025).

Київська школа економіки (n.d.). Магістерська програма «Урбаністика та повоєнна відбудова» (Online). Доступно за посиланням: <https://university.kse.ua/magistratura/mur> (Дата звернення: 17 березня 2025).

Кирий, А. (2017). Що не так з сучасною архітектурою в Україні. *Українська правда. Життя*, 8 вересня. Доступно за посиланням: <https://life.pravda.com.ua/columns/2017/09/08/226345/> (Дата звернення: 29 березня 2025).

Кирий, А. (2024). Містобудівне законодавство України. Україна: Демократична відбудова. Данська асоціація архітекторів, Національна спілка архітекторів України, Фонд Дреєра, Gehl. с. 24–44. ISBN 9788797420898. Доступно за посиланням: <https://pragmatika.media/danska-krov-ian-hejl-ta-vijna-za-miskyj-prostir-notatky-z-prezentatsii-posibnyka-pro-vidbudovu>.

Кирий, А. (2025). Архітектура без архітектора: як тиск на професійну спільноту позбавляє її права голосу. *Вечірній Київ*, 11 березня. Доступно за посиланням: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/109687/> (Дата звернення: 19 березня 2025).

Козій, О. (2021). 1999 рік. Як з'явилась спрощена система оподаткування | Історія українського бізнесу. *Forbes*, 19 липня. Доступно за посиланням: <https://forbes.ua/30-rokiv-ukrainskogo-biznesu/1999-rik-yak-zyavilis-fop-istoriya-ukrainskogo-biznesu-19072021-1984> (Дата звернення: 17 березня 2025).

Кондель-Пермінова, Н. М. (2006). До історії архітектурної та будівельної освіти в Україні. *Сучасні проблеми художньої освіти в Україні*, 2, с. 107–126. Доступно за посиланням: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spkho_2006_2_28 (Дата звернення: 1 березня 2025).

Король, В. М. (2022). Діяльність системи державних трудових резервів як фактор урбанізації у повоєнній Україні (1945 – початок 1950-х років). *Шлях до Європи*, 38, с. 57. Доступно за посиланням: <https://doi.org/10.21272/shaj.2022.i38.p.57> (Дата звернення: 1 березня 2025).

Лікарчук, І. Л. (1996). *Проблеми підготовки робітничих кадрів в Україні (1920–1929 рр.)*. Київ: Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України.

Лікарчук, І. Л. (1999). *Управління системами підготовки кваліфікованих робітників в Україні: педагогічний аспект (1888–1998 роки)*. Докторська дисертація, Інститут педагогіки і психології професійної освіти, Національна академія педагогічних наук України.

Малиновська, О. (2025). Центр економічних і соціальних досліджень НІСД. Міжнародний досвід державної політики залучення діаспори. Доступно за посиланням: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/mizhnarodnyy-dosvid-derzhavnoyi-polityky-zaluchennya-diaspory> (Дата звернення: 5 березня 2025).

Марковський, А. І. (2020). Три етапи переходу від "сталінського ампіру" до модернізму на прикладі Києва. *Містобудування та територіальне планування*. DOI: 10.32347/2076-815x.2020.75.249. Доступно за посиланням: http://mtp.knuba.edu.ua/article/view/221093/pdf_27 (Дата звернення: 16 березня 2025).

Мартин, Ю. (2024). Чому професійні стандарти мають розробляти роботодавці та професійні об'єднання й асоціації. *Архітектори кваліфікацій: хто є рушійною силою у створенні стандартів*. Доступно за посиланням: <https://osvita.ua/blogs/94009/> (Дата звернення: 4 березня 2025).

Милонов, Ю. К. (1937). *Проблеми архитектуры: Сборник материалов: Том II, книга 1*. Москва: Издательство Всесоюзной Академии архитектуры.

Милько, В. (2019). Від мурів до бульварів: творення модерного міста в Україні (кінець XVIII – початок XX ст.). Київ: Інститут історії України.

Михайлишина, Д. та Телетьон, А. (2020). Як сприяти співпраці між університетами та бізнесом? *Центр економічної стратегії*. Доступно за посиланням: https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2020/08/Як_сприяти_співпраці_між_університетами_та_бізнесом.pdf (Дата звернення: 4 березня 2025).

Мойсеєнко, З. В. (1995). Відродження національної своєрідності архітектури України. *Архітектурна спадщина України*, Вип. 2: Національні особливості архітектури народу України, с. 230–237. Київ: НДІТІАМ.

Національне агентство кваліфікацій (2020). *Історія становлення Національної рамки кваліфікацій. Екскурс в минуле* (онлайн). Доступно за посиланням: <https://nqa.gov.ua/news/istoria-stanovlennia-nacionalnoi-ramki-kvalifikacij-ekskurs-v-minule/> (Дата звернення: 4 березня 2025).

Національне агентство кваліфікацій (2024). *Глобальні навички майбутнього. Людський капітал 2030* (онлайн). Доступно за посиланням: <https://drive.google.com/file/d/1XHZeW0b4NwPFgl1Wa7X0eCT1Ml6mqD6c/view> (Дата звернення: 17 березня 2025).

Національне агентство з якості вищої освіти (2024). *NAQA Milestones*. Доступно за посиланням: <https://en.naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/NAQA-Milestones.pdf> (Дата звернення: 17 березня 2025).

Національна спілка архітекторів України (2012). Про Національну спілку архітекторів України. А+С, 3–4, с. 4–5. Доступно за посиланням: <http://nsau.org/npo-ncay/> (Дата звернення: 4 березня 2025).

Національна спілка архітекторів України (2022). *Положення про архітектурну палату Національної спілки архітекторів України*. Доступно за посиланням: <http://nsau.org/2022/01/27/положення-про-архітектурну-палату-на/> (Дата звернення: 19 березня 2025).

Національний університет «Львівська політехніка» (б. д.). *Витоки та етапи становлення Національного університету «Львівська політехніка»*. Доступно за посиланням: <https://lpnu.ua/istoriia-universytetu/vytoky-ta-etapy-stanovlennia> (Дата звернення: 1 березня 2025).

Нічкало, Н. (2008). *Трансформація професійно-технічної освіти України*. Київ: Педагогічна думка. Доступно за посиланням: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/711148/1/12.pdf> (Дата звернення: 1 березня 2025).

Нікуленко, С. І. (2015а). Становлення системи вищої художньої освіти в Україні в пореволюційні роки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 43, с. 40–45.

Нікуленко, С. (2015б). З історії вищої художньої освіти у Харкові (1921–1927 рр.). *Імідж сучасного педагога*, 9.

Освіта.ua (2014). *Реконструкція вищої освіти в Україні: зміни та новачки*, 20 жовтня. Доступно за посиланням: <http://osvita.ua/vnz/reform/43404/> (Дата звернення: 17 березня 2025).

Освіта.ua (2025). *Спеціальності, що мають особливу підтримку держави* (онлайн). Доступно за посиланням: <https://osvita.ua/consultations/bachelor/68927/> (Дата звернення: 17 березня 2025).

Осетрін, М. (2009). Організація підготовки фахівців за спеціальністю «Міське будівництво та господарство» в умовах переходу на двоступеневу систему в інженерній освіті. *Містобудування та територіальне планування: Науково-технічний збірник*, 32. Київ: КНУБА.

Міністерство освіти і науки України (б. д.). *План відновлення України: освіта та наука як фундамент розвитку людського потенціалу* (онлайн). Доступно за посиланням: <https://mon.gov.ua/ua/news/plan-vidnovlenniyukrayini-osvita-ta-nauka-yak-fundament-rozvitkulyudskogo-potencialu> (Дата звернення: 4 березня 2025).

Посацький, Б. (2007). *Простір міста і міська культура (на зламі ХХ–ХХІ ст.)*. Львів: Національний університет «Львівська політехніка». ISBN 978-966-553-585-0.

Пучков, А. (2021). До історії функціонування Академії у 1945–2021 роках. *Академія архітектури України* (онлайн). Доступно за посиланням: <https://yaa.com.ua/history/> (Дата звернення: 19 березня 2025).

Савицький, М. (2020). *1930–2020 – ДБІ – ДІБІ – ПДАБА – РОКИ, ПОДІЇ, ОСОБИСТОСТІ* (онлайн). Доступно за посиланням: <https://pgasa.dp.ua/pryvitannya-z-90-richchya/> (Дата звернення: 4 березня 2025).

Селетський, А. (2012). *Професійна підготовка робітничих кадрів в Україні (1920–1959 рр.)*. Київ: Вид-во Інституту професійно-технічної освіти НАПН України.

Смоленська, С. (2017). *Архітектура авангардного модернізму в Україні: генеза та спадщина* (дис. д-ра мистецтвознавства). Харків.

Союз радянських архітекторів (1947). *Архитектура СССР 1917–1947. Архитектура страны социализма*. Москва: Союз радянських архітекторів.

Солушенко, О. (2020). ХІБІ – ХДТУБА – ХНУБА: 90 років історії. *Наш Колегіум*, 102(4), с. 14–23. DOI: <https://doi.org/10.30837/nc.2020.4.18> (Дата звернення: 1 березня 2025).

Соціологічна група «Рейтинг» (2022). *Вісімнадцяте національне опитування «Психологічні маркери війни» (8–9 жовтня 2022 р.)* (онлайн). Доступно за посиланням: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/vosemnadcatyy_obschenacionalnyy_opros_psihologicheskije_markery_voyny_8-9_oktyabrya_2022.html (Дата звернення: 4 березня 2025).

Станіславський, А. І. (1971). *Планировка и застройка городов Украины*. – К.: Будівельник, 1971. – 266 с.

Студеннікова, І. (2024). Ринок праці в умовах війни: демографічні виклики для України. *VoxUkraine*, 25 вересня. Доступно за посиланням: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3909003-rinok-praci-v-umovah-vijni-demografichni-vikliki-dla-ukraini.html> (Дата звернення: 4 березня 2025).

Черемис, В. (2024). Архітекторів стане менше? Міністерство освіти і науки анонсувало скасування низки спеціальностей та освітніх рівнів у галузі архітектури. *PRAGMATIKA.MEDIA*, 1 березня. Доступно за посиланням: <https://pragmatika.media> (Дата звернення: 19 березня 2025).

Чижевський, О., Кирій, А., Чуйко, К. (2023). Чому саморегулювання важливе для розвитку архітектури та міст. *Lb.ua* (онлайн). Доступно за посиланням: https://lb.ua/blog/anna_kyrii/585956_chomu_samoregulyuvannya_vazhlyve.html (Дата звернення: 5 березня 2025).

Чижевський, О. (2024). Звернення НСАУ до Національного агентства кваліфікації щодо розроблення проєктів професійних стандартів архітекторів, та першочерговому праві НСАУ у підготовці цих стандартів. *Національна спілка архітекторів України*, 25 жовтня. Доступно за посиланням: http://nsau.org/2024/11/13/zvern_nsau_agentstvo_kvalifikatsii/ (Дата звернення: 4 березня 2025).

Чижевський, О. (2024). Доповідь президента НСАУ Олександра Чижевського на ХХІІ звітно-виборчому з'їзді НСАУ. *Національна спілка архітекторів України*, 14 січня. Доступно за посиланням: <http://nsau.org/2024/01/14/%d0%b4%d0%be%d0%bf%d0%be%d0%b2%d1%96%d0%b4%d1%8c-%d0%be%d0%bb%d0%b5%d0%ba%d1%81%d0%b0%d0%bd%d0%b4%d1%80%d0%b0-%d1%87%d0%b8%d0%b6%d0%b5%d0%b2%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%be%d0%b3%d0%be-%d0%bd%d0%b0-%d1%85/> (Дата звернення: 4 березня 2025).

Федосова, І. (2013). Система высшего технического образования Украины в 20-х годах XX столетия. *Естественно-гуманитарные исследования*, 1.

Фільваров, Г. (2022). Проблеми екології міської культури. Досвід та перспективи розвитку міст України. Вип. 2. Київ, с. 32.

Ханін, С. (2024). Кадровий голод. Що відбувається на ринку праці України під час війни (онлайн). Доступно за посиланням: <https://dif.org.ua/article/kadroviy-golod-shcho-vidbuvaetsya-na-rinku-pratsi-ukraini-pid-chas-viyni> (Дата звернення: 17 березня 2025).

Центр архівної документації України (2013).

"Несгибаемый Киев в непобедимости и сиянии новых дней восстановления, возрождения (проекты из фондов ЦГНТА Украины)", *Архивний портал України*. Доступно за посиланням: <https://web.archive.org/web/20131209001128/http://www.archive.gov.ua/rus/viewexhibitions/54.html> (Дата звернення: 16 березня 2025).

Шаров, О. (2024). Стратегія розвитку вищої освіти України на 2022–2032 роки: проєкт Операційного плану на 2025–2028 роки (онлайн). Доступно за посиланням: https://erasmusplus.org.ua/wp-content/uploads/2024/10/2_sharov-pershyj-proyekt-op-srvo-2025-2028-2024-09-23.pdf (Дата звернення: 17 березня 2025).

Шебек, Н. (2019). Концепція і перспективний план розвитку кафедри містобудування на 2019–2024 роки. Київ: Київський національний університет будівництва і архітектури.

Шевчук, С. (2013). Аналогії. Образование в Украине при царе, СССР и сегодня. *Inpress.ua* (онлайн). Доступно за посиланням: <https://inpress.ua/ru/society/17117-analogii-obrazovanie-v-ukraine-pri-tsare-sssr-i-segodnya> (Дата звернення: 1 березня 2025).

Янковська, О. та Бачинський, Д. (2013). Реформи в УРСР у соціальній сфері (1950–1960-ті рр.): житлове забезпечення. *Історія України: Міждисциплінарні дослідження*, 18, с. 132–148. Доступно за посиланням: http://history.org.ua/JournALL/xxx/xxx_2013_18/16.pdf (Дата звернення: 16 березня 2025).

Яценко, В. та Козлова, Ю. (2014). Система освіти України та її адаптація до міжнародної стандартної класифікації МСКО. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*, 35, с. 249–257.

Яценко, В. (2016). Передумови та початок зародження регіонального планування в Україні. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*, 42, с. 252–258. Київ: КНУБА. Доступно за посиланням: <https://repository.knuba.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1e94e506-8461-4357-8b04-269a13573703/content> (Дата звернення: 17 березня 2025).

Яценко, В. (2018). Трансформація парадигми містобудівного планування в нових соціально-адміністративних умовах. *Містобудування та територіальне планування*, 66, с. 681–689. Київ: КНУБА. Доступно за посиланням: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/MTP_2018_66_80.pdf (Дата звернення: 17 березня 2025).

Abramov, R. (2014). The History of Sociological Research on Occupations and Professions in the USSR 1960–80s: Ideological Frameworks and Analytical Resources. *Higher School of Economics. Research Paper*, WP BRP 40/SOC/2014. Доступно за посиланням: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2430178 (Дата звернення: 1 березня 2017).

AESOP (1995). Core requirements for a high quality European planning education. Доступно за посиланням: www.aesop-planning.eu/en_GB/core-curriculum (Дата звернення: 4 березня 2025).

American Planning Association International Division (2024). *Environmental sustainability planning guidelines: a product of Ukraine Rebuilding Action Group*. Доступно за посиланням: <https://sustainability.urag.org/home>

Architects' Council of Europe (2025). *The Architectural Profession in Europe: 2024 Sector Study*. April 2025. Research by Mirza & Nacey Research Ltd. Доступно за посиланням: <https://ace-cae.eu/wp-content/uploads/2025/03/2024-ACE-Sector-Study-EN-01042025.pdf> (Дата звернення: 3 березня 2025).

Australian Government (2023). *Australian Government response to the Inquiry into support for Ukraine*. Доступно за посиланням: <https://www.pmc.gov.au/sites/default/files/resource/download/australian-government-response-to-inquiry-into-support-for-ukraine.pdf> (Дата звернення: 29 березня 2025).

BDO Україна (2024). Український ринок будівництва у 2024 році [Електронний ресурс]. Доступно за посиланням: <https://www.bdo.ua/en-gb/insights-1/information-materials/2024/ukrainian-construction-market-in-2024> (Дата звернення: 3 березня 2025).

BMZ та Міністерство економіки України (2024). *Launch of the international "Skills Alliance for Ukraine" at URC2024*. (онлайн) Доступно за посиланням: <https://www.bmz.de/en/news/press-releases/launch-of-the-international-skills-alliance-for-ukraine-215342> (Дата звернення: 4 березня 2025).

CEDOS (2025). Середня та вища освіта у проєкті Плану відновлення України: можливості і ризики. (онлайн) Доступно за посиланням: <https://cedos.org.ua/researches/serednya-ta-vyshha-osvita-u-proyektii-planu-vidnovlennya-ukrayiny/> (Дата звернення: 4 березня 2025).

Frank, A., Mironowicz, I., Lourenco, J., Franchini, T., Ache, P., Finka, M., Scholl, B. та Grams, A. (2014). Educating planners in Europe: a review of 21st century study programmes. *Progress in Planning*, 91, с. 30–94.

GIZ (2023). *Supporting resilient cities and reconstruction in Ukraine: Strengthening urban resilience in the areas of supply infrastructure and housing*. (Online). Доступно за посиланням: <https://www.giz.de/en/worldwide/137964.html> (Дата звернення: 17 березня 2025).

International Labour Organization (2023). *Prospects for achieving Ukraine's 2032 GDP target: A labour market perspective.* (Online). Доступно за посиланням: <https://reliefweb.int/report/ukraine/prospects-achieving-ukraines-2032-gdp-target-labour-market-perspective-september-2023> (Дата звернення: 17 березня 2025).

Johnson, B. J., Korniyenko, G., Pantiukhina, O. та Hutson, N. M. (2025). *Democratizing Town Planning Education: A Comparative Study of U.S. and Ukraine Planning Programs.* (на розгляді).

Kurapov, A., Pavlenko, V., Drozdov, A., Bezliudna, V., Reznik, A. та Isralowitz, R. (2022). Toward an Understanding of the Russian-Ukrainian War Impact on University Students and Personnel. *Journal of Loss and Trauma*, 28(2), с. 167–174. <https://doi.org/10.1080/15325024.2022.2084838>

Korniyenko, G., Pantiukhina, O. (2025). Incorporating disability justice into post-war spatial development in Ukraine: Gaps and recommendations. *European Journal of Spatial Development (EJSD)*, 22(3), 51–63. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17349631>

Kozlovskaya, N. (2023). This year, 207 architects have upgraded their qualifications through specialised universities. *Ministry of Communities, Territories and Infrastructure of Ukraine.* Доступно за посиланням: <https://mtu.gov.ua/news/34752.html> (Дата звернення: 19 лютого 2025).

Livitska, A. (2021). Construction in Post-Soviet Countries 2021: Ukraine. *Астерс Лоерс*, 19 січня. Доступно за посиланням: https://www.asterslaw.com/press_center/publications/construction_in_postsoviet_countries_2021_ukraine/ (Дата звернення: 17 березня 2025).

Mironowicz, I. (ред.) (2015). *Planning Education, No. 3: Excellence in Planning Education: Local, European and Global Perspective.* AESOP: Wrocław.

Mrowczynski, R. (2012). Self-Regulation of Legal Professions in State-Socialism: Poland and Russia Compared. *Rechtsgeschichte (Legal History)*, № 20, с. 170–188. Доступно за посиланням http://rg.rg.mpg.de/en/article_id/802 (Дата звернення: 1 березня 2025).

National Council of Architects, Planners, Landscapers and Conservationists (б. д.). *Guidelines for providing opportunities for Ukrainian architects and architecture students with Italian professional firms* (Online). Доступно за посиланням: <https://www.architeti.cooperazione.org/en/guidelines-for-providing-opportunities-for-ukrainian-architects-and-architecture-students-with-italian-professional-firms/#toggle-id-8> (Дата звернення: 17 березня 2025).

NV.ua (2024). Australia commits new aid to Ukraine for reconstruction and energy support. Доступно за посиланням: <https://english.nv.ua/nation/australia-pledges-support-for-ukraine-s-reconstruction-with-a-66m-donation-50475284.html> (Дата звернення: 28 березня 2025).

Oborn, P. та Walters, J. (2020). *Planning for climate change and rapid urbanisation: Survey of the built environment professions in the Commonwealth.* Commonwealth Association

of Architects. Доступно за посиланням: www.comarchitect.org (Дата звернення: 29 березня 2025).

Open Government Partnership (2025). *Commitment: UA0101.* Доступно за посиланням: https://www.opengovpartnership.org/members/ukraine/commitments/ua0101/?utm_source=chatgpt.com (Дата звернення: 17 березня 2025).

Pedersen, K. W., Pharo, E., Peterson, C. та Clark, G. A. (2017). Wheels of change in higher education: a collaborative, multi-stakeholder project as a vehicle for sustainability education. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, Vol. 18, № 2, с. 171–184.

RTPI (2016). Skills and Competencies for Planners. Доступно за посиланням: www.rtpi.org.uk/education-and-careers/cpd-for-rtpi-members/cpd-requirements/skills-and-competencies-for-planners/ (Дата звернення: 4 березня 2025).

Rubryka (2025). Skills4Recovery retrains Ukraine's workforce for reconstruction and resilience. On mental health and accessibility. Доступно за посиланням: https://rubryka.com/en/article/yak-pratsyuye-programa-skills4recovery/?utm_source=chatgpt.com (Дата звернення: 4 березня 2025).

Ro3kvit (2023). Trends in Spatial Planning in Reconstruction Processes: Research Results and Experience of the Professional Community. Доступно за посиланням: <https://ro3kvit.com/projects/trends-in-spatial-planning-in-reconstruction-processes> (Дата звернення: 19 березня 2025).

Scholl, B. (ред.) (2012). *HESP - Higher Education in Spatial Planning – Positions and Reflections.* vdf Hochschulverlag, AG.ETH Zürich: Zürich.

Sletto, B. (2010). Educating reflective practitioners: learning to embrace the unexpected through service learning. *Journal of Planning Education and Research*, Vol. 29, № 4, с. 403–415.

Sociological Group "Rating" (2022). The Eighteenth National Survey "Psychological Markers of the War" (October 2022). Доступно за посиланням: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/vosemnadcatyy_obschenacionalnyy_opros_psihologicheskie_markery_voyny_8-9_oktyabrya_2022.html (Дата звернення: 28 березня 2025).

Solovei, O. (2023). Shortage of hands for reconstruction: What's happening in Ukraine's construction market? *Property Forum.* Доступно за посиланням: <https://www.property-forum.eu/news/shortage-of-hands-for-reconstruction-whats-happening-in-ukraines-construction-market/17005> (Дата звернення: 19 березня 2025).

Today.ua (2023). В Україні планують закрити частину університетів та коледжів: заява МОН. (онлайн) Доступно за посиланням: <https://today.ua/v-ukraine-planiruyut-zakryt-chast-universitetov-i-kolledzhej-zayavlenie-mon/> (Дата звернення: 4 березня 2025).

Udovyk, O. та M-Domènech, R. (2024). Feminist urban futures: Envisioning the future of Ukrainian cities through the lens of the displaced community in Valencia (Spain). *Futures*, 164, 103504. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2024.103504>.

Ukraine Crisis Analysis Team (2023). The Changing Face of Employment in Ukraine: Challenges and Opportunities. August. Доступно за посиланням: <https://uacat.org/posts/the-changing-face-of-employment-in-ukraine-challenges-and-opportunities/> (Дата звернення: 28 березня 2025).

Ukraine Rebuilding Action Group (URAG) (2022). About (Online). Доступно за посиланням: <https://www.urag.org/english/about> (Дата звернення: 17 березня 2025).

Utekhin, I., Paperno, S., Nakhimovsky, A., Ries, N. (2025). Housing in the USSR. *The World of the Soviet Citizen: Communal Living in Russia*. Доступно за посиланням: <https://kommunalka.colgate.edu/cfm/essays.cfm?ClipID=376> (Дата звернення: 28 березня 2025).

Vaschenko, A. (2022). Support by Design: American architects keeping their war-affected Ukrainian colleagues in work (Online). *LDesign | SWA Group*. Доступно за посиланням: [https://www.theplan.it/eng/whats_on/support-](https://www.theplan.it/eng/whats_on/support-by-design-american-architects-keeping-their-war-affected-ukrainian-colleagues-in-work)

[by-design-american-architects-keeping-their-war-affected-ukrainian-colleagues-in-work](https://www.theplan.it/eng/whats_on/support-by-design-american-architects-keeping-their-war-affected-ukrainian-colleagues-in-work) (Дата звернення: 17 березня 2025).

Volokita, V. (2025). Japanese agency seeks to replace USAID in some Ukrainian projects. *Pravda.com.ua*, 5 March. Доступно за посиланням: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2025/03/5/7501418/> (Дата звернення: 1 квітня 2025).

Work.ua (2023). Рік війни: роботодавці успішно «відвоювали» 60% ринку праці та просуваються на схід, 22 лютого. Доступно за посиланням: <https://www.work.ua/news/ukraine/2337/> (Дата звернення: 6 березня 2025).

World Bank (2022). *Ukraine - Fourth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4): лютого 2022 - December 2024*. Washington, D.C.: World Bank Group. Доступно за посиланням: <http://documents.worldbank.org/curated/en/099022025114040022> (Дата звернення: 28 березня 2025).

Бази даних

Державний комітет статистики України (2001). Всеукраїнський перепис населення. Доступно за посиланням: <https://2001.ukrcensus.gov.ua/> (Дата звернення: 7 березня 2025).

Єдина Державна Електронна База з Питань Освіти (ЄДЕБО). Реєстр суб'єктів освітньої діяльності. Доступно за посиланням: <https://registry.edbo.gov.ua/search/?qid=&q=%D0%B1%D1%83%D0%B4%D1%96%D0%B2%D0%BD%D1%8F> (Дата звернення: 4 березня 2025).

Міністерство економіки України. Класифікатор професій. Доступно за посиланням: <https://me.gov.ua/Profession/List?lang=uk-UA&id=d4162ef8-2771-4ac5-99ef-1d4b6f5336af&tag=KlasifikatorProfesii-Poshuk> (Дата звернення: 4 березня 2025).

Кваліфікаційна мапа України, Довідник. Національні довідники: Класифікатор видів економічної діяльності (ДК 009:2010), Класифікатор професій (ДК 003:2010). Доступно за посиланням: <https://www.futureskills.org.ua/ua/directory> (Дата звернення: 4 березня 2025).

Реєстр будівельної діяльності. Єдина державна електронна система у сфері будівництва (ЄДЕСБ). Доступно за посиланням: <https://e-construction.gov.ua/reestri> (Дата звернення: 7 березня 2025).

ТЕМАТИЧНИЙ ДОКУМЕНТ

Фахівці техногенного середовища: освіта та практика в Україні

За фінансування:

Federal Ministry
for Economic Cooperation
and Development